

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Simona Nahtigal

Okoliščine za lažje izražanje stališč med absolventi in absolventkami socialnega dela

Diplomsko delo

Ljubljana, 2019

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno
delo

Simona Nahtigal

**Okoliščine za lažje izražanje stališč
med absolventi in absolventkami
socialnega dela**

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Vera Grebenc

Ljubljana, 2019

Zahvaljujem se vsem svojim bližnjim, za vso ljubezen in podporo, ki mi jo nudite na moji poti.

Rada bi se zahvalila vsem, ki sem jih spoznala na svoji študijski poti, ki ste me presenečali, navduševali, navdihovali, spodbujali, nudili nova znanja, izkušnje, odpirali prostor za debate in mi razprostirali nova obzorja.
Posebna zahvala gre Eli M. in Teji B., ki sta mi bili pri pisanju diplomskega dela v neizmerno oporo.

Posebej hvala vsem zaposlenim in prostovoljcem_kam na Združenju DrogArt. Niste mi le nudili ogromne opore, zakladnice znanja in verjeli vame, ampak ste tudi razlog, da verjamem v predanost, kreativnost, ljubezen in moč socialnega dela.

Zahvaljujem se mentorici za to, da mi je pokazala, da je vedno moč storiti in odkriti še malenkost več.

Morda nenavadno, a zahvalila bi se tudi sebi. Hvala, da si vztrajala.

*/.../ Don't let anyone tell you you're not worth the earth,
These streets are your streets, this turf is your turf,
Don't let anyone tell you that you've got to give in,
'cause you can make a difference, you can change everything!
Just let your dreams be your pilot, your imagination your fuel,
Tear up the book and write your own damn rules,
Use all that heart, hope and soul that you've got,
And the love and the rage that you feel in your gut,
And realise that the other world that you're always looking for,
Lies right here in front of us, just outside this door,
And it's up to you to go out there and paint the canvas,
After all, you were put on the earth to do this /.../*

- The King Blues

POVZETEK

Naslov: Okoliščine za lažje izražanje stališč med absolventi in absolventkami socialnega dela

Povzetek: Ljudje se nenehno odločamo, ali bomo o določenih stvareh v nekih okoliščinah izrazili svoje stališče ali ne. Pri tem veliko vlogo igrajo družbene vrednote in norme, ki pa se ne skladajo vedno z osebnimi vrednotami in potrebami posameznika, ki stališča izraža. Prevladujoče diskurze o aktualnih problematikah v veliki meri kreirajo tudi mediji in družbena omrežja, ki pa lahko informacije predstavljajo zelo pristransko. Študenti in študentke družboslovnih ved, še zlasti pa študenti in študentke socialnega dela, smo tako večkrat deležni ostrih kritik zaradi dela z marginaliziranimi skupinami, ki so v današnji družbeni klimi stigmatizirane in večkrat nezaželene. Stroka socialnega dela narekuje kompetentno delo vedno v prid uporabnikom, kar zahteva znanje, osebni angažma in druge atribute. Prav v poklicih pomoči, kakršno je socialno delo, naj bi strokovni delavci in delavke imeli dovolj strokovnega poguma za jasno izražanje stališč in zagovornišvo ranljivih skupin. Opravila sem intervjuje s sedmimi bodočimi socialnimi delavkami in dvema bodočima socialnima delavcema, ki so tekom dodiplomskega študija prakso in prostovoljno delo opravljali na različnih področjih. Poleg strokovnega znanja so pridobili tudi mnoge izkušnje, ki vse kažejo na to, da je delo z diskriminiranimi skupinami v družbi nezaželeno, bodisi se to odraža skozi bolj subtilne prakse, kot je nezanimanje, zanikanje obstoja in viktimizacija, bodisi skozi povsem transparentno sovražnost. Slednjo občutijo tudi bodoči socialni delavci sami, a zaradi osebnega angažmaja, čustvenosti do socialnih problemov ter strokovne podkovanosti svoja stališča kljub občutenem neodobravanju in nestrpnosti načeloma izražajo. Menijo, da svoja stališča izražajo lažje in večkrat kot njihovi vrstniki, ob tem pa predlagajo, kateri ukrepi bi doprinesli k večji asertivnosti mladih, da bi bolj suvereno izražali svoja stališča. V ospredje se postavlja znanje in pomen vzgojno-izobraževalnih ustanov, ki lahko mnogo doprinesejo k večji razgledanosti in odprtosti, hkrati pa se izpostavlja tudi pomen medijev, katere bi bilo potrebno bolj regulirati in preprečevati enostransko poročanje, ki reproducira diskriminatorne prakse, ter zakonsko strožje obsojati sovražni govor.

Ključne besede: stališča, vrednote, sovražni govor, socialno delo, mediji, javno mnenje

ABSTRACT

Title: Circumstances in which undergraduate students of social work, who have finished practical work, easily express their points of view

Abstract: People are constantly deciding whether or not we will talk about certain topics in certain circumstances and express our points of view. Social values and norms play a great role in this, but they do not always correspond to the personal values and needs of the individual who expresses those views. The prevailing discourses on topical issues are largely created by the media and social networks, but the information can be very biased. Students of social sciences, especially students of social work, are thus repeatedly criticized for working with marginalized groups that are stigmatized and often undesirable in today's social climate. The profession of social work dictates competent work always for the benefit of clients, which requires knowledge, personal engagement and other attributes. It is precisely in the professions of aid, such as social work, that professional workers have sufficient professional courage to express their views clearly and advocate for vulnerable groups. I conducted interviews with nine future social workers who have had study practice and engaged in volunteering during their undergraduate studies in various fields. In addition to expertise, they have also gained many experience that all point to the fact that working with discriminated groups in society is undesirable, whether this is reflected through more subtle practices such as indifference, denial of existence and victimization, or through purely transparent hostility. The latter is also felt by future social workers themselves, but because of their personal engagement, emotion to social problems and professional courage, they mostly express their views in spite of considerable disapproval and intolerance. They think that they express their views more easily and more often than their peers, while suggesting which measures would contribute to greater assertiveness of young people in order to express their views more and easier. The focus is on the knowledge and the importance of educational institutions that can greatly contribute to greater understanding and openness; at the same time, the importance of the media, which should be more regulated and prevented unilateral reporting that reproduces discriminatory practices, and the legal stricter condemnation of hate speech.

Keywords: points of view, values, hate speech, social work, media, public opinion

KAZALO VSEBINE

1. PREGLED PROBLEMATIKE.....	10
1.1 Vrednote in konformnost.....	10
1.2 Stereotipi, predsodki in stigma.....	13
1.3 Vrednote socialnega dela.....	13
1.4 Pomen okolja.....	15
1.5 Sovražni govor in svetovni splet.....	17
1.6 Slovensko javno mnenje	20
1.7 Medijske reprezentacije socialnega dela	22
2. FORMULACIJA PROBLEMA.....	25
3. METODOLOGIJA	28
3.1 Vrsta raziskave	28
3.2 Teme raziskovanja	28
3.3 Merski instrumenti in viri podatkov	28
3.4 Opredelitev enot raziskovanja.....	29
3.5 Zbiranje podatkov in empiričnega gradiva.....	29
3.6 Obdelava gradiva	30
4. REZULTATI.....	31
4.1 Demografija	31
4.2 Področja prakse socialnega dela.....	31
4.3 Pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	32
4.4 Osebna stališča	35
4.5 Družbena stališča.....	37
4.6 Obsojanje s strani družbe	39
4.7 Sprejemanje s strani družbe	40
4.8 Izkušnja težkega izražanja stališč.....	41
4.9 Argumentacija izkušnje težkega izražanja stališč	41
4.10 Okoliščine za lažje izražanje stališč	42
4.11 Okoliščine za težje izražanje stališč	42
4.12 Spodbudni dejavniki.....	43
4.13 Ovirajoči dejavniki	44
4.14 Primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki in argumentacija	44
4.15 Ideje za izražanje spodbudnih okoliščin	45
5. RAZPRAVA	47

6. SKLEPI	51
7. PREDLOGI	52
8. VIRI IN LITERATURA	53
9. PRILOGE.....	59
9.1 Vprašalnik.....	59
9.2 Zapis intervjuja G.....	60
9.3 Odprto kodiranje	66
9.4 Osno kodiranje	75
9.5 Odnosno kodiranje.....	80

KAZALO SLIK

Slika 1: Vrednote kot najvišji motivacijski cilji	10
Slika 2: Čebula vrednot	11
Slika 3: Odgovori iz raziskave evropskega javnega mnenja, koga anketiranci ne želijo za sosede	21
Slika 4: Komentarji na članek »Se Fakulteta za socialno delo igra z življenji svojih študentk?«	24

KAZALO TABEL

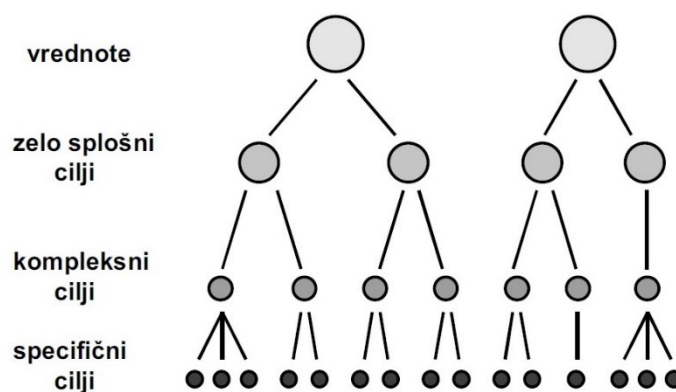
Tabela 1: Področja prakse socialnega dela	80
Tabela 2: Pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	80
Tabela 3: Osebna in družbena stališča	80
Tabela 4: Obsojanje in sprejemanje s strani družbe	81
Tabela 5: Izkušnja težkega izražanja stališč	81
Tabela 6: Argumentacija izkušnje težkega izražanja stališč	82
Tabela 7: Okoliščine za težje in lažje izražanje stališč	82
Tabela 8: Spodbudni in ovirajoči dejavniki	83
Tabela 9: Primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki in argumentacija	83
Tabela 10: Ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	84

1. PREGLED PROBLEMATIKE

1.1 Vrednote in konformnost

Človek je edino bitje, ki neposredno čuti, da je zanj nekaj dobro, vredno, poleg tega pa lahko ta občutja tudi pojmovno izrazi (Pogačnik, 2002). SSKJ opredeljuje vrednote kot nekaj, »čemur priznava kdo veliko načelno vrednost in mu zato daje prednost« (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2015a). Vrednote so nekaj, kar deklariramo: »Vem, da je to dobro« ali pa recimo »Prepričan sem, da tako mora biti« (Pogačnik, 2002).

Vendar pa je za diplomsko delo potrebno pojem vrednote točneje definirati. Danes o vrednotah ne govorimo več samo kot o nečem, kar je dobro in zaželeno ali samo kot o vidiku človeških prepričanj, temveč predvsem kot o osrednji motivacijski strukturi in usmerjenosti človeka (Pogačnik, 2002). Spadajo med psihološke pojave, ki najmočneje vplivajo na naše življenje, sprejemamo jih kot svoja življenjska vodila (Musek, 2000). Iz vrednot izhajajo različno kompleksni cilji (Pogačnik, 2002), ti pa imajo kot del človekovega motivacijskega sistema pomembno vlogo pri načrtovanju življenja, odločanja in zato tudi na življenjski potek ljudi v prihodnosti (Poljšak Škraban, Vehovar, Žorga, Penezić in Nekić, 2008). »Vrednote pomenijo posplošene kategorije, ki korelirajo z našim odločanjem in obnašanjem tem bolj, čim bolj je življenjsko pomembno in dolgoročno.« (Musek, 2004, str. 5).

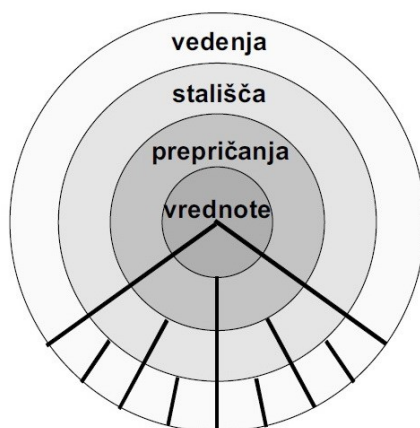

Slika 1: Vrednote kot najvišji motivacijski cilji

Vir: Pogačnik, 2002, str. 32

Temeljno določilo vrednot je, da so absolutno zaželeni. Vendar pa moramo upoštevati, da vsi konkretni motivacijski cilji in želje še niso vrednote – tako si bomo, na primer, ko bomo lačni, priskrbeli hrano, je pa zato še ne bomo postavili za svojo najvišjo vrednoto (Pogačnik, 2002).

Bistveno je, da vrednote odražajo trajnejšo posameznikovo naravnost. Vrednote so posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo naše interese in naše vedenje kot življenjska vodila (Musek, 2000). Iz tega sledi, da iz nekaj vrednot po kognitivni liniji sledi več prepričanj, tem še več stališč in le-ta so gonilo za še večje število ravnanj. To ponazori tudi t. i. »čebula vrednot« (Pogačnik, 2002).

Slika 2: Čebula vrednot

Vir: Pogačnik, 2002, str. 33

Vrednote lahko umestimo v kontinuum, ki se začne z osebnimi vrednotami, nadaljuje z družbenimi in končuje s splošnimi. Po logiki tega zaporedja bi bilo smiselno sklepati, da neka družba privzame nekatere splošne vrednote, posameznik znotraj te pa te ponotranji in jih vzame za svoje. Vendar pa temu ni tako, ravno obratno: nabor osebnih vrednot sploh ni enak naboru družbenih vrednot (Pogačnik, 2002). Vrednote opredeljujemo tudi kot zgoščevalke ideoloških smeri (in zato tudi označevalke njihovih razhajanj), iz tega pa sledi, da težko priznavamo vrednotni pluralizem in zato mnogokrat vrednotne konflikte rešujemo na poenostavljen način »na vse ali nič« in jih absolutiziramo (Musek, 2004). Pojavijo se značilni polarni odnosi, saj visoka prioriteta enih vrednot s seboj prinaša nizko prioriteto drugih (Pogačnik, 2002).

Nekateri avtorji tudi predpostavljajo, da so osebni cilji medsebojno odvisni. Tako denimo lahko želja po finančni gotovosti, občutku pripadanja in institucionalnih dosežkih gledamo kot na različne motive ali pa kot na sestavine širše želje po varnosti in stabilnosti, kar pa je lahko motiv za doseganje samouresničitve in notranjega miru, to pa je predpogoj za skladnost s svetom (Poljšak Škraban, Vehovar, Žorga, Penezić in Nekić, 2008). Gre za absolutno soodvisnost in pluralizem vrednot (Pogačnik, 2002).

Omeniti velja še Maslowo klasifikacijo človekovih motivov, po kateri si sledijo hierarhično od najnižje do najvišje sledijo fiziološke potrebe, nato potrebe po varnosti, nato potrebe po pripadnosti, za tem potrebe po priznanju in nenazadnje potrebe samouresničitve (Pogačnik, 2002). V navezavi na motivacijo, vrednote, osebnost in medosebne interakcije pa nekateri avtorji navajajo še dva pola, in sicer iskanje harmonije ter osebne težnje. Ta dva klastra na eni strani predstavljata motivacijo za solidarnost in harmonijo s skupnostjo, na drugi pa motivacijo za posameznikove osebne dosežke. V prizadevanju za harmonijo se predpostavlja, da si posameznik želi ravnotežja in zmanjševanja konfliktov, preprirov in skrbi (Poljšak Škraban, Vehovar, Žorga, Penezić in Nekić, 2008), kar pa precej spominja na družbeno konformnost. Konformizem SSKJ opredeljuje kot »sprejemanje in upoštevanje družbenih ali skupinskih norm zaradi osebnega udobja, koristi, prilagodljivost« (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2015b).

Če si podrobneje pogledamo Maslowo hierarhijo potreb, ugotovimo, da konformnost pravzaprav spada visoko na njegovi lestvici in je smiselno predpostavljati, da jo ljudje tudi visoko vrednotijo in želijo doseči. Že varnost lahko povezujemo z, vsaj delno, konformnostjo – denimo po članku o študentkah FSD, ki so pomagale beguncem, ki je sprožil ogromno sovražnih komentarjev od opazk da so omenjene študentke migrantske ku*be do povsem radikalnih stališč, da bi bilo potrebno bodoče socialne delavke pobit (Donko, 2018a), je povsem razumljivo, da si marsikatera študentka socialnega dela zgolj iz potrebe po varnosti ne bi upala več javno govoriti o tem, kaj študira, da dela z begunci ipd. Po Maslowu potrebi po varnosti sledi potreba po pripadnosti, ki se veže na že bolj specifične vrednote (vrednote neke kulture, skupine, kolektiva...). Temu sledi potreba po priznanju, ki se še tesneje povezuje s konformnostjo – priznanja širše družbe posameznik ne bo dobil, če bo nasprotoval splošno sprejetim vrednotam v širši družbi (Pogačnik, 2002).

Nekateri avtorji obravnavajo konformnost kot del pritiska družbe na posameznika. Družben pritisk delijo na konformnost in skladnost. Konformnost temelji na individualnem odzivu na normativne in predvsem implicitne družbene zahteve v manj obveznih okoliščinah, skladnost pa temelji na posameznikovih odgovorih na normativne in eksplicitne prošnje ali zahteve družbe v relativno obvezujočih kontekstih. Konformnost se obravnava kot družben pritisk in velja, da so to neobvladljivi zunanji pogoji, ki lahko neposredno in posredno vplivajo na posameznikove odločitve, ali bodo sprejeli normativne vrednote skupine ali družbe (Yoo, Choi, Choi in Rho, 2014). Ljudje so konformni zaradi negotovosti osebnih prepričanj ali zaradi potrebe po povezanosti in pripadnosti (Hetzl, 2011).

1.2 Stereotipi, predsodki in stigma

Iz vrednot izhajajoča prepričanja in stališča so posebno pomembna, ko jih oblikujemo do pripadnikov drugih skupin. Predsodki in druga neustrezna stališča ter prepričanja namreč pogosto vodijo k pristranskemu sprejemanju in obdelovanju informacij (Musek, 2004). Med kognitivne pristranskosti spada tudi halo učinek, pri katerem na podlagi karakterne ali fizične lastnosti prenesemo sodbo iz enega področja na ostale oziroma iz ene izkušnje na drugo (Thorndike, 1920). Raziskave o halo učinku kažejo na to, da globalna vrednotenja spreminjajo ocene atributov, o katerih ima posameznik sicer povsem dovolj objektivnih informacij, da bi te attribute lahko ocenili neodvisno od svojih stališč, občutkov, prepričanj (DeCamp Wilson in Nisbett, 1977). Pri stereotipih in osebnih prepričanjih pa gre za konceptualno različne kognitivne strukture. Vsaka struktura predstavlja del celotne baze znanja določene skupine. Osebna prepričanja so predpostavke, ki jih posameznik dojame za pravilne in resnične, tovrstna prepričanja pa lahko od posameznika do posameznika variirajo glede na znanje in čustveno naravnost do neke situacije, osebe, predmeta, skupine (Devine, 1988). V večini družb so prisotni predsodki do ljudi, ki odstopajo od družbenih norm in ta pojav je še vedno vseprisoten (Hetzl, 2011). Družba neke vrednote, pojave idr. postavi za »normalne« in s tem se takoj izoblikuje drugi pol – karkoli drugega je »nenormalno«. Družbena sprejemljivost izraza predsodkov o določeni skupini vpliva na količino opazovanega izraza. To pomeni, da vse marginalizirane skupine niso enake v očeh družbe in zato lahko na ljudi bolj vplivajo socialne reference in norme pri obravnavanju teh ljudi (Hetzl, 2011). To se lahko manifestira tudi na področjih, kjer veljajo etični kodeksi in naj bi bili vsi ljudje deležni enake, kvalitetne strokovne obravnave. Zaposleni v psihiatričnih ustanovah denimo pogosto dojemajo svoje delo kot depresivno in jalovo, saj so prisiljeni delati s pacienti, ki so nevarni, manipulativni, nadležni in iščejo pozornost (Kuklec, 2010). Stereotipi in predsodki pa so nedvomno še bolj razširjeni v javnosti, k čemur veliko pripomorejo tudi mediji. Ti igrajo pomembno vlogo pri konstrukciji družbene realnosti, saj z izbiro tem in načinom poročanja sooblikujejo javni prostor (Kapus, 2014). V javnem diskurzu se tako torej še dodatno utrjujejo razmerja med »normalnimi« in »nenormalnimi« in glede na to, da se drugačnosti po navadi drži stigma, ki lahko vodi v socialno izolacijo, nizko samopodobo, občutke tesnobe, depresijo idr. je smotrno trditi, da večina ljudi identitete »nenormalnega« ne želi privzeti.

1.3 Vrednote socialnega dela

Socialno delo spada med tiste stroke, ki se najbolj opirajo na vrednote (Reamer, 1999).

Predanost vrednotam in etiki so sama srčika socialnega dela (Healy, 2001).

Kot glavno vodilo v stroki socialnega dela uporabljamo Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije (2006) in Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu (2006). Slednji v prvem členu postavlja etičnost kot osnovo ravnanja in v nadaljnjih členih strokovnim delavcem in delavkam na področju socialnega varstva med drugim zapoveduje spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, sprejemanje različnosti, spoštovanje kodeksov poklicne etike, pomoč za samostojnost, medsebojno pomoč in samopomoč, spoštovanje odločitev posameznikov, dolžnost pomoči (in hkrati uporabnikom in uporabnicam podeljuje pravico izbire pomoči), spoštovanje človekove enkratnosti in dostojanstva, zaupanje in varstvo podatkov uporabnikov in uporabnic, dolžnost raziskovanja in izpopolnjevanja ter nekatere druge (Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu, 2006). Prvi pa nam poleg tega v grobem narekuje delo vselej v korist uporabnikom, strokovno kompetentno izvajanje dela, zadostno informiranje uporabnikov in uporabnic, zavzemanje za solidarnost in spoštovanje vseh udeležениh, razmejevanje med profesionalno in zasebno sfero v smislu morebitnih konfliktov, prenos znanja kolegicam in kolegom, samorefleksijo in nenehno dodatno izobraževanje ter opozarjanje strokovnih kolegic in kolegov na neupoštevanje obeh kodeksov, prepoveduje pa žaljenje uporabnikov in uporabnic ter njihovih stališč, vrednot in čustvovanja, kakršnokoli nasilje nad uporabniki in uporabnicami in prejemanje materialnih ali nematerialnih dobrin s strani uporabnikov in uporabnic v zameno za svoje delo. Socialni delavci in delavke se morajo zavzemati za »izboljšanje uspešnosti ter učinkovitosti svojega dela in za čim večjo dostopnost socialnih storitev, ustanov in virov pomoči za vse, ki jih potrebujejo« (Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije, 2006, str. 6) tako v stikih s strokovno kot tudi laično javnostjo, 29. člen pa govori še o tem, da »profesionalnost socialne delavke/delavca vključuje angažiranje tudi na tistih družbenih vprašanjih in področjih, ki so s strokovnim socialnim delom zgolj v posredni, a pomembni zvezi. V tem smislu se zavzema za takšne socialno-politične, zakonodajne ali pa civilno-družbene iniciative, ki so v prid uporabnikom socialnega dela« (Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije, 2006, str. 6). Vrednote, kot so človekove pravice, človekovo dostojanstvo, spoštovanje in enakost so glavna vodila socialnega dela. Tovrstne vrednote pa so vse bolj v konfliktu z obstoječim ekonomskim redom, v katerem socialno delo deluje (Ife, 1997). Sfere, kamor vse sega socialno delo, so mnoge, naloge, ki jih opravljajo socialni delavci in delavke pa številne, tako na mikro, makro kot mezo ravni, »vse to v kontekstu zahtev različnih sistemov ali glasov, ki pogosto niso v soglasju« (Sobočan, 2011, str. 205). Vidimo torej, da se socialno delo kot tako že a priori postavlja po robu obstoječim družbenim sistemom in praksam, ki so diskriminatorne, ki stigmatizirajo, so homofobne, seksistične, rasistične ipd.,

ki ustvarjajo družbeno stratifikacijo in s tem določene skupine ljudi postavljajo v superiorni ali inferiorni položaj. (Bodoči) socialni delavci in delavke smo zavezani in zavezane k opozarjanju na neenakosti in aktivnem delu na preseganju le-teh.

1.4 Pomen okolja

Mediji imajo poglavitno vlogo pri kreiranju informacijskega okolja, v katerem ljudje zaznavajo, kakšna je »nacionalna klima« o različnih stališčih (Jeffers, Neuendorf in Atkin, 2010). Raziskave tudi dokazujejo, da pogostost uporabe medijev vpliva na to, kako posamezniki dojemajo javno mnenje in se obnašajo v skladu tem (Jeffers, Neuendorf in Atkin, 2010). Vloga medijev je izjemnega pomena, saj ima večinsko prebivalstvo malo stika z marginaliziranimi skupinami, ki jih mediji predstavljajo, le-ti pa razlike pogosto potencirajo (Van Dijk, 2000).

Izjemen pomen ima »zaskrbljenost z vplivom mnenja« (Jeffers, Neuendorf in Atkin, 2010). Dejavniki, ki so sestavni del odnosa do vedenja v okviru socialnega vpliva, se osredotočajo na pridobljeni interes ali delež v določeni temi in vpliv, ki ga ima tema na življenje osebe. Če je tema vidna v življenju osebe in se oseba čuti sposobno ravnati v skladu s svojimi vrednotami, se tako krepi konsistentnost stališč in ravnanja. Utemeljena in načrtovano vedenje pojasnjuje potencialno ločitev med stališči in vedenjem, ki lahko izhajajo iz socialnega vpliva (subjektivna norma), ki ga oseba zaznava v zvezi z določenim vedenjem in motivacijo za izpolnjevanje družbenih pričakovanj (Hetzel, 2011). Posameznik se torej v vsaki situaciji posebej odloča in premišlja, kako bo ravnal, glede na to, kaj lahko pridobi oz. izgubi in kakšen vpliv bodo njegove odločitve imele na njegovo življenje v prihodnje, to pa se tesno povezuje s posameznikovimi vrednotami (npr. oseba, ki visoko ceni kariero, se verjetno ne bo odločala za ravnanja, ki mu lahko onemogočijo napredovanje na poklicni poti). Tako denimo ženske, ki so se odločile, da ne bodo imele otrok, poročajo o več denarja, časa zase, zasebnosti ter manj skrbi, odrekanja in odgovornosti, manj pa je tudi izčrpanosti in depresije (Velišček, 2015). Njihove vrednote (sreča, zdravje, čas zase, svoboda, denar, zasebnost) so torej vplivale na njihovo odločitev (imeti otroke ali ne).

Čeprav se družba predstavlja za odprto, demokratično, svobodno in vsem dostopno, to velja le, dokler posameznik deluje v skladu z napisanimi in nenapisanimi pravili – tj. v skladu z navidezno (in s časom spreminjajočo se) normalnostjo (Lebarič, 2013). V svetu pa smo zadnje čase, »ko so besede o spoštovanju, multikulturnosti, sožitju, toleranci zelo aktualne, priča udejanjanju vsega, kar je tem besedam nasprotno – nespoštovanja, sovražnosti do drugačnosti, nestrpnosti« (Chakir, 2012, str. 145).

Družben pritisk igra veliko vlogo pri posameznikovem odločanju in performansu. Posamezniki verjetno ne bodo tako samozavestni pri izražanju mnenja, če jim je znano, da je javno mnenje drugačno od posameznikovega individualnega (Hetzl, 2011). To lahko povežemo z Noelle-Neumannino »spiralo molka«¹, ki pravi, da kadar ljudje verjamejo, da so njihova mnenja skladna s prevladujočimi ali pa postajajo vse bolj priljubljena, izražajo svoja prepričanja odkrito, zunaj njihovega kroga družine in prijateljev. Če pa mislijo, da je njihovo mnenje manjšinsko ali izgublja podporo širše družbe, ponovno premislijo svoja stališča, se počutijo manj prepričani o le-teh in manj verjetno je, da razpravljajo o svojem mnenju, razen s prijatelji. Osebe, katerih osebna stališča so bila skladna z družbenimi, so tudi bolj pripravljeni govoriti z neznanci (Jeffers, Neuendorf in Atkin, 2010). Noelle-Neumann (1984) javno mnenje definira kot poglede, ki jih posameznik lahko brez strahu izrazi v javnosti.

Zaskrbljenost s tem, »kaj si bodo drugi mislili« je povsem vsakdanja izkušnja, bolj prisotna pa je tam, kjer so stališča, vrednote, mnenja, ki se razlikujejo od večinskega, bolj obsojana, s tem pa ima večjo vrednost tudi občutek pripadnosti neki manjši lokalni skupnosti. Menim, da so pokazatelj tega tudi rezultati referendumov družinskem zakoniku v Sloveniji, saj so v nekaterih manjših mestih, kot npr. Ribnica, Škofja Loka, Mozirje, Ajdovščina idr. predlog zakonika zavrnili v več kot 70% (Družinski zakonik je na referendumu padel, 2012). Na področju nasilja, denimo, obstajajo signifikantne razlike o razširjenosti in poročanju o nasilju v družinah glede na to, ali je okolje mestno ali podeželsko (Knežević Hočevar, 2016).

Raziskovalci ugotavljajo, da je lažje biti nekonformen v manjših skupinah (Javarone, 2014), hkrati pa tudi, da ljudje z manjšinskim mnenjem pogosteje le-to izražajo (Jeffers, Neuendorf in Atkin, 2010). Vendar pa moramo biti pozorni na to, da »pogosteje« nikakor ne gre enačiti z »lažje«. Ljudje, ki izražajo manjšinsko mnenje, se namreč soočajo z več izzivi, kot smo ugotovili že v podpoglavju o predsodkih, stereotipih in stigmati. Te ovire pa v veliki meri navidezno izginejo pri izražanju mnenja na svetovnem spletu. Čeprav gre za verjetno največji obseg publike, ki jo na socialnih omrežjih dosegamo, ljudje na spletu in družabnih omrežjih pogosteje izražajo svoje mnenje, saj imamo več možnosti anonimnosti, zmanjšano pomembnost fizičnega nastopa, več nadzora nad interakcijami in več distance (McKenna in Bargh, 2000). Vendar pa kljub temu, da so socialna omrežja kot sta Facebook in Twitter v zadnjih letih postala ene največjih platform za diskusijo o (ameriški) politiki, raziskave iz ZDA kažejo, da ljudje ne izražajo svojega mnenja na Facebooku tako pogosto, saj lahko prijatelji na omrežju začnejo na njih gledati drugače, zato tudi v kontekstu spletnih družbenih omrežij lahko govorimo o pojavu

¹ Ang. Spiral of Silence

spirale molka (Liu, Rui in Cui, 2017).

Situacijski dejavniki vplivajo na posameznikova pričakovanja o sankcijah, ki so jih lahko deležni, če na spletu izražajo svoje mnenje – ljudi je denimo strah napada na njih osebno, zato bolj deviantnih mnenj raje ne izražajo na socialnih omrežjih (Neubaum in Krämer, 2016). Splet nam tako po eni strani omogoča popolno svobodo izražanja, vendar pa se ljudje zaradi strahu pred negativno reakcijo širokega občinstva in njenimi posledicami odločajo, da tako kot v »offline« komunikaciji v živo izražajo bolj tista stališča, ki so skladna z družbenimi.

1.5 Sovražni govor in svetovni splet

Ko govorimo o medijih, je potrebno upoštevati tudi duh časa. Če so nekoč za glavni medij veljali časopisi, radio in nato televizija, lahko danes govorimo o svetovnem spletu. Internet je postal hipni dvosmerni komunikacijski medij, ki je odprl prostor za izjemno hitro podajanje, vplivanje, izmenjave in spreminjanje mnenj (Lozej, Lutman, Glavač in Berce, 2014), možnost interaktivnosti pa je povečala verjetnost za sovražni govor in raziskave kažejo, da je sovražnih komentarjev pod zapisi spletnih strani vse več (Erjavec, 2014). Poleg politikov eno največjih odgovornosti tako danes nosijo novinarji, saj njihovi prispevki predstavljajo temeljni vir posameznikovega znanja, stališč in ideologij o družbi (Erjavec, 2012), internet pa je postal prostor za »oblikovanje družbenih predstav posameznika ali celo različnih družbenih skupin« (Lozej, Lutman, Glavač in Berce, 2014, str. 12). Raziskave tudi kažejo, da je poleg socializacije, zabave in načina preživljanja prostega časa glavni razlog za uporabo interneta iskanje informacij (Chan, 2011).

V duhu demokratične družbe, ki povečuje svobodo govora, se na videz zdi, da je dovoljeno vse in se postavlja vprašanje, kje je tista meja med tem, da posameznik še svobodno izraža svoje mnenje, stališča, prepričanja, nestrinjanja idr. in sovražnim govorom. (Neo)liberalni koncept tolerance mnogokrat služi za prikrivanje sovražnosti in diskriminacije do drugih kot drugačnih (Chakir, 2012) in adiaforizacije določenih stališč. »Ignoriranje adiaforizacije, brezbržnost do brezbržnosti, je simptom postmoderne etike, ki pelje v razkroj družbenosti« (Dragoš, 2007, str. 137). Sovražnost tako postane samoumevna, diskriminacijo in sovražnost se tolerira. O slovenskem prostoru avtorji študije primera o kriterijih za prepoznavanje sovražnega govora v jeziku celo zapišejo: »Samoumevnost sovražnosti v javnem in političnem življenju je vpisana v rojstnem listu Republike Slovenije [...]. Večina Slovencev jih razume kot povsem normalen, običajen in celo legitimen del izgovora, ki ga največkrat imenuje svoboda govora« (Campos Ferreira, Košič, Mavrič in Mihalič, 2012). Naj izpostavim še dejstvo, da v slovenskem prostoru

kljub prisotnosti sovražnega govora nimamo tradicije polemik o tem problemu (Dragoš, 2007), kazenskopравни standardi pa so sicer skladni s smernicami Sveta Evrope, število obsodb pa je, sploh v kontekstu interneta, zelo malo, sodna praksa se šele razvija (Čeferin in Mežnar, 2014) in je, kot kažejo praktični primeri, tudi izjemno počasna, saj so za sovražni govor (še vedno) poslanca Zmaga Jelinčiča Plemenitega po sovražnem govoru in spodbujanju nestrpnosti do Romov na javni televiziji leta 2006 potrebovali skoraj pet let (Vehovar, Motl, Mihelič, Berčič in Petrovčič, 2012). Praksa kaže tudi, da novinarji, ki nosijo odgovornost za posredovanje novic in skupaj z moderatorji spletnih portalov odgovornost za sankcioniranje vsaj sovražnega, če že ne tudi nesprejemljivega in neprimernega govora in jih k tem zavezujejo denimo Kodeks regulacije sovražnega govora na slovenskih spletnih medijskih portalih, Konvencija o kibernetiki kvaliteti, Kodeks novinarjev Slovenije in Zakon o medijih, niti sami večinsko ne prepoznavajo sovražnega govora ali ga ne razmejujejo od nesprejemljivega in neprimernega (Milosavljević, 2012).

Pri sovražnem govoru pravzaprav govorimo o razmerju moči med različnimi družbenimi skupinami. Medtem, ko je namen uporabe sovražnih diskurzov »podreditev drugega, nezaželenega subjekta« (Toplišek, 2013, str. 94), je tudi toleriranje tovrstnega sovražnega govora odraz razdelitve družbe na manjšinsko, načeloma zatirano populacijo in večinsko, ki si jemlje legitimiteto tolerirati ali ne tolerirati to manjšinsko skupnost (Chakir, 2012). Po eni strani se pojem strpnosti oziroma nestrpnosti zlorablja za racionaliziranje sovraštva do določene skupine (Chakir, 2012), drug ekstrem pa je, ko se sovražni govor razume kot vsakršni govor naših nasprotnikov, kar še posebej velja za politično sfero (Vehovar, Motl, Mihelič, Berčič in Petrovčič, 2012). Priča pa smo še enemu fenomenu: predstavljanju problematike od akterjev sovražnega govora na tiste, ki nanj opozarjajo in ga obsojajo (Leskošek, 2005), večinska družba pa se v tem hierarhičnem obratu predstavi kot žrtev, zlasti kot ogroženi državljani in državljanke (Zaviršek, 2000).

Sovražni govor je v ozki pravni definiciji »sporna oblika komunikacije proti določenim družbenim skupinam, ki je opredeljena v posebnem členu Kazenskega zakonika [...] in se preganja po uradni dolžnosti« (Vehovar, Motl, Mihelič, Berčič in Petrovčič, 2012, str. 174). Govorimo lahko še o nesprejemljivem govoru, ko ne gre za napad na celo družbeno skupino, a je kljub temu sovražno nastrojen in obstaja osnova za pregon izven člena o sovražnem govoru, npr. členi Kazenskega zakonika, ki govorijo o ogrožanju varnosti, časti in dobrem imenu idr., in pa neprimerni govor, ki nima pravne podlage za pregon in se regulira zgolj na podlagi internih pravil denimo neke spletne strani (Vehovar, Motl, Mihelič, Berčič in Petrovčič, 2012). Razmejitev je pomembna, saj raziskave kažejo, da uporabniki spleta sovražnega govora

večinoma sploh ne prepoznajo, ali pa v definicijo vključijo tudi bodisi nesprejemljiv bodisi neprimerni govor, hkrati pa je pomembno zavedanje o destruktivnih učinkih sovražnega govora, saj žrtve le-tega doživljajo podobne posledice kot ljudje, ki so doživeli druge vrste travme (Erjavec, 2014), poleg tega pa je pereča nevarnost tudi spodbujanje nasilja (Vehovar, Motl, Mihelič, Berčič in Petrovčič, 2012). Uporabniki spleta navajajo, da tudi komentarje, ki vsebujejo sovražni govor, berejo zato, ker jim le-ti pomagajo se odločiti o pomembnih temah in se odločiti o kvaliteti prebranih novic, hkrati pa jih zanima, kaj drugi mislijo o določeni temi, iščejo druge plati predstavljene zgodbe ali novice in druge. Kot največji razlog je bila izpostavljena želja po vodenju, kar sugerira, da so respondenti komentatorjem dovolj zaupali, da so se oprli ali sledili njihovim nasvetom (Erjavec, 2014). Ne gre pa zapostaviti tudi vidika, da je internet hipni medij, ki omogoča izjemno hitro komunikacijo in zato pritisk na uporabnika, da na neko objavo ali komentar odgovori hitro, zmanjšuje verjetnost, da bodo komentatorji pozorno razmislili o tem, kaj bodo zapisali in premislili svoja stališča (Erjavec, 2014), zato je lahko govorimo o nereflektiranem početju in večji možnosti širjenja neargumentiranih mnenj in dezinformacij.

Sovražni govor je z novimi oblikami komuniciranja prek spleta dobil nove razsežnosti, tem pa najbolj botruje možnost anonimnosti (Turkle, 1995). Anonimnost namreč »naplavi prikrita strasti, frustracije in sovraštva; kadar se je treba predstaviti s polnim imenom, je samonadzora glede tega gotovo več« (Lozej, Lutman, Glavač in Berce, 2014, str. 13). Čeprav sporno komuniciranje uporabnike načeloma moti (Vehovar, Motl, Mihelič, Berčič in Petrovčič, 2012), pa zmanjšanju anonimnosti v glavnem niso naklonjeni, saj so mnenja, da ima anonimnost vendarle večjo vrednost kot pa zmanjšanje sporne komunikacije, sovražnega govora in neutemeljenih komentarjev (Lozej, Lutman, Glavač in Berce, 2014). Ob tem je vredno premisliti o trenutni ekonomsko-politični klimi neoliberalnega kapitalizma. Slednji se na spletu odraža skozi dopuščanje anonimnosti, s katero imajo uporabniki portalov zagotovljeno večjo anonimnost, kar pa privabi večje število uporabnikov in določene medije ali medijske hiše naredi bolj znane (Lozej, Lutman, Glavač in Berce, 2014). V tujini so določeni portali komentiranje dovolili zgolj osebam, ki so se registrirali prek Facebooka, kjer anonimnost ni možna, in po poročanju je eden izmed švedskih časnikov v zelo kratkem času na ta račun izgubil 15-odstotni delež obiskanosti (RTV SLO, 2011 v Lozej, Lutman, Glavač in Berce, 2014), medtem ko je na omrežju Facebook že tako manj sovražnega govora prav zaradi manjše stopnje anonimnosti (Lozej, Lutman, Glavač in Berce, 2014).

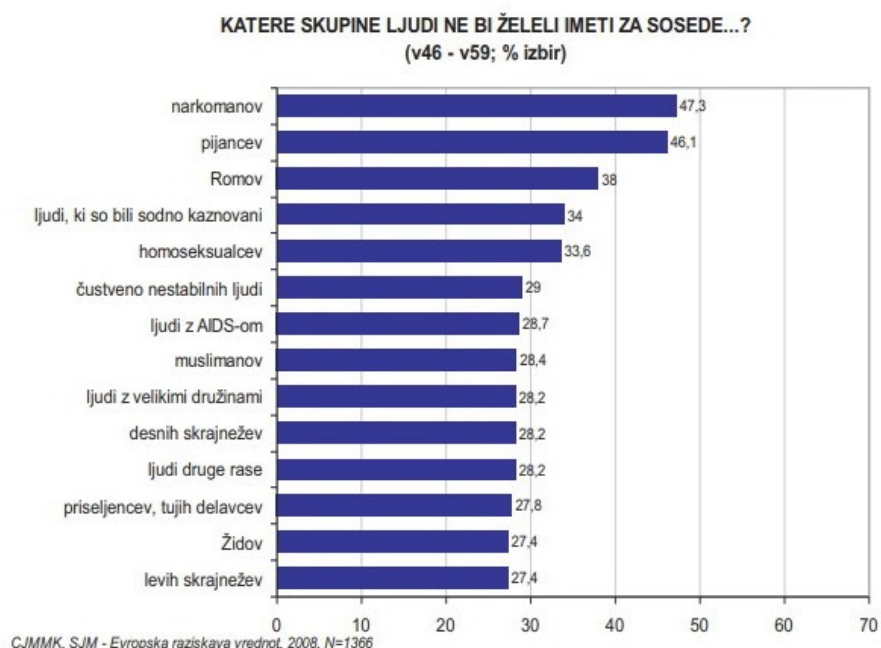
Posebej pod drobnogled je vredno vzeti primer iz foruma Fakultete za socialno delo iz leta

2009, kjer se je med takratnimi študenti in študentkami socialnega dela razvila burna debata o Romih, ko so mediji objavili bančni izpisek Elke Strojan, poglavarke romske družine v Ambrusu (Pirec, Recko in Schmidt, 2010). Korespondenca zajema tako stereotipe kot predsodke o Romih in nestrokovno, nereflektirano in diskriminatorno pisanje proti Romom, kar je zaskrbljujoče predvsem zato, ker so se »nekateri od [študentk in študentov] zelo očitno našli prevladujočega rasističnega govora« (Pirec, Recko in Schmidt, 2010, str. 155), ki temelji na predsodkih in stereotipih. To posebej izpostavljam zato, ker socialno delo »v mejah svoje stroke podvaja enake odnose moči, ki prevladujejo drugje v družbi. Ker imajo socialni delavci vrednote, pričakovanja in tradicije večinske družbe« (Dominelli, 1998, str. 44), čeprav naj bi nenehno prevpraševali svoja stališča, vrednote delovanje skozi samorefleksijo in se zavzemali za pravičnejšo in bolj enakopravno družbo. Tranzicija vrednostnih stališč in postmoderni čustveni premik se zgodita, ko moralna večina začenja drugače vrednotiti in utemeljevati vrednost tistih, ki zavzemajo nižje položaje na družbeni lestvici – ti v postmodernem smislu postanejo »nekoristni«, lastniki kapitala pa bolj moralni in nakoristnejši družbeni sloj, ki skrbi za blaginjo celotne družbe (Dragoš, 2007), saj narativ neoliberalnega kapitalizma poudarja odgovornost posameznika za svoje življenje (Pirec, Recko in Schmidt, 2010). To je v praksi socialnega dela lahko zelo nevarno in gre na škodo uporabnikov in uporabnic, saj se »politične igre moči velikokrat (pogosto »s pomočjo« socialnih delavcev in delavk) odigrajo na hrbtih in plečih najbolj izključenih« (Pirec, Recko in Schmidt, 2010).

1.6 Slovensko javno mnenje

Ker velja upoštevati, da se družbene norme in vrednote skozi čas spreminjajo, se osredotočam na aktualne družbene probleme in novejša raziskave. Poleg tega je edino smiselno upoštevati tudi kulturni kontekst, saj četudi je morda neka tema zelo aktualna, za neko družbo ni nujno relevantna.

Po raziskavah o evropskem javnem mnenju, v katerem je sodelovala tudi Slovenija, so vprašani navedli, da za sosedov ne želijo imeti zlasti uporabnikov drog, tem sledijo ljudje zasvojeni z alkoholom, nato Romi, bivši zaporniki, homoseksualci in drugi. Med njimi so pripadniki različnih ver, rase oz. etničnosti, političnih pogledov in nekateri drugi (Toš, 2011). Upoštevati velja, da so anketiranci navedli, da za sosedo ne bi želeli imeti pripadnikov nobene izmed naštetih skupin, nekatere so le bolj v ospredju.

Slika 3: Odgovori iz raziskave evropskega javnega mnenja, koga anketiranci ne želijo za sosede

Vir: Toš, 2011, str. 18

Naj predstavim samo nekaj aspektov vrednot in stališč v kontekstu slovenske družbeno-politične klime. Po raziskavi o slovenskem javnem mnenju (Toš, 2016) skoraj četrtina vprašancev meni, da Slovenijo ogrožajo begunci in priseljenci. 55,3% anketiranih varnost postavlja pred enakost (32,9%), okrog 22% vprašanih se v trenutni družbeni in politični klimi počuti ogrožene. Velika večina opredeljuje, da je vredno tvegati in kaj žrtvovati za boj proti revščini (61,7%), temu sledijo človekove pravice (52%), ironično pa je recimo boj proti rasizmu opredeljen kot mnogo manj pomemben, v primerjavi s tem so ljudje pripravljeni več tvegati za obrambo Slovenije. Vprašani Slovenci imajo izrazito negativen odnos tudi do poroke istospolnih partnerjev (zelo negativno in negativno skupaj to vrednosti skoraj polovica vprašanih). Pravico do splava pozitivno in zelo pozitivno vrednoti skupaj okrog 62% vprašanih. Čeprav večina navaja, da so vloge v gospodinjstvu dokaj sorazmerno razporejene, pa približno četrtina vprašanih navaja, da ni dobro, če je moški doma in skrbi za otroke, ženska pa je zaposlena. V raziskavi o stališčih žensk in moških do enakosti med spoloma (Möller-Slawinski, 2016) ženske navajajo, da še vedno opažajo veliko diskriminacije, zlasti na trgu dela in v zasebnem življenju, moški pa, da jih skrbi »feminizacija« družbe in v glavnem menijo, da je enakost med spoloma v Sloveniji dosežena.

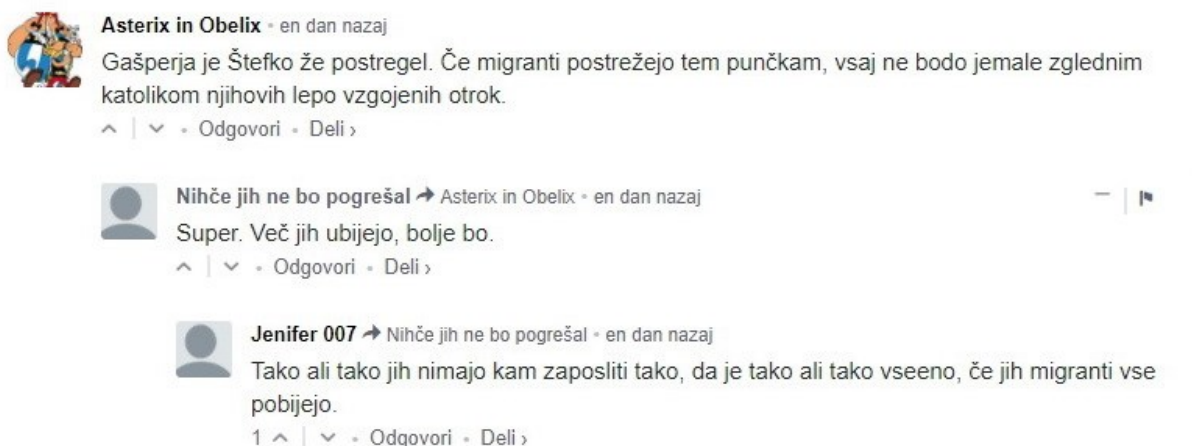
1.7 Medijske reprezentacije socialnega dela

Iz, danes pretežno spletnih medijev, ljudje pridobivajo informacije, na podlagi katerih si oblikujejo mnenja in stališča. Četudi je sodobna dostopnost informacij lahko zelo pozitivna, saj nudi spremljanje dogajanja s celega sveta, dostopnost več znanstvenih, strokovnih in poljudnoznanstvenih člankov, enostavno in hitro poizvedovanje o želenih tematikah, mreženje, spoznavanje ljudi, hipen prenos informacij in podobno, pa ima zaradi nereguliranosti objav in komentarjev tudi temnejšo plat. Mediji lahko poročajo zelo enostransko, širijo določene (politične) propagandne ideologije in predstavljajo platformo za stigmatizacijo in diskriminacijo določenih družbenih skupin ter sovražni govor. V slovenskem prostoru je to še posebej izrazito v zadnjih letih, ko se pojavljajo članki (in pod njimi burne razprave v komentarjih) o aktualnih družbenih tematikah, med katerimi so zagotovo eni najbolj izstopajočih t.i. »begunska kriza« in predlog novega Družinskega zakonika. To sta temi, ki se nedvomno tesno povezujeta s sfero socialnega dela, za katerega se zdi, da je kot stroka v medijskem prostoru precej osovražen. Že po hitrem brskanju na glavnih slovenskih portalih, kot so RTVSLO, 24ur in Siol, najdemo članke, ki že v naslovih sugerirajo nesmiselnost, nestrokovnost in celo škodoželjnost stroke socialnega dela. V medijih so odmevne novice, ko na Centrih za socialno delo (v nadaljevanju CSD) domnevno nimajo nobenega posluha za uporabnike, odvzemajo otroke, vedo za družinsko nasilje a ne ukrepajo, samo zapravljajo davkoplačevalski denar, za t.i. ilegalne migrante poskrbijo mnogo bolj kot za slovenske državljane in podobno. Taki naslovi so denimo »To je Olga, ki jo je Milan pokončal v Centru za socialno delo« (P. Pa., 2017), »Oglasila se je socialna služba. Zato so materi pokojne Arine odvzeli novorojenčka« (STA in A. L., 2017), »Zaradi centra za socialno delo ob 30.000 evrov?« (Bakal, 2016), »A. Jaš: Zakaj CSD ne vrne hčerk, čeprav so izpolnjeni vsi pogoji?« (Kosmač, 2018), »CSD-ji še vedno neupravičeno prepovedujejo stike z otroki« (Dimnik Rikić, 2017), »Reorganizacija CSD-jev bo stala 1,5 milijona evrov, centri jo podpirajo« (Al. Ma., 2017), »Brez denarja: Centru za socialno delo grozi deložacija« (STA in Ma. F., 2013), »Ker CSD zamuja z odločbami, položnica za vrtec višja tudi za 200 evrov« (Rupar, 2018), »Vloge bomo rešili, za nevšečnosti se opravičujemo« (N. S., 2018), »Morali bi pomagati, pa ne: Zakaj so v CSD Lendava zamolčali, da jim pripada nadomestilo?« (SVET, 2016), »CSD na podlagi starih podatkov izračunal dražji vrtec in nižji otroški dodatek« (Volmut in Trebušak, 2019), »Je treba oddati vlogo za podaljšanje letnih pravic? Tega ne vedo niti na CSD« (Račič in V. Š., 2018) idr.

Hkrati se v novicah predvsem pojavljajo Centri za socialno delo kot skrajno neprimerne institucije, medtem ko poročanja o drugih praksah socialnega dela praktično ni, vsaj po hitrih zadetkih v iskalnikih spletnih portalov slovenskih medijskih hiš z iskanim geslom »socialno« ali »socialno delo«. Izjema je desno pozicioniran medij Nova24TV, ki se v nekaterih člankih ukvarja s Fakulteto za socialno delo, njenimi profesoriciami in študentkami. Ti naslovi se glasijo: »Fakulteta za socialno delo – valilnica levičarskega džihada in LGBT kalifata?« (Blažič, 2018), »Dosje FSD: Se Fakulteta za socialno delo poigrava z življenji svojih študentk?« (Donko, 2018b), »Žalostna zgodba fanta, ki ga je punca zapustila: Na Fakulteti za socialno delo so ji oprali možgane in jo “cepili na teorijo spola in agresivni homoseksualni aktivizem”« (Donko, 2018c), »Fakulteta za socialno delo: Bodi proti pravicam otrok ali pa nikoli ne boš diplomiral!« (24.kul.si, 2017), »Hude zlorabe na Fakulteti za socialno delo. Obupani študenti: Prosimo, ukrepajte!« (M. G., 2015), » Bo treba Fakulteto za socialno delo tožiti zaradi kraje duš mladih Slovenk? Študentke vabi na druženje z migranti na hrvaško srbski meji« (Donko, 2018d) in drugi, v nekaterih drugih člankih pa pišejo še o Pravni fakulteti, Filozofski fakulteti, Fakulteti za družbene vede ter nevladnih organizacijah. Četudi smo leta 2017 študenti in študentke po članku »Fakulteta za socialno delo: Bodi proti pravicam otrok ali pa nikoli ne boš diplomiral!« (24.kul.si, 2017) prostovoljno podpisovali odprto pismo, da nas na fakulteti nikakor nihče ne sili v točna prepričanja, še manj pa, da nam nestrinjanje s določenimi pogledi onemogoča končanje študija, ter da so vedno dovoljena vsa argumentirana mnenja, je sestrski medij 24kul objavil članek »Škandal na Fakulteti za socialno delo stopnjujejo pritisk: od študentk in študentov se pričakuje, da podpišejo podporo sporni novi družinski zakonodaji!« (Iz arhiva: Škandal na fakulteti za socialno delo stopnjujejo pritisk: od študentk in študentov se pričakuje, da podpišejo podporo sporni novi družinski zakonodaji! (24kul.si, 2017), ki sugerira, da smo bili v podpise prisiljeni s strani fakultete. Leto kasneje, po objavi članka »Se Fakulteta za socialno delo igra z življenji svojih študentk?« (Donko, 2018b), smo v delovnem odboru časopisa Po-moč razpravljali, ali naj se na članek odzovemo in nekateri člani in članice so izrazili skrb o podpisovanju s svojimi imeni in priimki, saj so bili po objavi odprtega pisma osebno na udaru.

Zaposleni in zaposlene tako kot študenti in študentke Fakultete za socialno delo smo bili mnogokrat na udaru medijev desne politike, ki so s članki širili dezinformacije in reproducirali stigmo določenih družbenih skupin (npr. beguncev v članku »Dosje FSD: Se Fakulteta za socialno delo poigrava z življenji svojih študentk?« (Donko, 2018b)), hkrati pa so odpirali prostor za sovražen, diskriminatoren, rasističen in seksističen diskurz v komentarjih. Predmet sovražstva pa smo postali tudi zagovorniki ranljivejših skupin – torej (bodoči in bodoče) socialni

delavci in delavke.

Slika 4: Komentarji na članek »Se Fakulteta za socialno delo igra z življenji svojih študentk?«

Vir: Dosje FSD: Se fakulteta za socialno delo poigrava z življenji svojih študentk? (Donko, 2018b).

Zgornja slika prikazuje primer komentarjev, ki se zvrščajo pod omenjenimi članki na portalu Nova24TV. Komentarji, ki jih ljudje objavljajo anonimno ali z izmišljenimi vzdevki, so sovražno nastrojeni tako do določenih skupin, zlasti beguncev in pripadnikov skupnosti lezbijk, gejev, bisekcualk_cev, transspolnih oseb, »queer« in interspolnih oseb in ostalih spolnih identitet (v nadaljevanju LGBTIQ+) skupnosti, kot tudi do osebja in študentk in študentov Fakultete za socialno delo. Gre za primer nestrpnosti do ljudi, ki pomagajo diskriminiranim skupinam in ilustracija tega, kako z uporabo sovražnega govora poteka diskreditacija drugače mislečih.

2. FORMULACIJA PROBLEMA

K raziskavi me je spodbudil specifičen dogodek. Prijateljice in sošolke sem spraševala, če se imajo namen udeležiti protesta za dan žena, ki ga je organizirala študentska organizacija Iskra pod naslovom »Protest 8. marec« 8. 3. 2018 ob 16.00 na Kongresnem trgu v Ljubljani in v sklopu katerega so članice organizacije zapisale feministični manifest, v katerem so zahtevale ureditev skrbstvenega dela, možnost lastnega odločanja o svojem telesu in reproduktivnih pravicah, delavske pravice žensk, ureditev področja nasilja nad ženskami in odpravo seksizma v sistemu izobraževanja (Feministični manifest, b.d.), na kar so mnoge odgovorile, da ne, saj se jim stvar ne zdi dovolj pomembna.

Po pregledu literature sem se začela spraševati, čemu ljudje dajejo prednost – osebnim, družbenim ali splošnim vrednotam. Po mojem mnenju se namreč pojavi dilema, kaj je več vredno – dobrobit cele družbe ali moja lastna? Začelo me je zanimati, ali morda ljudje lažje izražajo zgolj tista stališča, ki so manj radikalna, da se ognejo predsodkom in stigmati, socialni izolaciji, morebitni nevarnosti, ob tem pa zadovoljujejo potrebe, kot si sledijo po Maslowu (t.j. izražajo samo manj radikalna mnenja, da se s tem ne ogrožajo in s tem zadovoljijo svojo potrebo po varnosti; nato po pripadnosti, zato morda izražajo samo mnenja, ki so skladna z vrednotami neke skupine, kateri posameznik pripada; nato v duhu zadovoljitve potrebe po priznanju govorijo samo o stališčih, ki jih neko okolje odobrava). Sploh slednje pa odpira vprašanje, kolikšno in čigavo priznanje je posamezniku pomembno – priznanje širše družbe, očeta, partnerke, vodje aktivistične skupine ipd., kar se spet povezuje s pripadnostjo. Zelo razločen pa postane pomen osebnih vrednot (ali je posamezniku pomembnejše priznanje, pripadnost, dobrobit družbe ali lastno udobje idr.). Sploh mladi se nenehno srečujemo s konfliktom vrednot zaradi pričakovanj in zahtev družbe na eni in z lastnimi željami in pričakovanji na drugi strani. Mladi moramo ustvariti individualnost v družbi, ki je nagnjena h kopiranju in oponašanju individualnosti drugih (Grebenc, Kvaternik in Šabić, 2008).

Namenila sem se raziskati stališča in okoliščine, v katerih le-ta lahko izražajo bodoči socialni delavci in delavke, ki imajo za sabo že štiri leta univerzitetnega študija (absolventi in absolventke). Menim namreč, da živimo v družbi, kjer imamo relativno veliko možnosti za izražanje mnenja in individualnosti. Včasih so bili poli, kot denimo nevarnost – varnost, primerno vedenje – neprimerno vedenje idr. jasno definirani in mladi se o tem niso mogli pogajati, danes pa je področij vsakdanjega življenja, ki so povsem zaprte postavljanju odločitev

in so postavljena vnaprej, vedno manj, vse več pa je področij, o katerih se mladi lahko sami odločamo in jih osebno konstruiramo (Grebenc, Kvaternik in Šabić, 2008). Ob tem se mi zdi potrebno izpostaviti ureditev družbe, v kateri živimo, t.j. demokratična država, s katero se tesno povezuje svoboda govora. Tako zgodovinsko kakor tudi konceptualno je svoboda izražanja ena izmed osnovnih državljanskih svoboščin, ki jo povezujemo s sodobnim pojmovanjem državljanstva in je eno najpomembnejših načel demokratične družbe (Sardoč in Vezjak, 2016).

Na Fakulteti za socialno delo se učimo o enakosti, političnih ureditvah, religiji, spolu in spolnih vlogah, beguncih in priseljencih ter etničnih manjšinah, drugih ranljivih skupinah (denimo o ljudeh s težavami z odvisnostjo od alkohola ali prepovedanih drog, ljudeh s težavami v duševnem zdravju, ljudeh z ovirami idr.), za kar smo v pregledu literature ugotovili, da so mnogokrat tema polemiziranja in da gre za skupine, ki so hitro diskriminirane ali vsaj stigmatizirane, saj so tako ali drugače v konfliktu z družbeno veljavnimi normami in vrednotami. Študenti in študentke se tekom študija na Fakulteti za socialno delo skušamo izobraziti o tovrstnih temah in stremimo k temu, da marginaliziranim skupinam pomagamo, želimo si večjo enakost in pravice zanje idr. Vendar pa v današnji družbeno-politični klimi niso kriminalizirane, diskriminirane in dehumanizirane le marginalizirane skupine same, temveč tudi tisti, ki delamo, pomagamo in zagovarjamo te skupine (Zorn, 2018). Ker smo Fakulteta za socialno delo in njeni študenti in študentke mnogokrat zato tudi na medijskem udaru (v času referendumu za družinski zakonik leta 2015, leta 2018 zaradi pomoči beguncem na srbsko-hrvaški meji) in zlasti, ker ko smo delovni odbor časopisa Po moč razmišljali o tem, ali naj se odzovemo na članek »Dosje FSD: Se Fakulteta za socialno delo poigrava z življenji svojih študentk?« (Donko, 2018b) so nekatere osebe dejale, da se pod odgovor, če ga objavimo, ne upajo podpisati, da ne bodo osebno na osebni udaru, sem se odločila raziskati, v kolikšni meri si študenti in študentke Fakultete za socialno delo še upajo izražati svoja stališča, ki so povezana tudi z našimi strokovnimi, in v kakšnih okoliščinah si jih upajo izražati. Kot socialni delavci in delavke bomo namreč imeli družbeno odgovornost, ki nas bo zavezovala k pomoči ranljivim skupinam, zagovorništvu, angažirano delo k bolj vključujočim družbenim praksam in politikam, pa tudi k opozarjanju na kršitve teh in preostalih načel Kodeksa etike socialnih delavk in delavcev Slovenije in Kodeksa etičnih načel v socialnem varstvu. Socialno delo kot stroka sama torej postavlja določene vrednote, po katerih se morajo socialni delavci in delavke ravnati, zavezani pa so tudi k razločevanju med osebnimi in profesionalnimi razhajenji, torej teoretično ne dopušča, da bi socialni delavci in delavke dajali prednost svojim osebnim bodisi interesom bodisi načelom, saj so zavezani k upoštevanju etičnih načel, zapisanih v omenjenih

kodeksih.

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA:

Želim, da je iz raziskave razvidno predvsem dvoje: pomen okolja oz. ključne okoliščine za lažje izražanje stališč, in pa s tem povezane osebne vrednote intervjuvank in intervjuvancev v binarnem razumevanju iskanja harmonije v družbi in osebnih težnj.

- Kakšno znanje so bodoči socialni delavci in delavke pridobili o skupinah uporabnikov, problematikah, s katerimi se le-te srečujejo in kakšna stališča zavzemajo do teh skupin in problematik?
- Ali pri absolventkah in absolventih socialnega dela, t.j. bodočih socialnih delavkah in delavcih, prevladajo osebne potrebe po varnosti in pripadnosti širši družbi, ali vrednote stroke socialnega dela in strokovni pogum?
- Katera stališča absolventi in absolventke socialnega dela v javnosti lažje izražajo in zakaj?
- V kakšnih okoliščinah bi si upali bolj odprto, javno spregovoriti?
- Kaj bi po mnenju bodočih socialnih delavk in delavcev mlade spodbudilo, da bi lažje in bolj odprto delili svoja stališča in mnenja v širši družbi?

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava bo kvalitativna in empirična (Mesec, 2009). Raziskava je kvalitativna, saj osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi in pripovedi intervjuvancev (Mesec, 1997). Za to vrsto raziskave sem se odločila, ker me je zanimalo, katere okoliščine intervjuvanke občutijo kot ključne za to, da lahko svoja stališča svobodno, javno, jasno brez samocenzure izražajo in obratno: kateri so tisti dejavniki in okoliščine, zaradi katerih se ljudje ne počutijo dovolj lagodno, da bi svoja stališča na ta način izražali. Na tovrstna vprašanja intervjuvanke ne bi mogli odgovoriti v številkah, tudi z anketami in lestvicami ne bi dobila dovolj jasnega odgovora na raziskovalno vprašanje. Raziskava je ob enem tudi empirična, saj sem s spraševanjem zbirala osebna mnenja in izkušnje, kar pa pomeni, da sem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo. To gradivo kasneje uporabim za znanstveno dokazovanje (Mesec, 2009). Empirična pa je zato, ker se bom uporabila novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009), torej vprašalnik o okoliščinah, v katerih študenti in študentke socialnega dela lahko izražajo svoja mnenja in stališča.

3.2 Teme raziskovanja

Glavne teme raziskave so razdeljene v štiri tematske sklope. Prvi sklop vsebuje demografske podatke o študentih in študentkah. Tukaj me je zanimal samo spol in starost. V drugem sklopu so me zanimali osnovni podatki o prostovoljskem delu in študijski praksi intervjuvancev, v tretjem so me zanimala njihova stališča glede skupin in področij, kjer so se udeleževali, v četrtem sklopu pa so me zanimale okoliščine, v katerih lahko ali ne morejo izražati mnenj in stališč. Raziskava je kvalitativna, zato sem indikatorje o teh temah prejela skozi odgovore na vprašanja pri izvedenih intervjujih.

3.3 Merski instrumenti in viri podatkov

Merski instrument raziskave je delno strukturiran vprašalnik, ki je anonimen in dolg eno stran. Vprašalnik je vnaprej pripravljen spisek vprašanj, ki se zastavijo v intervjuju. Vprašanja v njem so odprtega tipa (Mesec, 2009, str. 232), zato, ker sem pričakovala zelo raznolike izkušnje in intervjuvank z zaprtimi vprašanji nisem želela omejiti. Pred izvedbo sem vprašalnik na vpogled in v popravek dala profesorici metodologije, prof. dr. Liljani Rihter. Vprašanja sem izoblikovala na podlagi zanimanja, v kakšnih okoliščinah lahko mladi (bodoči) socialni delavci

in delavke izražajo svoja stališča, hkrati pa sem želela dobiti vpogled v povezavo okoliščin za izražanje stališč in tega, za kakšna stališča sploh gre. Moji viri podatkov so intervjuvanci, ki so študenti oz. študentke 4. letnika dodiplomskega študija socialnega dela na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani. Za teoretični del raziskave pa sem uporabila obvezno literaturo pri predmetu Metodologija raziskovanja II. za lažje obrazložitve metodoloških izrazov in literaturo, ki se navezuje na raziskovalno temo. Zaradi nujnega poznavanja teoretskega ozadja sem uporabila tudi sekundarno gradivo, t.j. relevantne članke in raziskave.

3.4 Opredelitev enot raziskovanja

Stvarna opredelitev populacije so absolventi in absolventke dodiplomskega študija socialnega dela na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani, ki že imajo opravljene vse študijske obveznosti in izpite, vendar pa še niso uradno pridobili naziva socialnega delavca oz. delavke.. Krajevna opredelitev populacije so študenti s cele Slovenije, ki študirajo v Ljubljani na Fakulteti za socialno delo (Erasmus študenti iz tujih držav niso bili vključeni v raziskavo). Za časovno opredelitev velja obdobje od začetka študentovega oz. študentkinega študija socialnega dela na dodiplomski stopnji do danes, če velja, da ima študent oz. študentka v študijskem letu 2018/19 absolventski staž na stopnji dodiplomskega študija. Kljub temu, da gre za študente istega letnika istega univerzitetnega programa na isti fakulteti, je populacija heterogena, saj so v njej ljudje različnih spolov, starosti, prihajajo iz različnih krajev in se fokusirajo na različna področja socialnega dela. Populacija zajema do 100 oseb, vendar ker v kvalitativno raziskovanje nisem mogla vključiti celotne populacije, sem odločila sem se za vzorčenje. Vzorec je priročen in neslučajnost. Odločila sem se za študente in študentke, za katere sem vedela, da so prakso socialnega dela opravljali na različnih področjih in se poleg obvezne študijske prakse prostovoljno v sferi socialnega varstva tekom študija ukvarjali tudi prostovoljno, saj sem kljub malemu številu intervjuvancev želela dobiti čim širšo sliko o raziskovani temi. Končni vzorec sestavljata dva absolventa in sedem absolventk Fakultete za socialno delo na dodiplomski stopnji.

3.5 Zbiranje podatkov in empiričnega gradiva

Za metodo zbiranja podatkov sem uporabila intervju. Intervju pomeni neposredni pogovor iz oči v oči med spraševalcem in vprašancem na osnovi vnaprej podrobno pripravljenega strukturiranega vprašalnika ali pa vodila za intervju, ki vsebuje samo seznam poglavitnih tem pogovora. Spraševalec je oseba, ki usmerja pogovor ter posreduje podatke raziskovalcu,

vprašanec pa oseba, ki odgovarja v intervjuju in je komunikacijski partner spraševalcu (Mesec, 2009). Sama sem pripravila standardiziran vprašalnik. Vsak intervju je bil individualen in anonimen.

Čas, kraj in trajanje opravljenih intervjujev:

- 6. 4. 2018, Skype, trajanje 50 min
- 10. 4. 2018, Skype, trajanje 80 min
- 11. 4. 2018, kavarna Kino Šiška, Ljubljana, trajanje 110 min
- 16. 4. 2018, študentski dom Litostroj, Ljubljana, trajanje 95 min
- 5. 9. 2018, Gostilna Mrežar, Ljubljana, trajanje 42 min
- 6. 9. 2018, Gostilna Mrežar, Ljubljana, trajanje 49 min
- 7. 9. 2018, Osnovna šola Vižmarje-Brod, Ljubljana, trajanje 35 min
- 20. 9. 2018, Lokal Ambient, Ljubljana, trajanje 60 min
- 20. 9. 2018, Lokal Ambient, trajanje 42 min

3.6 Obdelava gradiva

Obdelava podatkov je bila kvalitativna. Najprej sem intervjuje pretipkala, saj sem vse s predhodno pridobljenim ustnim soglasjem snemala. Izjave sem nato razčlenila in označila s posamezno črko za intervju (A, B, C, D, E, F, G, H, I) in zaporedno številko, nato pa najprej odprto kodirala (iz označenih izjav izluščila bistven pojem in mu pripisala kategorijo, nadkategorijo in temo). Temu je sledilo še osno in odnosno kodiranje, v katerem sem posamezne pojme smiselno združila po kategorijah, nadkategorijah in temah, da so iz njih razvidne povezave. Primer obdelave gradiva na enem izmed intervjujev je razviden iz kodirnih listov med Prilogami. Na podlagi osnega in odnosnega kodiranja sem našla povezave, podobnosti, nasprotja ipd. v izkušnjah in stališčih intervjuvancev in intervjuvank, kar v diplomskem delu predstavljam v poglavju Rezultati. Preostali intervjuji so v osebni arhivu avtorice.

4. REZULTATI

4.1 Demografija

V raziskavi so sodelovali študenti in študentke dodiplomske stopnje na Fakulteti za socialno delo, ki so imeli v študijskem letu 2018/19 status absolventa. Intervjuje sem opravila z dvema absolventoma in sedmimi absolventkami, ki so bili stari bodisi 22 bodisi 23 let.

4.2 Področja prakse socialnega dela

Intervjuvanke² so v štirih letih študija in v letu absolventskega staža prostovoljno delovale ali opravljale študijsko prakso na **različnih področjih**. Večina jih je delala na področju mladih, njihovi fokusi pa so bili različni. Nekatere so delale z otroci v vrtcih, druge v mladinskih centrih, nekatere so opravljali preventivne delavnice na šolah, spet druge so delale na nekoliko bolj specifičnih področjih z mladimi – denimo z begunskimi otroki, potomci priseljencev, otroci s težavami v razvoju.

»[...] v drugem letniku sem delala na Zavodu za gluhe in naglušne, to je bilo z otroci, ampak niso bili gluhi in naglušni, tam je grozno narejeno, ampak ne bomo zdaj o tem – tam je ful otrok z ADHD, ful otrok z avtizmom, ful otrok z vedenjskimi težavami na sploh.« (H2)

Delo z mladimi pa se je raztezalo še na druga področja, kot je delo s pripadniki LGBTIQ+ skupnosti, področje drog in zasvojenosti in področje nasilja.

»V drugem letniku je bil DrogArt, tri četrt sem bil na partijih pa na Kongrescu, informiranje pa terenske akcije na področju drog z mladimi...« (D2)

Tudi sicer so nekatere študentke delale na področju zasvojenosti in področju nasilja.

»Zdaj v četrtem letniku pa sem delala v Društvu Projekt Človek, ki je pa za ljudi, ki so zasvojeni in sem še naprej prostovoljka tle.« (H4)

Več kot polovica intervjuvank je delala tudi s starimi, precej jih je delalo tudi na področju duševnega zdravja.

»[...] zato sem se za prakso za drug letnik odločila za drug ekstrem, če se lahko tako izrazim, v socialno delo s starejšimi. Tam sem se pa ful najdlja, in sem se potem na tem področju tudi udeleževala.« (F2)

»[...] duševno zdravje – intelektualne ovire, veliko, tako, s poudarkom [...]« (C2)

² Zgolj zaradi lažje berljivosti v množini uporabljam žensko obliko. »Intervjuvanke« se nanaša na vse spolne identitete.

Nekatere so delale z begunci, predvsem so pomagale na meji v času Koridorja, ena izmed intervjuvank pa je opravljala prakso socialnega dela tudi na področju družine, predvsem z begunskimi družinami, družinami v azilnem domu ter romskimi družinami.

»Potem na področju dela z družino sem delala z romskimi družinami, z družinami iz azilnega doma in z eno družino s statusom begunca izven azilnega doma, to vse prek Mozaika.« (B2)

Nekatere so prakso opravljale tudi na Centrih za socialno delo, kjer so načeloma krožile ali delale v mladinskih centrih, ki jih pokrivajo Centri za socialno delo, ena od intervjuvank pa se je bolj konkretno udeleževala v sferi odvzema poslovne sposobnosti.

»[...] letos pa primarno na odvzemu poslovne sposobnosti in teh stvari za duševno zdravje in starejše.« (I8)

Manjšina se je preizkusila tudi na področju socialnega dela v delovnem okolju.

»Pa vodila sem PR službo za društvo Kameleon.« (B6)

»Kar se tiče prostovoljnega dela, sem tudi vodja sekcije »Mladi za starejše« v Gerontološkem društvu Slovenije, tako da sem tudi na tem področju.« (F3)

4.3 Pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki

Intervjuvanke so tekom prakse in prostovoljnega dela v času študija pridobile različna znanja o problematiki in uporabnikih, s katerimi so se srečevale. Pridobile so znanje o položaju uporabnikov, naravi dela, veščinah socialnega dela, prepoznavale različne neprimerne obravnave in neustrezne prakse, spoznavale potrebo po sistemskih spremembah, prišle pa so tudi do različnih osebnih spoznanj. Od intervjuvanke do intervjuvanke pa so se fokusi precej spreminjali. Največ govora je bilo o veščinah socialnega dela. Intervjuvanke so navajale, za kaj so tekom prakse spoznale, da so nepogrešljive spretnosti bodočih socialnih delavk. Veliko govora je bilo predvsem o individualnem delu, raziskovanju življenjskega sveta uporabnikov, poslušanje njihovih zgodb in prepoznavanje njihovih potreb.

»[...] in nikoli nisem jemala uporabnikov kot skupine ljudi s katerimi delam, vedno sem se posvetila vsakemu posamezniku posebej.« (A6)

»[...] pa te zgodbe, ko poslušáš ljudi. To ti da največ.« (H33)

Večina jih je izpostavila tudi, da je socialno delo zelo kompleksno in je zato nujno konkretno strokovno znanje, vzpostavljanje osebnega stika z uporabniki, povezovanje teorije in prakse, potrebno je ugotavljanje kontekstov in razumevanje kompleksnosti, da lahko vidimo onkraj.

»[...] tudi na praksi sem bil prvič v stiku z otroci, ki so označeni za vedenjsko problematične. In mi je bilo ful dobro sprobavat neke te stvari, ki se jih ne moreš naučit, se pravi kakšen odnos z vsakim vzpostaviti, mogoče kakšne »male forice«, recimo »U, zdej ima pa malo preveč energije

in je jezen, zdaj pa kako zdaj delat s tem – a probam to preusmerit, a probam to sprejet, ali ga spodbudit, da da to ven iz sebe na kakšen drug način...«. Tukaj sem se ful naučil takih »malih trikov«.« (C7)

»Ena od najbolj pomembnih stvari, ki sem se je iz prakse naučil, je to, da so vse metode popolnoma neuporabne, dokler jih ne izvedeš. Recimo, če nisi naredil osebnega načrta, je to »kr neki«, teorija.« (C9)

»Moraš ene stvari vedet in malo popredalčkat, ampak ta predal mora bit vedno odprt, vedno moraš videt še vse ostale predale, vedno moraš videt vse, kar se okoli dogaja.« (H26)

»Mi se naučimo, kako videt čez vse te predalčke, ki so in bojo, mi pa se naučimo jih povezovat. Se mi zdi da sem se največ tle naučila,[...]« (H32)

Nekatere intervjuvanke so se dotaknile tudi določenih specifičnih veščin, kot je denimo pozornost na dvojne diagnoze pri delu na področju zasvojenosti ali poznavanje postopkov na področju duševnega zdravja, ena izmed intervjuvank pa je izpostavila primer dobre prakse na področju dela s starimi, ki imajo demenco.

»Recimo, sem videla par primerov ful dobrih praks, lahko izpostavim Dom Petra Uzarja v Tržiču kjer imajo tudi za ljudi z demenco ful dobro rešitev. To lahko kar konkretno izpostavim, ljudje z demenco, sploh ko so v tistem stadiju, želijo velikokrat pobegniti domov. Želijo domov in take ljudi je zelo težko umirit in v tem domu so se s tem spopadli tako, da so ob obnovi naredili eno sobo, kjer je v bistvu posnetek kupeja od vlaka in se tudi v ozadju predvaja narava, ki gre mimo, kot da se ti pelješ in to zelo vžge pri teh ljudeh. Ful jih pomiri, oni imajo občutek, da se dejansko peljejo domov, in potem ko se pomirijo, jih pospremijo nazaj v sobo.« (F10)

»So pa specifične področja. Recimo pri duševnem zdravju, kako poteka hospitalizacija, kako zdravila vplivajo, vse take informacije so dobrodošle za to, da vidiš, kako lahko boljše delaš.« (I14)

Nenazadnje so študentke govorile tudi o spretnostih bodočih socialnih delavk samih. Poudarile so, da je za opravljanje prakse socialnega dela potrebno veliko potrpežljivosti, energije, iznajdljivosti ter prilagodljivosti, vse to v povezavi s konkretnim strokovnim znanjem.

»Socialno delo, ki je v konfliktu interesa ves čas, zahteva potrpežljivost, iznajdljivost, energijo, zahteva znanje o različnih verah, navadah, kulturah, zahteva razlikovanje med patriarhatom in kulturo, med revščino in kulturo, zahteva upoštevanje perspektive spola...« (B11)

Poleg veščin socialnega dela so intervjuvanke spoznale položaj uporabnikov, kjer je bil poudarek na stereotipih in predsodkih ter stigmatizaciji, izolaciji, revščini in podobno. Nekatere so poudarile tudi različne vzroke za določene težave, denimo težave v duševnem zdravju, ter izpostavile vpliv obstoječih družbenih razmer na življenje posameznikov.

»[...] izpostavljeni so številnim predsodkom, tudi v javnosti, šolah, vrtcih, [...]« (B18)

»O uporabnikih predvsem to, da ful še vedno nimajo svojega glasu [...]« (G4)

»A veš, recimo, zdej ko pri starših gledam, vemo, da nimajo časa zase, da ves prosti čas posvečajo otroku, zaradi tega, ker je v družbi skoraj nesprejemljivo, da bi si starši vzeli čas zase.« (E6)

»Pri Rominjah in Romih je zelo podobno. Večinoma ne delajo, ker nimajo izobrazbe, živeli so v barakah, večina ima razvite kronične bolezni[...]« (B14)

»Ful vidiš tega, kako je duševno zdravje... Zakaj pride do težav v duševnem zdravju – zaradi revščine, zaradi migracij, zaradi nobene socialne mreže, zaradi takih stvari, a veš, spet simptom nekega problema v družbi.« (H15)

V povezavi s tem so prepoznavale tudi neprimerne obravnave uporabnikov ter neustrezne prakse. V tej kategoriji je v ospredju predvsem nestrokovno delo, bodisi to pomeni neustrezno izobrazbo za delo z uporabniki bodisi neupoštevanje vodil socialnega dela (denimo strogo razmejevanje med »nami«, strokovnimi delavci, ter »njimi«, uporabniki in s tem povezanimi predsodki), kršenje človekovih pravic, odsotnost stika z uporabniki in nepoznavanje aktualnega dogajanja. Kot neprimerno pa so intervjuvanke doživljale tudi kurativno namesto preventivne pomoči, enoznačno doživljanje duševnega zdravja in bile kritične do obstoječega sistema.

»[...]več ali manj se gasi požare... Namesto da bi se delalo na tem, da bi poskušali zares opolnomočiti vsaj drugo generacijo – otroke.« (B15)

»Begunci... Predvsem najbolj zanimivo mi je bilo, ko sem bil dol na meji, ko sem gledal to dogajanje. V bistvu so nas zelo malo spustili zraven beguncev, kar je bilo žalostno. Takrat sem se postavil kar bolj v vlogo aktivista, ker so bile scene, da se je recimo na dan zamenjalo petsto ljudi, imeli so dvajset dixijev, in so nam rekli, da jih ne smemo čistiti, ker se bomo okužili, saj pridejo jutri očistiti z dezinfekcijo. In potem so še kakšni komentirali, zakaj so pa »naši« od prostovoljcev lahko čisti – ja, zato, ker je nas dvajset, njih je pa že štiristo sralo na teh večerjih, mislim, bizarno.« (C13)

»Čeprav šola ni institucija, ki bi neko stigmo nosila, kot recimo Polje [Psihiatrična bolnišnica Ljubljana-Polje], se tudi tukaj to dogaja in sistem ful niso narejen za uporabnike. Kaj šele za kakšne, ki imajo še dodatne stigme in oznake.« (G7)

O naravi dela so intervjuvanke sicer po večini povedale, da ga doživljajo kot dinamično in raznoliko. Ena izmed študentk je posebej izpostavila, da v institucijah, kjer socialno delo ni primarna dejavnost, prostora za socialno delo praktično ne dopuščajo. Druga študentka pa ima o naravi dela drugačno mnenje kot večina – govorila je predvsem o potrebnem siljenju uporabnikov v smislu, da socialni delavci vemo bolje od uporabnikov, kaj je dobro za njih same.

»O problematiki, prav tako, z mulci, pa da bi bilo s socialnim delom povezano... Mene najbolj mori, ker ni teh odnosov vzpostavljenih z ljudmi, s katerimi naj bi delali, pa da v šoli ni prostora za to. Da bi socialno delo delal tako, kot je, recimo soustvarjanje.« (G10)

»Isto je bilo pri mladih recimo, kakor da mi veliko bolj vemo, kaj oni rabijo, pa jih potem v bistvu siliš v neke stvari.« (E8)

Nenazadnje pa so študentke v petih letih opravljanja socialnega dela v praksi prišle do različnih osebnih spoznanj. Glavnina teh se je navezovala na to, katera področja jim ustrezajo in kakšno delo jih veseli in se zanj počutijo dovolj usposobljene. Izven predavanj in vaj na fakulteti so dobile dodatna znanja in izkušnje, denimo osebne zgodbe uporabnikov ali nove informacije o specifičnih področjih, kot recimo zasvojenosti in duševno zdravje.

»Potem pa, stari, mi niso preveč zanimivi [smeh], mogoče bom kaj delal z njimi, ampak če se le da ne, no.« (C12)

»Svetovanje je bilo tudi kul, ampak sem ugotovil, da nisem usposobljen za kaj takega.« (D11)

»Ful sem se naučila tudi o zasvojenostih, zdaj, ko sem delala v Društvu Projekt Človek,[...]« (H9)

4.4 Osebna stališča

Podobno kot pri vprašanju o pridobljenem znanju so se tudi pri vprašanju o osebnih stališčih intervjuvanke osredotočale na različne teme od spoznanj o problematiki do lastnega odnosa pa od lastnih predlogov za reševanje neke problematike do primerov dobrih praks. Daleč najbolj v ospredju pa je bilo prepoznavanje pojavov kot problematičnih. Študentke so se v intervjujih o tem najbolj razgovorile, dotaknile pa so se mnogih pojavov in načinov dela, s katerimi so se srečevale v praksi. Največ kritike leti na neprimerno organiziranost, neprimerne vloge, neustrezen odnos do uporabnikov in pasivnost ter brezbržnost zaposlenih socialnih delavcev, s katerimi so bile študentke v stiku.

»[...] ti ne moreš temeljit sistema pomoči na kupu prostovoljcev.« (C30)

»Zato se tudi lahko dobi denar, ta »Za mlade je treba poskrbet, jim dat možnosti itd.« je. Ta paradigma skrbi se ful vidi, še vedno je osrednja paradigma socialne politike.« (C25)

»Tu se zadeve spet pakirajo pod »poskrbet za človeka«, pod »varnost sebe in drugih« in podobno.« (C27)

»[...] vsi uporabniki jim smrdijo, noben ne uporablja veceja, ki ga je uporabljal uporabnik.« (I18)

»Ampak potem pa recimo je not en zaposlen, ki je not čist za brez veze, nima kompetenc, nek tečaj ima narejen, kar nekaj, tisto plačo dobiva... Ful je pa tega.« (H38)

»To bo zdaj ful grozno, ampak se res sprašujem, a se ti po enem času ne da več, ker s socialnimi delavci, ki delajo na CSD-jih, sem mislila, da se mi bo zmešalo. Nobenemu se nič ne da, noben nič ne bi naredil,[...]« (I17)

Intervjuvanke so bile kritične tudi do birokratizacije socialnega dela, ki ga povezujejo s pomanjkanjem stika z uporabniki. Poleg birokratizacije pa izpostavljajo tudi pravno-formalne okvirje in težave s financami, ki otežujejo delovanje organizacijam, hkrati pa poudarjajo, da to ne sme biti izgovor za neopravljanje svojega dela po najboljših močeh.

»Dejansko, negovalci še najmanj, ali pa receptorke se mi zdijo dostikrat tiste osebe, ki so največ s starimi v domovih za stare.« (E16)

»Ful ni to za njih narejeno, to je nekdo od zgoraj pač rekel, da je to tako dobro, in niti nikogar ne zanima niti jih ne slišijo, ko povejo, kaj bi oni rabili.« (G18)

»Socialni delavci pa se izgovarjajo na sistem, kar je velikokrat upravičeno, ampak tukaj je problem v pogledu na zadevo. Če hočeš dobro delat v socialnem delu, na zadevo ne smeš gledati v smislu kaj je mogoče in kaj ni mogoče, ampak kako je lahko mogoče. In še vedno ti toliko in toliko stvari ne bo uspelo, ampak uspelo ti bo pa bistveno več. Ljudje to, da nekaj ni mogoče, vzamejo kot izgovor, da ne opravljajo svojega dela.« (C29)

»Jaz mislim, da v teh organizacijah, kjer sem jaz delala, delajo dobro s tem, kar imajo, večinoma, ker so že po defaultu okvirji, so zakoni, v defaultu imaš toliko enih problemov, toliko enih ovir, da če imaš eno organizacijo, organizacija ne more optimalno delat že zaradi tega.« (H36)

Intervjuvanke so prišle do različnih spoznanj o problematiki, v ospredju je bila ponovno raznolikost in kompleksnost socialnega dela ter položaj uporabnikov, denimo socialna izolacija, materialno pomanjkanje ter odsotnost svobode izbire.

Dve študentki sta govorili tudi o značilnostih skupin, kot sta jih spoznali, obe o tem, da se jima mladi danes zdijo bolj razvjeni in manj spoštljivi.

»Kar se pa mladih tiče, pač, Fužine pa to, imam pa malo mešano mnenje. Malo me še vseeno vleče v to, da so nespoštljivi pa da so vedno hujši, pa neodgovorni.« (E40)

Nekatere izmed študentk so delile primere dobrih praks, kot denimo zmanjševanje škode, terensko delo, bralni krožek v domovih za stare, skrb za socialno mrežo uporabnikov in radikalno socialno delo v smislu reševanja problemov s pravne plati, podale pa so tudi nekaj lastnih predlogov za reševanje problematike. Ti so se v glavnem navezoval na begunce:

»To, kar eni pravijo, »porihtat zadeve doma«, ja, sigurno, potrebno je pomagat državam, ki smo jih skupaj z NATO-m uničili.« (C35)

Skoraj vse intervjuvanke so v povezavi z osebnimi stališči govorile tudi o lastnem odnosu. Večinoma so navajale različna socialnodelovna načela, ki so jih vzele za svoja lastna in skušajo delovati v skladu z njimi, ena pa je izpostavila tudi strah pred psihičnim zlomom zaradi velikih obremenitev.

»Lahko bi rekla, da zagovarjam antirasistična in antidiskriminatorska stališča do ljudi ne glede na etničnost, življenjske razmere, spol, vero in podobno.« (B23)

»Mislim, da si predstavljaš, kakšna so moja stališča glede tega – od ničelne tolerance nasilja do inkluzije...« (G14)

»Mene to ful skrbi, da bom enkrat postala taka, ker bom videla, da itak ne morem spremeniti tega sistema in se bom sekirala in šla na koncu v psihiatrično bolnico.« (I22)

Ena izmed intervjuvank pa se je na tem mestu osredotočila predvsem na osebne izkušnje in občutja, iz katerih sklepa na socialno delo, čeprav na drugi točki v intervjuju problematizira družben pogled na stare kot na breme:

»Mama je imela v domu [za stare] soseda v sobi, ki je samo še dihala, hranili so jo v žilo direktno. Jaz sem že rekla, če bom taka, dajte me evtanazirati, pustite me, da shiram. Meni ni point da živim, če sem tako, pa vem, da bom ostalim najhujše breme na svetu.« (E35)

4.5 Družbena stališča

Pri vprašanju o tem, kakšno mnenje ima širša družba o skupinah, s katerimi so intervjuvanke delale, je bilo predvsem govora o diskriminiranih skupinah, redko katera skupina je bila označena za nediskriminirano. Intervjuvanke so se razgovorile predvsem o tem, kakšen odnos ima po njihovih izkušnjah družba do skupin, ki so jih opredelile za diskriminirane, v manjši meri pa so delile tudi svoje mnenje o odnosu do določenih skupin uporabnikov v povezavi z družbenimi normami in vrednotami.

Malodane vse intervjuvane študentke so govorile o diskriminiranih skupinah. Prepoznavajo, da so v družbi diskriminirani begunci, žrtve nasilja, Romi, priseljenci iz republik nekdanje Jugoslavije, ljudje s težavami z zasvojenostjo, stari, pripadniki LGBTIQ+ skupnosti, ljudje s težavami v duševnem zdravju, z avtizmom in možganskimi poškodbami, nekatere pa so izpostavile tudi mlade in mlade starše.

»Prva stvar je vedno – pa mislim, da se to vleče skozi vse generacije – »ta generacija je grozna, vsi so na telefonih, nič jih ne zanima, ful so pasivni, grozni so...« (G21)

»Se mi zdi, da če starši izvejo, da se njihov otrok drogira, ali pa da je njihov otrok gej, da je to dvoje dosti izenačeno, oboje je precej problem. Oboje je dosti, res dosti, dosti stigmatizirano.« (D24)

»Na stare kot na breme.« (E45)

»Ljudi je večinoma strah beguncev in begunk, ki so muslimani, saj jih povezujejo s teroristi in z napačnimi interpretacijami Islama, kot je radikalizacija in podobno.« (B26)

»Potem ko si starejši, se ful drugače gleda na to, recimo pri avtizmu, »to so pa že čudni ljudje.« (H64)

Mešano mnenje se je pri nekaterih pojavilo glede starih, z gotovostjo pa je polovica intervjuvank kot nediskriminirane uporabnike opredelila le mlade.

»Otroci, pri otrocih je tako – ljudje gledajo na njih, kot da so eni angelčki, naša prihodnost.« (H61)

Pri odnosu do diskriminiranih skupin so se razgovorile prav vse intervjuvanke. Kot odnos družbe do skupin, ki so jih po svojih izkušnjah opredelile kot diskriminirane, so v glavnem navajale predsodke, stereotipe in s tem povezano nestrpnost, sovraštvo, strah, segregacijo, različne oblike rasizma, homofobijo, seksizem in druge diskriminatorne prakse.

»Opažam veliko islamofobije[...].« (B24)

»Kljub temu, da se veliko dela te promocije, pa je ljudi še vedno strah določenih duševnih težav, če rečem v psihiatričnem žargonu, je poudarek zagotovo na shizofreniji in bipolarni motnji. To sta še vedno zelo tabu temi. Mislim, da se ljudje psihoze še vedno bojijo. Vidi jo kar, kako je človek nevaren.« (C43)

»[...] jaz sem še kar šokirana včasih, koliko je predsodkov.« (H51)

Približno polovica študentk je identificirala tudi bolj prikrita oblike stigmatizacije, kot so denimo minimaliziranje, viktimizacija, paradigma skrbi in diskurz upravičenosti, zanikanje obstoja, nezanimanje in nerazumevanje.

»Kar se tiče gejev, bi ti lahko eno uro razlagal, ampak na kratko, večina še vedno misli, da to ne obstaja[...].« (D18)

»Stare se reducira na zdravstvene probleme.« (C49)

»Za duševno zdravje je tisto bolj: »Saj so bogi«, čista patologizacija, so »bogi«, [...]« (H54)

»[...] ti s poškodbami so pa vsem bogi, pa se jim smilijo, [...]« (I38)

Nekatere študentke so izpostavile problematičnost neoliberalnega koncepta individualizma, ko je hipotetično vsak človek odgovoren sam zase. Na ta način se po njihovem mnenju reproducirajo predsodki, stereotipi in krivdo se prelaga na uporabnike same.

»Za oboje pa seveda velja, da živijo na račun države in da »mi« Slovenci in Slovenke plačujemo za njih, preko davkov. Tukaj veliko vlogo igrajo tudi mediji, ki pišejo neumnosti o tem koliko dobijo prosilke oz. prosilci v azilnem domu in podobno.« (B28)

*»[...] ampak vseeno boljše, kot pa ko pride do drog: »Sami so si krivi, sami so prišli do takega stanja, naj se je*ejo, itak so sami taki in taki,« vse mi ljudje povejo, kako zgledajo, kaj delajo v lajfu, vse!« (H55)*

*»Oni so tisti ta grdi, ki so si sami zafu*ali lajf, [...]« (I36)*

»Zbriše se te stvari in se postavi na tega človeka, na otroka ali na starše, blame, oni so krivi, ko zrastejo v čudaka.« (H65)

Pri odnosu do nediskriminiranih skupin se pravzaprav pojavljajo podobni mehanizmi, ugotavljajo intervjuvanke. Predvsem se pojavlja paradigma skrbi, za težave otrok pa so krivi njihovi starši – otroci pač ne, ker so še majhni in neodgovorni.

*»Ampak ko pa pride do vedenjskih motenj in do avtizma, pa se vedno govori, da so to 'problematični otroci', slabo vzgojeni, starši so to zaje*ali, nekaj je bilo narobe, mogoče so jim preveč pustili... Tukaj se gre vedno na to, da je vse v vzgoji.« (H63)*

Vse naštetu se povezuje tudi z obstoječimi družbenimi normami in vrednotami. Kako družba gleda na neke ljudi, je po mnenju nekaterih intervjuvank pogojeno prav z normami:

»O drogah... Mislim, da starši, večina staršev pravi otrokom, da naj ne jemljejo drog, naj grejo stran od drog, da alkohol okej, droge pa ne. V stilu: »Jaz pijem, tako da ne morem pričakovat, da otrok ne pije, se pa ne drogiram, tako da drogirat se ne sme.« (D23)

»Če si privoščijo varuško, uf, varuške si lahko privoščijo samo za tiste res nujne stvari, za ostalo je že tako, »Zakaj varuško, naj on pomirka...«, ali pa »Ne it na to.« (E51)

4.6 Obsojanje s strani družbe

Intervjuvanke so pri svojem delu mnogokrat naletele na obsojanje s strani družbe. Bodisi je šlo zgolj za neodobravanje ali nerazumevanje bodisi za nestrpnost, nasprotovanje in nasilje.

»[...] je bilo pa očitno da jim moje delo ni všeč.« (B33)

»V družini, ko sem začela delati z begunci in begunkami, mi je recimo stric rekel, naj se prosim pazim, da me tam v azilnem domu ne bo kdo posilil.« (B34)

»Sem se pa srečal malo z idejo nevarnosti, nad tem sem bil presenečen. Sem se sicer srečal, ampak presenetljivo v strokovni javnosti, v laični pa ne. Pri ljudeh, ki delajo v zavodih, na CSD-jih...« (C56)

»[...] do točke, ko je bilo to šikaniranje [...]« (G39)

Večina kritik je letela na stroko socialnega dela ali na delo s točno določenimi skupinami, obsojanja pa ni bilo pri delu z nediskriminiranimi skupinami oziroma skupinami, ki si pomoč stroke »zaslužijo«.

»[...] sem pa v času študija prebrala veliko negativnih komentarjev in člankov, ki žaljivo govorijo o stroki socialnega dela.« (A18)

»Jaz tudi zaznavam med folkom, kako rečeš recimo sosedi na avtobusu, da študiraš socialno delo in kar vidiš, kako ji grejo kocine pokonci, ker se spomni tiste iz CSD-ja, ki ji ni dala otroškega dodatka.« (G30)

»Da to sploh ni delo, »pač prostovoljka si, kaj«. (H74)

»[...] ker sem delala na področju duševnega zdravja, možganske poškodbe, pa z otroci – to sploh vsi podpirajo.« (I42)

Nekaj študentk je spregovorilo tudi o tem, kako se s tovrstnim obsojanjem soočajo. Nekatere se izogibajo določenim temam ali sogovornikom, druge pa se postavijo v vlogo zagovornice stroke in jasno razlikujejo mnenja od dejstev in skušajo sogovornike čim bolj informirati.

»Je pa res, da sem tudi precej tiha, izbiraš itak lahko, s kom delaš in s kom govoriš.« (E63)

»Saj vidiš potem čudne poglede, ampak poglej, če se ne bom za sebe postavila, kdo se bo? In tudi na socialno delo se bo vedno tako gledalo, če ne bomo o njem začeli govorit kot o stroki, ki ima kompetence.« (H93)

4.7 Sprejemanje s strani družbe

Intervjuvanke se o tem, kaj je družba pozitivno sprejela in spodbujala, niso kaj dosti razgovorile, ena izmed intervjuvank je rekla celo, da o tem na žalost nima sploh kaj povedati. Večinoma so bili odzivi družbe le delno sprejemajoči, denimo ljudem se je zdelo lepo, da študentke pomagajo ljudem, hkrati pa v tem niso videli velikega smisla. Spet se je pojavilo tudi sprejemanje in spodbujanje dela z zgolj določenimi ljudmi.

»Ko sem delala s starimi in otroci, takrat so me vsi spodbujali.« (A19)

»Delo s točno določenimi skupinami, ki si pa »zaslužijo«, da delamo z njimi.« (I47)

»Z mladimi itak velja ideja, da če delaš z njimi, se malo igraš, je luškano, večina ne dojema tega zares kot delo.« (C59)

»[...] [ime] je recimo vedno rekel: »Vau, kako plemenito, da se s tem ukvarjaš,«, ampak vedno s prizvokom »Ampak to je brez veze«, kot »To je no future«.« (G43)

»Kar je načeloma pozitivno, ampak vseeno pa izhaja iz nekega »Oh, ti se tle trudiš, itak ne moreš nič spremenit, en se more s tem ukvarjat, se boš pa ti, saj je lepo, lepo, da se ukvarjaš s temi ljudmi«. (H98)

4.8 Izkušnja težkega izražanja stališč

Ko sem spraševala po izkušnjah težkega izražanja svojih stališč, so bile izkušnje precej deljene. Večina se je že večkrat srečala s situacijami, ko jim je bilo težko izražati neko mnenje, stališča in le-ta zagovarjati, vendar le v določenih okoljih ali za določene teme. Slednje velja zlasti za bolj politično aktualne in polarizirane teme, kot so migracije in begunstvo ter pravice LGBTIQ+ oseb.

»Kar se pa tiče tega, kar delam z mladimi tukaj, mi je bilo včasih težko, ker sem ipak v vlogi študentke na praksi, ki ni enakovredna vsem zaposlenim.« (G59)

»Kar se tiče homoseksualcev in migrantov se mi zdi, da sta to zelo občutljivi temi.« (F32)

»Ampak je pa problem, če nisi dovolj prepričan v svojo strokovnost, ti je ful težje govorit.« (H123)

Par študentk je na tem mestu omenilo, da stališča izražajo le včasih, nekaj več pa jih je spregovorilo o strokovnem pogumu in da se trudijo čim večkrat spregovoriti in zagovarjati svoja stališča, stroko in uporabnike.

»Zdaj mi je že vseeno. Če so neke stvari narobe, če so neke stvari grozne, če neke stvari kršijo človekove pravice, če so neke stvari totalno absurdne in laži in tako naprej, moram it čez sebe.« (H114)

4.9 Argumentacija izkušnje težkega izražanja stališč

Intervjuvanke sem prosila, da argumentirajo, zakaj jim je kdaj težko izražati stališča. Razloge so večinoma pripisale odnosu soljudi – denimo nezmožnosti spoštljivega in argumentiranega pogovora, nezainteresiranosti ali sovražnosti.

»Predvsem v družini se težko izrazim o tem, ker se mi zdi, da to nikamor ne pelje, na koncu se vedno skregamo[...].« (A22)

»Problem je močen nacionalizem in kultura rasizma, ki gre velikokrat z roko v roki. In v slovenskem prostoru se to še kako pozna.« (B46)

»Pa premalo je kritične analize pri sprejemanju informacij iz medijev, včasih imam občutek, da Slovenci in Slovenske čisto vsemu verjamejo, kar se jim servira iz medijev.« (B47)

»[...] ampak so tako prepričani v svoj prav, da tudi ti s svojimi argumenti ne moreš pojasnit svoje miselnosti.« (F42)

Posameznice so kot razloge sicer naštele še konflikt interesov, osebne razloge (anksioznost, potreba po priljubljenosti), pomanjkanje informacij ali občutek nezadostne kompetentnosti. Ena intervjuvanka pa je predvsem govorila o tem, da načeloma nima izkušnje težkega izražanja mnenja zato, ker stališča še oblikuje ter zato, ker se z ljudmi, ki nimajo podobnega mnenja kot

ona, sploh ne zapleta v pogovor.

4.10 Okoliščine za lažje izražanje stališč

Intervjuvanje so kot glavne okoliščine, v katerih lažje izražajo stališča, identificirale podpora, sprejemanje in možnost dialoga, a večina je temu dodala tudi, da to v praksi le redko doživijo.

»Tako, da vsak zagovarja mirno in spoštljivo komunikacijo,[...]« (I67)

»Itak po navadi ni tega, po navadi moraš zagovarjat pred ljudmi, ki nimajo tega.« (H137)

Kot pomemben faktor so navajale tudi poznavanje problematike. Tu so po njihovem mnenju bistveno strokovno znanje, zmožnost dobre argumentacije in zagovornišvo. Lažje jim je izražati mnenje v določenih skupinah ljudi, tu prednjačijo majhne skupine in skupine ljudi, kjer so člani enakovredni, odprti, sprejemajoči. Nekatere so izpostavile še, da jim je lažje med podobno izobraženimi ljudmi ali pa med ljudmi, ki jih poznajo. Sta se pa izoblikovala dva pola glede Fakultete za socialno delo – nekatere študentke pravijo, da jim je lažje med kolegi in kolegicami s fakultete, druge pa so mnenja, da na fakulteti ni dovolj prostora za odprto diskusijo.

»Meni se zdi, da so kakšne profesorice diskriminatorne do fantov recimo, saj razumem, feminizem pa to. Ko en profesor razlaga, ne vem, feminizem, ženske, zatirane, v bistvu so pa ženske tudi tiste, ki pretepajo moške. Zame je feminizem, da se tudi za njega postavimo. Pa recimo, če smo mešana skupina, punce pa dva fanta, pa profesorica nagovori skupino »No punce, kaj pa vi mislite...«, njiju pa v bistvu spregleda.« (I70)

Ena izmed intervjuvank je izpostavila še dvoje: vpliv psihoaktivnih substanc in socialna omrežja.

»To bo zdaj ful weird, ampak tako, ogromno takih pogovorov imamo, ko smo zunaj, pijani.« (H133)

»Lažje mi je prek socialnih omrežij, ker se m zdi, da je dober medij za to, ker si še vedno tam ti, pa imaš ljudi med prijatelji ali followerji, ki se ne strinjajo s tabo, in lahko daš neko luč na nek problem, na neko težavo, na nekaj, kar se dogaja.« (H143)

»Ful je takih ljudi, ki so pasivno desničarski in ne vejo, da se tako transparenten rasizem dogaja v največji slovenski desničarski stranki, v reviji, ki se ironično imenuje Demokracija.« (H147)

4.11 Okoliščine za težje izražanje stališč

Intervjuvanim študentkam je včasih svoja stališča težko izražati zaradi določenih občutkov, denimo če se počutijo nesprejete, neslišane in jih je strah ter jih odzivi osebno prizadanejo.

Večinoma pa kot oteževalne okoliščine navajajo nestrinjanje sogovornikov, nezmožnost dialoga in pomanjkanje informacij.

»Največji problem je res to, če me človek ne posluša oziroma samo išče protiargumente, ker je to neploden pogovor.« (C67)

»[...] ko ti noben ne pusti do besede, [...]« (I37)

»Med ljudmi, za katere veš, da se ne strinjajo s tabo. To pa ne pomeni, da ne smeš povedat svojega stališča, po mojem ga moraš še vseeno povedat. Je pa, ja, malo težje.« (D36)

Večina je v ospredje postavila določene skupine ljudi (denimo nepoznane ljudi, velike množice, tradicionalno vzgojene in konservativne ljudi, nekatere so izpostavile tudi svoje družine) in določene ustanove in službe. Pod slednje spadajo CSD-ji, policija, vojska, obramboslovci, ena izmed intervjuvank pa navaja tudi Fakulteto za socialno delo, domnevno zaradi vsiljevanja stališč, ki naj ne bi bila samoumevna.

»Ko smo imeli LB... [LGBT], pač jaz nisem delila stališča z ljudmi na našem faksu, pa marsikdo drug verjetno tudi ne, samo smo ostali tiho, ker je bila nasprotna stran tako glasna in ker niso pustili prostora za diskusijo.« (E87)

»Se mi zdi, da se ne bi smelo jemati stvari za samoumevne. Recimo do LB... [LGBT] se ne bi smelo jemati kot samoumevno to, da ima nekdo tako stališče, kot ga ima recimo naš faks.« (E93)

4. 12 Spodbudni dejavniki

Velika večina intervjuvank je na tem mestu ponovno govorila o določenih skupinah ljudi. Kot take prepoznavajo ljudi, ki jih poznajo, ljudi, ki so bodisi podobno izobraženi bodisi imajo podobna mnenja ali pa so zgolj odprti, sprejemajoči in pripravljeni poslušati tuja in premisliti svoja stališča.

Večjemu deležu intervjuvanih študentk spodbudne dejavnike predstavljajo tudi prispevek za druge in čustvena vpetost.

»Pa od tega, koliko ti je pomembno, kaj si ta človek misli potem o tebi naprej.« (G78)

»[...] oziroma lahko nekoga poučim o nečem, da potem spremeni svoje mnenje in se znebi predsodkov.« (A28)

»In pa gnev. Če sem obkrožen z ljudmi, ki so mi pomembni, so pogovori zame pomembni.« (C70)

Kot spodbudne dejavnike so informatke naštele še dovolj informacij, neaktualnost teme in varnost, ena izmed njih pa je izpostavila tudi trenutno družbeno klimo in zgodovinski trenutek:

»Kot, da je moderno, da je biti aktivist, alternativec, kar je čisto kul.« (H169)

»Se mi zdi, da se stvari premikajo, kar je logično iz zgodovinskega vidika, ker smo na tej točki

poznega kapitalizma, ko vse vre, politično, ekonomsko, ljudje se bodo začeli zbujať. Zaradi takih stvari mislim, da je lažje.» (H172)

4.13 Ovirajoči dejavniki

Tudi pri ovirajočih dejavnikih so se pojavili podobni faktorji kot predhodno pri okoliščinah za težje izražanje stališč. Študentke so navajale občutke, denimo občutek nesmiselnosti, nezmožnost dialoga s sogovorniki, predsodke s strani sogovornikov in lastno pomanjkanje informacij. Pri izražanju stališč jih ovirajo tudi določene skupine ljudi in družbena klima:

»[...] jaz ne bi moji prababici rekla recimo kaj o normalnosti homoseksualcev. Poglej, ni slaba oseba, samo naučena je bila tako celo življenje, če ne misli slabo, pa ni direktno diskriminatorna. Ne bi bila pa verjetno navdušena, če bi njene otroke, recimo vnuke, vzgajala dva istospolno usmerjena.» (I86)

»Spet politika, zdaj gremo pa na desno.» (H174)

Precej jih je izpostavilo tudi pomen varnosti:

»Ko vidim že takoj, da so ljudje sovražno nastrojeni, [...]« (F54)

»Tukaj pa ne bom rekla to, da nisem prepričana, ampak če se mi zdi, da ni varno okolje.» (E95)

Manjšina se je dotaknila tudi vpliva medijev. Intervjuvanke navajajo, da so problem lažne novice in to, da mediji zelo enostavno lahko prepričajo ljudi, da verjamejo čemurkoli. Izpostavljen je bil tudi sovražni govor na spletu.

»Problem je, da z enim samim člankom lahko nekoga v nekaj prepričaš.» (H182)

»Lahko rečem, da imam vedno bolj zadržke pisat in izražat stališča po spletu, saj je vedno več sovražnega govora, ki je res eskaliral čez vse meje. Oziroma, če že kaj objavim, kar vem, da bo sporno, prej zelo premislim na kakšen način bom to storila in če sploh.» (B64)

4.14 Primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki in argumentacija

Večina intervjuvank je povedala, da se jim zdi, da svoja stališča izražajo lažje, nekatere pa so rekle, da ne lažje, vendar to vseeno počno večkrat kot njihovi vrstniki. Nekaj se jih je opredelilo, da stališča izražajo težje, nekaj pa jih je omenilo tudi, da je odvisno od teme ali okolja. To so v glavnem podprle s strokovnim pogumom, pri čemer so navajale, da jim je največ opore nudil študij socialnega dela, skozi katerega so pridobile konkretno znanje, angažma in vzljubile socialno delo ter se kot bodoče socialne delavke čutijo dolžne spregovoriti tudi takrat, ko jim ni nujno najbolj prijetno.

»Mislim, da mi je lažje, ja. Meni je to socialno delo... Ful ga imam rada, ful mi je všeč to njegovo bistvo in ful sem prepričana v to. V teh štirih letih se je to še bolj okrepilo.« (G85)

Večina je navedla tudi nekatere osebne prednosti, kot so samozavest, komunikativnost, zmožnost argumentacije in čustvenost do problemov, kar prav tako tesno povezujejo s študijem socialnega dela. Da jim je kdaj lažje spregovoriti o svojih stališčih so nekatere navedle tudi mlačnost večine sovrstnikov, kot so to poimenovala v intervjujih.

»Se mi pa zdi, da je večino vendarle malo bolj mlačna. Ne da ti ljudje nimajo mnenja, ampak ne izrazijo mnenja, ali pa nimajo močnega mnenja.« (C76)

Ena izmed intervjuvank pa je povedala, da ji je težje, ker še nima izoblikovanih stališč, ker jih še prepričuje in dodala, da meni, da se njenim vrstnikom stališča ne spreminjajo tako zelo.

»Mislim, da je razlog, da sem spremenila kakšna stališča in da še nisem čisto ziher. Jaz sem bila na katoliški gimnaziji, kjer veš, kakšna so stališča.« (E101)

4.15 Ideje za izražanje spodbudnih okoliščin

Intervjuvanke so imele veliko idej o tem, kako bi lahko soustvarili okoliščine, ki bi bile za mlade spodbudne in bi jim bilo zato lažje večkrat izražati svoja mnenja in stališča. Dotaknile so se zagotovitve varnosti, vloge medijev in spleta, pomena znanja in možen doprinos vzgojno-izobraževalnih ustanov, zakonodaje, trga dela, nekaj malega pa je bilo govora tudi o osebnih atributih in morebitnih razlogih za neizražanje. Glaven fokus so bile izobraževalne ustanove, o katerih so govorile malodane vse študentke. Predlagale so preureditev šolskega sistema in uvedbo novih vsebin ter posodobitev obstoječih, tako v osnovnih kot srednjih šolah. Nekatere so govorile o potrebni premiku od učenja in dopovedovanja mladim k soustvarjanju, druge o celostnem učenju, spodbujanju kritičnega mišljenja in družbenega angažmaja skozi različne dejavnosti.

»Kot drugo pa da pridobijo samozavest, da ga izrazijo. To pa pomeni veliko vaje, okroglih miz, predstavitev, soočanj pro et contra in podobno.« (B70)

»Pa v vrtcu načeloma to še počnejo, ker imajo cajt, si ga vzamejo, se mi zdi. V tistih krogcih sedijo pa se pogovarjajo. Otroci povzamejo tvoj način komunikacije.« (G97)

»Ne z nacionalizmom, ker če prav pomisliš – geografija, zgodovina, slovenščina, etika, saj je pri vseh predmetih ta ideja o nacionalizmu in patriotizmu, ki je po mojem mnenju zelo problematična.« (H195)

»[...] da se spremeni način govora. Ko sem prišla na faks, veš, to je ta internalizacija mizoginije, ko so ves čas govorili »študentke«. Zakaj pa študentke, če imamo pa tam dva fanta? Take stvari.« (H203)

Druga najbolj poudarjena tema je bila vloga medijev in spleta. Intervjuvanke, ki so govorile o tem, so največkrat izrazile, da je problematično, da si mediji lahko privoščijo enostransko in zelo pristransko poročanje ter pripomorejo k reproduciranju obstoječih stereotipov, na forumih pa ne sankcionirajo sovražnega govora.

*»Pa itak se te aktualne tematike... Nikoli niso predstavljene kot »Dajmo se o tem pogovoriti« ampak kot »Šokantno! Ah! Dajmo! Je*a! Vi ste na enem polu, vi pa na drugem polu, vi morate to misliti, vi pa to!«(G91)*

»[...] in se vsakemu zdi, da bo izobčen, če bo rekel kaj drugače, kot se je o tem poročalo.« (F62)

Zagotovitev varnosti in zakonodaja se tesno povezujeta, saj intervjuvanke, ki so govorile o tem, oboje povezujejo s perečim sovražnim govorom.

»Širše gledano, pa tukaj igra pomembno vlogo tudi bolj ostra zakonodaja, ki bi dejansko obsodila sovražni govor, ki velikokrat generira zaradi jasno izraženih stališč ljudi glede določenih družbenih tem. Če bi na primer jaz vedela da bodo ljudje, ki bodo pod mojo objavo o odprtih mejah napisali sovražni komentar, dobili zato pošteno kazen, bi ga veliko lažje napisala.« (B71)

Nekatere intervjuvanke so imele še nekatere specifične predloge, kot denimo več živih knjižnic, zaposlovanje mladih učiteljev ter preventivne delavnice na področju sprejemanja različnosti.

5. RAZPRAVA

Z gotovostjo lahko rečem, da se teorija o družbenih normah, vrednotah in s tem povezanim izražanjem stališč povezujejo z ugotovitvami, pridobljenimi iz intervjujev. Ljudje se v iskanju harmonije skušajo izogibati konfliktom (Poljšak Škraban, Vehovar, Žorga, Penezić in Nekić, 2008) in intervjuvanke navajajo, da se jim zdi, da mladi mnogokrat ne izražajo svojih stališč zato, da se izognejo konfliktu. Nekatere povedo, da jim je prav zaradi možnosti konflikta težko izražati svoja stališča, nezmožnost spoštljive komunikacije pa je bila kot ovirajoč dejavnik izpostavljena nekolikokrat. Varnost, ki jo slovenska družba sicer precej visoko vrednoti (Toš, 2016), prav tako pa jo Maslow postavlja kot eno temeljnih potreb človeka (Pogačnik, 2002), je bila v intervjujih sicer izpostavljena, vendar je bila skrb za le-to izražena s strani drugih ljudi, denimo ko so se študentke odločile za delo z begunci. V večini intervjujev pa je bila zelo izpostavljena t.i. »mlačnost večine«, ki jo povežemo s konformnostjo kot posledico negotovosti osebnih prepričanj (Hetzl, 2011). Večina intervjuvank navede, da njihovi vrstniki nimajo dovolj močnega mnenja, da bi si ga upali izražati, poleg tega pa jih tovrstne teme niti ne zanimajo. Osebna prepričanja variirajo glede na posameznikovo čustveno naravnost do neke situacije ali osebe (Devine, 1988), o čemer govori intervjuvanec, ki pove dvoje: kljub temu, da njegovi prijatelji nimajo njemu enakih stališč, o teh z njimi vseeno debatira, saj so mu pomembni ti ljudje, in pa, da je angažiran za delo z ljudmi s težavami v duševnem zdravju prav zato, ker ga žalosti misel na ljudi na zaprtih oddelkih. Ob tem doda, da je to za večino ljudi »nekaj daleč stran«, kar tudi pojasni, zakaj ljudje niso tako angažirani za reševanje tovrstne problematike. Druge intervjuvanke povejo, da jih določeni občutki motivirajo za opravljanje socialnega dela, naj bo to razočaranje nad trenutnim sistemom, želja po lastnem prispevku k pozitivnim spremembam ali ljubezen do socialnega dela. To se že povezuje z obstoječimi družbenimi normami in vrednotami, saj iz intervjujev ugotovimo, da družba podpira pomoč nediskriminiranim skupinam, kot so denimo mladi, hkrati pa se pojavlja mnenje, da pri delu z mladimi, zlasti z otroki, ne gre za strokovno delo, temveč pač igranje in bi to lahko počel vsakdo, s čimer se minimalizira kompetentnost stroke same. Ko pa se pojavi odstopanje od družbenih norm in vrednot, denimo pri starih odstopanje od mladosti in zdravja, pri LGBTIQ+ skupnosti odstopanje od heteronormativnosti, pri beguncih pa islam kot druga vera v primerjavi z v slovenskem prostoru prevladujočim krščanstvom, družba delo s temi skupinami bodisi zgolj ne odobrava bodisi temu ostro nasprotuje. V intervjujih se pojavi bipolarnost glede diskriminiranosti starih, ki so nekoč veljali za hvalevredno generacijo, danes pa začenjajo

predstavljati breme. Osebe s težavami v duševnem zdravju sicer nosijo precejšnjo stigmo, a jih družba bolj viktimizira, medtem ko recimo Rome ali uživalce drog mnogo bolj transparentno sovraži. To kaže na to, da vse diskriminirane skupine niso diskriminirane v enaki meri. Povezava z družbenimi normami se pojavi tudi v intervjuju s študentom, ki je delal z uporabniki drog, ko izpostavi, da je v slovenskem prostoru alkohol sprejemljiv, legalen, zato tudi ni toliko problematiziran (dokler ne pride do večjega problema v smislu zasvojenosti, saj v raziskavi o slovenskem javnem mnenju vidimo, da večina ljudi alkoholikov še vedno ne bi radi imeli za soseda (Toš, 2011)), uporaba drog pa je. Zanimivo je tudi, da je mama študenta podpirala pri delu v nočnem življenju, saj pravi, da sam ni nikoli hodil ven žurat, kar pa je kar norma (t.j. da mladi hodijo ven se zabavat v nočno življenje). Opazimo tudi obstoječe predsodke do določenih skupin v strokovni sferi. Že v pregledu problematike pišem o tem, da nekateri strokovni delavci na področju duševnega zdravja svoje delo dojemajo kot jalovo zaradi nekaterih predsodkov in stereotipov (Kuklec, 2010), to pa podkrepi tudi izjava intervjuvanca, ki pravi, da se je presenetljivo z idejo nevarnosti ljudi s težavami v duševnem zdravju srečal v strokovni javnosti, v laični pa ne. Tudi študentka, ki največ dela z begunci, pove, da so mnogi predsodki prisotni pri zaposlenih v azilnem domu. Glede okoliščin intervjuvanka poudari, da je v Sloveniji zelo prisoten nacionalizem in rasizem, ki se kaže v sovražnih prispevkih medijev, vzporednice pa lahko potegnemo tudi z raziskavami o Slovenskem javnem mnenju (Toš, 2016), kjer anketiranci obrambo Slovenije kot prioriteto postavljajo precej pred boj proti rasizmu. Nacionalna klima se vidi tudi v stigmatiziranosti LGTIQ+ oseb, prisotnosti tradicionalnih spolnih vlog, mizoginiji, islamofobiji in različnih oblikah razisma. V smislu medijev lahko govorimo tudi o svetovnem spletu in družbenih omrežjih, kjer ljudje manjkrat izražajo svoje mnenje (Liu, Rui in Cui, 2017), čemur pritrdijo intervjuvanke, ko povedo, da imajo zadržke izražati stališča na spletu, po drugi strani pa nekatere pravijo, da se jim zdijo prav družbena omrežja idealna za informiranje širše javnosti. Ljudje ne bodo tako samozavestni pri izražanju mnenja, če vedo, da je mnenje večine drugačno (Hetzl, 2011), pri čemer intervjuvanje izpostavijo zlasti to, da jim je težje izražati mnenje, če vedo, da se drugi z njim ne strinjajo, če stalno iščejo protiargumente in če ne vidijo možnosti za dialog. Iz intervjujev je razvidna tudi spirala molka (Jeffers, Neuendorf in Atkin, 2010), ki predpostavlja, da ljudje stališča, ki odstopajo od splošno prevladujočih, izražajo v manjših skupinah. Intervjuvanke povedo, da jim je mnogo lažje izražati mnenje med poznanimi ljudmi, med sprejemajočimi sogovorniki, med podobno mislečimi ter med podobno izobraženimi. Izpostavijo tudi kraje v geografskem smislu, ena od intervjuvank pove, da ji je težko izražati svoja stališča v majhnem kraju, spet druga govori o večji konservativnosti in tradicionalni vzgoji na vaseh. Eden od intervjuvancev pove tudi, da se

mu za potomce priseljencev iz republik nekdanje Jugoslavije zdi, da so v Ljubljani manj diskriminirani kot po drugih manjših krajih, ob čemer izpostavi, da se mu zdi, da je stigme manj, ker so ljudje s pripadniki te stigmatizirane skupine bolj v stiku in je poznavanje boljše. Tudi drug intervjuvanec pove, da meni, da ko bodo »ti ljudje« (ljudje s težavami v duševnem zdravju) začeli hoditi med »nami«, bodo zadeve mnogo manj strašne.

Konkretno strokovno znanje je v opravljenih intervjujih absolutno najbolj izpostavljen atribut, za katerega se intervjuvankam zdi, da bistveno pomaga pri destigmatizaciji, hkrati pa tudi pri pridobivanju samozavesti za izražanje in argumentiranje svojih stališč. Intervjuvanke povedo, da jim je lažje izražati stališča med ljudmi, ki so o problematiki podobno izobraženi, dovolj informacij o neki temi navajajo kot spodbudne dejavnike za lažje izražanje stališč. V povezavi s tem je večina kot razlog, zakaj menijo, da lažje izražajo svoja stališča, navedla študij socialnega dela in zadostno znanje in kompetentnost. Na Fakulteti za socialno delo se učimo o aktualnih problematikah, proučujemo delovanje družbe in posameznika, pridobivamo veščine za delo z različnimi skupinami in tovrstno znanje študentkam vliva strokovni pogum. Intervjuvanke namreč navajajo, da jim sicer kdaj je težko izražati stališča, vendar to vseeno počnejo. Kljub zavedanju, da včasih niso družbeno osovražene le marginalizirane skupine, temveč tudi tisti, ki z njimi delajo, si intervjuvanke načeloma upajo izražati svoja stališča glede tovrstnih tem. Zdi se, da je večina študentk ponotranjila vrednote stroke socialnega dela in da dobrobit družbe oz. pomoč uporabnikom iz marginaliziranih skupin postavljajo kot eno najvišjih osebnih vrednot. Tako postajajo vrednote stroke in osebne vrednote študentov skladne. To še dodatno podkrepijo izjave, da se študentke čutijo dolžne prevzeti vlogo zagovornice in da se dobro počutijo, če s svojo razlago in prvoosebni izkušnjami pomagajo k zmanjševanju predsodkov. Tudi opazke in čudni pogledi javnosti študentk v glavnem ne ovirajo, da ne bi opravljale prakse socialnega dela. Ob tem pa velja izpostaviti, da je intervjuvankam kljub temu marsikdaj težko izražati svoja stališča, zlasti ko gre za ljudi, katerih stališča so njihovim nasprotna. Zavedajo se sicer, da je zagovorništvo bistvenega pomena in je ravno pred ljudmi, ki ne razumejo, odobravajo ali so nestrpni do marginaliziranih skupin in same stroke socialnega dela, najbolj potrebno, a jim je kljub temu težje izražati stališča, zlasti, če vanje niso popolnoma prepričane (v intervjujih študentke, ko govorijo o stališčih, mnogokrat uporabljajo izraze kot »Mislim, da«, »Zdi se mi« in precej manj »Prepričana sem«) ali jih ne znajo konkretno argumentirati. Ob tem velja izpostaviti dejstvo, da zgolj izražanje stališč samo po sebi nima nobenega smisla, če tega ne spremlja konkretno strokovno delo v smislu destigmatizacije, detabuizacije in spodbujanja strpnosti in socialne enakosti in pravičnosti. Na tem mestu je izjemnega pomena samorefleksija, ki omogoča razumevanje, zakaj študentke neka stališča

imajo, od kod izvirajo, kakšne so njihove strukture, kar po eni strani omogoča večjo prepričanost in zmožnost argumentacije le-teh ali pa na drugi strani prevpraševanje in preseganje teh. Za intervjuvanko, ki je bila vzgojena in je do konca srednje šole odraščala z močnimi krščanskimi vrednotami, je denimo precej logično, da ima zadržke do LGBTIQ+ oseb. V praksi socialnega dela je bistvenega pomena, da se tovrstnih stvari zavedamo, saj le tako lahko presodimo, kdaj ne bomo mogli delati v najboljšo dobrobit uporabnikov. S socialnim delom imamo različne vizije, kot izpostavi ena od intervjuvank, hkrati pa socialno delo ne uči, da moramo vsi misliti enako, temveč biti sposobni samorefleksije, presoje, kdaj z našim delom lahko naredimo več škode kot koristi in pa absolutno upoštevanje etičnih načel.

Kot predloge za ustvarjanje spodbudnih okoliščin so intervjuvanke v glavnem naštevale pomen znanja in vlogo izobraževalnih ustanov. V ospredje se postavlja znanje, ki omogoča dobro razumevanje neke problematike, to pa omogoča mladim, da izoblikujejo lastna in močna stališča in jih tudi upajo izražati in argumentirati. To mladim daje samozavest za izražanje stališč, predvidevamo pa lahko tudi, da bi izobraževanje o omenjenih problematikah pripomoglo k bolj razumevajoči, sprejemajoči družbi, kjer bi bile zdaj marginalizirane skupine manj stigmatizirane in diskriminirane. Poleg tega imajo velik vpliv mediji, k grejo mnogokrat z roko v roki z nesankcioniranim nesprejemljivim in sovražnim govorom, za katerega intervjuvanke menijo, da bi moral biti strožje obsojan, mediji pa bi morali biti bolj regulirani in poročati manj pristransko. Socialna omrežja so po mnenju nekaterih študentk lahko primerno orodje za informiranje mladih in glede na to, da se ljudje vedno bolj poslužujejo spletnih platform za pridobivanje informacij, katere v glavnem potem internalizirajo (Chan, 2011), se ta predlog zdi izjemno smiseln.

Moj vzorec je sicer premajhen, da bi lahko iz opravljenih intervjujev sklepala na celotno populacijo, hkrati pa sem neslučajnostvo vzorčila in se odločala za tiste študente in študentke, ki so se preizkusili na čim več področjih socialnega dela. To je raziskavi prineslo precej heterogenosti, hkrati pa morda prav zato vzorec ni najbolj reprezentativen, saj drugi študenti in študentke morda nimajo toliko znanja in izkušenj. Menim pa, da je kvalitativna raziskava prinesla mnogo več podatkov, kot bi jih lahko zbrala s kvantitativno raziskavo. Menim, da je bil vprašalnik dobro zastavljen, saj sem s podobnimi vprašanji (denimo okoliščine za lažje izražanje stališč in spodbudni dejavniki) dobila različne odgovore. Čeprav ugotovitev ne morem posplošiti na celo populacijo, menim, da so ugotovitve še vedno zanimive, relevantne in podajajo dobre konkretne predloge za ustvarjanje spodbudnejših okoliščin. V prihodnosti bi bilo morda smiselno na podlagi pridobljenih ugotovitev ustvariti vprašalnik za kvantitativno raziskavo in narediti raziskavo s celotno populacijo.

6. SKLEPI

Osebnostne vrednote intervjuvanih študentk so v veliki večini skladne z vrednotami stroke socialnega dela. Študentke se zavedajo, da so njihova stališča mnogokrat drugačna ali celo nasprotna prevladujočemu družbenemu mnenju in vrednotam, kar jih delno sicer ovira pri izražanju stališč v širši publiki, med nepoznanimi ljudmi, na spletu in tudi v strokovni javnosti (v kateri se stališča delavcev ne skladajo z doktrino poklicev pomoči, kakršno je socialno delo), jih pa ne zaustavlja. Kot ovirajoče dejavnike najbolj doživljajo odnos soljudi v smislu močnih predsodkov, nerazumevanja, nasprotovanja, iskanja protiargumentov in nezmožnosti dialoga, menijo pa, da bi ustrezno izobraževanje pripomoglo k večjemu razumevanju problematik marginaliziranih skupin, k destigmatizaciji in zmanjšanju diskriminacije. Obstoječe družbene norme in vrednote igrajo bistveno vlogo pri tem, ali bo neka skupina marginalizirana in tudi, ali bodo ljudje, ki s temi skupinami delajo in jim pomagajo, neodobravane ali celo osovražene. Znanje igra bistveno vlogo pri razumevanju problematik, sprejemanju diskriminiranih skupin, študentkam pa pomeni večjo samozavest za izražanje svojih stališč. Svoj delež nosi tudi čustvena vpetost, ki narekuje osebni angažma študentkam za opravljanje prakse socialnega dela. Študentke se zavedajo, da je njihovo delo lahko kritizirano, neodobravano, nerazumljeno, vendar pa zaradi zadostne kompetentnosti, informiranosti in strokovnega poguma, ki jim ga daje študij socialnega dela, svoje delo z zanimanjem, veseljem in zanosom opravljajo. Zavedajo se obstoječih stereotipov, predsodkov, neustreznih načinov obravnave uporabnikov, hkrati pa tudi dobrih praks in so angažirani za pomoč uporabnikom in prispevek k sistemskim spremembam.

7. PREDLOGI

Predlogi, ki jih podajam za ustvarjanje spodbudnih okoliščin za lažje izražanje stališč:

- Spodbujanje debat, pro et contra soočenj, raziskav in predstavitev aktualnih družbenih problematik, okroglih miz v osnovnih šolah, vseh programih srednjih šol in na vseh višje- in visokošolskih izobraževalnih ustanovah. Pro et contra debate pa mora nujno spremljati še kasnejša analiza in diskusija, saj v pro et contra soočenjih ljudi razdelimo na dva pola. Bistvo pa ne sme biti v deljenju mnenj, temveč postavljanje ljudi v vloge, ko morajo določena stališča zagovarjati. To je lahko posebej produktivno v primerih, ko morajo posamezniki zagovarjati dana stališča, ki niso nujno skladna z njihovimi lastnimi. To lahko omogoči uvid v drugačna prepričanja, kako so le-ta zgrajena in spodbudi razumevanje perspektive drugega.
- Promocija socialnega dela v skupnosti. Predlagam več predstavitev programov socialnega varstva in nevladnih organizacij, zapisovanje in prikazovanje pozitivnih zgodb in primerov dobrih praks. To lahko počno tako študentke socialnega dela kot socialne delavke, ki lahko ustvarijo glasila, bloge, izkoristijo družbena omrežja ali se povežejo s tiskanimi mediji, kjer bi lahko imeli bodisi svojo rubriko bodisi objavljali članke.
- Spodbujanje izražanja mnenja v vrtcih, osnovnih šolah in vseh srednješolskih programih s poudarkom na sledeči diskusiji, ki spodbuja izražanje mnenja na konstruktiven način s celostnimi sporočili in omogoča poglede z različnih zornih kotov namesto enostranske obravnave ali zgolj izraza strinjanja, nestrinjanja in obsojanja ali sprejemanja. Mlade bi lahko v okviru obveznih izbirnih vsebin vodili na različne delavnice, žive knjižnice, okrogle mize in druge dogodke, kjer bi naučeno lahko povezovali in tovrstno znanje integrirali.
- Uvedba obveznega strokovnega izobraževanja za vse šolske delavce s poudarkom na učenju socialnodelovnih veščin vzpostavljanja delovnega odnosa in osebnega stika, soustvarjanja v šoli, podajanju celostnih sporočil in delu z marginaliziranimi skupinami otrok.
- Uvedba obveznih supervizij in intervizij v vseh organizacijah, kjer zaposleni delajo s pripadniki marginaliziranih skupin, s poudarkom na ozaveščanju lastnih ponotranjenih stereotipov in predsodkov in spreminjanju teh za kakovostno delo v prid uporabnikom.
- V programu dodiplomskega študija socialnega dela večji poudarek na ozaveščanju lastnih predsodkov in spodbujanje samorefleksije, da lahko študentke razumejo, od kod izvirajo njihova prepričanja, kakšne so strukture teh, zakaj imajo nekatera stališča. To bi pripomoglo tudi k večji zmožnosti argumentacije svojih stališč in hkrati znanje za ravnanje, kdaj lahko s svojimi prepričanji delajo tudi na škodo, ne le v korist uporabnikom.

8. VIRI IN LITERATURA

- Campos Ferreira, R., Košič, P., Mavrič, N., & Mihalič, N. (2012). Kriterij za prepoznavanje sovražnega govora v jeziku: študija primera. *Teorija in praksa*, 49(1), 204-215.
- Chakir, K. (2012). Sovražni govor v luči tolerance. *Socialna pedagogika*, 16(2), 133-152.
- Chan, Y. Y. (2011). Modeling Audience Interactivity as the Gratification-Seeking Process in Online Newspapers. *Communication Theory*, 21(1), 67-89.
- Čeferin, R., & Mežnar, Š. (2014). Online hate-speech and anonymous internet comments: How to fight the legal battle in Slovenia? *Annales, Series historia et sociologia*, 24(3), 477-488.
- DeCamp Wilson, T., & Nisbett, R. E. (1977). The Halo Effect: Evidence for Unconscious Alteration of Judgements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(4), 250-256.
- Devine, P. (1988). Stereotypes and Prejudice: Their Automatic and Controlled Components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(1), 5-18.
- Dominelli, L. (1998). Multiculturalism, anti-racism and social work in Europe. V C. Williams, H. Soydan, & M. R. D. Johnson (ur.), *Social Work and Minorities – European Perspectives* (str. 35-57). London: Routledge.
- Dominelli, L. (2008). *Anti-racist social work*. New York: Palgrave Macmillan.
- Dragoš, S. (2007). Sovražni govor. *Socialno delo*, 46(3), 135-144.
- Erjavec, K. (2012). Novinarsko opredeljevanje in razumevanje sovražnega govora. *Teorija in praksa*, 49(1), 95-111.
- Erjavec, K. (2014). Readers of Online News Comments: Why do they read hate speech comments? *Annales, Series historia et sociologia*, 24(3), 451-462.
- Grebenc, V., Kvaternik, I., & Šabić, A. (2008). *Varna vožnja: obvladovanje tveganj in nevarnih življenjskih slogov v prometu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Healy, K. (2001). *International Social Work: Professional Action in an Independent World*. New York: Oxford University Press.
- Hetzel, C. J. (2011). Exploring the Relationship Between Public Opinion and Personal Attitudes and Behavior Toward Lesbians and Gay Men: Social Conformity Revisited. *Journal of Homosexuality*, 58, 1421-1441.
- Ife, J. (1997). *Realising the purpose of social work for stakeholders – Maintaining the vision and making a difference in a world of change*. 25th AASW National Conference: Social Work Influencing Outcomes, Australian National University. Canberra.

- Javarone, M. A. (2014). Social influences in opinion dynamics: The role of conformity. *Physica A*, 414 (2014), 19-30.
- Jeffers, L. W., Neuendorf, K. A., & Atkin, D. (2010). Spirals of Silence: Expressing Opinions When the Climate of Opinion is Unambiguous. *Political Communication*, 16(2), 115-131.
- Kapus, A. (2014). Medijske podobe ljudi z ovirami. *Socialno delo*, 53(3/5), 199-205
- Knežević Hočevar, D. (2016). Nasilje v okoljih, kjer »vsak vsakega pozna«. *Socialno delo*, 55(1/2), 39-53.
- Kuklec, V. (2010). Stigmatizacija pacientov z različnimi diagnozami s strani zaposlenih v zdravstveni negi. *Obzornik zdravstvene nege*, 44(3), 195-201.
- Lebarič, V. (2013). Puščava normalnosti. *Časopis za kritiko znanosti*, 41(253), 21-27.
- Leskošek, V. (ur). (2005). Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem, str. 9-19. Ljubljana: Mirovni Inštitut.
- Liu, Y., Rui, J. R., & Cui, X. (2017). Are people willing to share their political opinions on Facebook? Exploring roles of self-presentational concern in spiral of silence. *Computers in Human Behavior*, 76, 294-302.
- Lozej, M., Lutman, U., Glavač, M., & Berce, J. (2014). Anonimnost na spletnih medijskih portalih. *Uporabna informatika*, 22(1), 12-24.
- McKenna K. Y. A., & Bargh, J. A. (2000). Plan 9 From Cyberspace: The Implications of the Internet for Personality and Social Psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 4(1), 57-75.
- Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanje v socialnem delu 2* [skripta], Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija načrtovanja v socialnem delu 1* [skripta]. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Milosavljenić, M. (2012). Regulacija in percepcija sovražnega govora: analiza dokumentov in odnosa urednikov spletnih portalov. *Teorija in praksa*, 49(1), 112-130.
- Musek, J. (2000). *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy.
- Musek, J. (2004). Strpnost, vrednote, vernost in politična usmeritev. *Anthropos*, 36(1/2), 247-269.
- Neubaum, G., & Krämer N. C. (2016). What do we fear? Expected Sanctions fot Expressing Minority Opinions in Offline and Online Communication. *Communication Reasearch*, 45(2), 139-164.

- Noelle-Neumann, E. (1984). Advances in spiral of silence research. *Keio Communication Review*, 10, 3-34.
- Pirec, A., Recko, T., & Schmidt, A. (2010). Se vam zdi to zabavno ali pomembno? : sovražni govor in nestrpnost na študentskem forumu Fakultete za socialno delo. *Socialno delo*, 44(2/3), 155-163.
- Poljšak Škraban, O., Vehovar, U., Žorga, S., Penezić, Z., & Nekić M. (2008). Nekateri prediktorji življenjskih ciljev v Sloveniji in na Hrvaškem. *Psihološka obzorja*, 17(1), 73-90.
- Pogačnik, V. (2002). Pojmovanje in struktura osebnih vrednot. *Psihološka obzorja*, 11(1), 31-50.
- Reamer, F. G. (1999). *Social Work Values and Ethics*. Columbia University Press.
- Sardoč, M., & Vezjak, B. (2016). Med svobodo izražanja in sovražnim govorom: dilematična razmerja. *Družboslovne razprave*, 32(81), 61-77.
- Sobočan, A. M. (2011). Etika v socialnem delu. *Socialno delo*, 50(3/4), 205-295.
- Thorndike, E. L. (1920). A constant error in psychological ratings. *Journal of Applied Psychology*, 4(1), 25-29.
- Toplišek, A. (2013). Pomen svobodnega izražanja v antagonistični družbi: kritično razumevanje fašistoidnih diskurzov in jezikovna ranljivost nanje. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 251, 92-99.
- Toš, N. (ur.). (2016). *Vrednote v prehodu X. Slovensko javno mnenje 2010-2016*. Ljubljana: fakulteta za družbene vede.
- Turkle, S. (1995). *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster.
- Van Dijk, T. A. (2000). New(s) Racism: A Discourse analytical approach. V S. Cottle (ur.), *Ethnic minorities and the media; changing cultural boundaries* (str. 33-39). Buckingham: Open University Press.
- Vehovar, V., Motl, A., Mihelič, L., Berčič, B., & Petrovčič, A. (2012). Zaznava sovražnega govora na slovenskem spletu. *Teorija in praksa*, 49(1), 171-189.
- Velišček, T. (2015). Materinstvo – nuja ali izbira? Odnos družbe do žensk brez otrok. *Socialna pedagogika*, 19(3/4), 253-273.
- Yoo, J., Choi, M., Choi, S., & Rho, J. (2014). Why people use Twitter: social conformity and social value perspectives. *Online Information Review*, 38(2), 265-283.
- Zaviršek, D. (2000). *Hendikep kot kulturna travma*. Ljubljana: /*cf.

- Zorn, J. (2018). *Nadzor in avtonomija migracij*. Zapiski predavanj pri predmetu Begunci, priseljenci in etnične manjšine, UL, Fakulteta za socialno delo.

Ostali internetni viri:

- Al. Ma. (2017). *Reorganizacija CSD-jev bo stala 1,5 milijona evrov, centri jo podpirajo*. Pridobljeno 15. 3. 2019 s <https://www.rtv slo.si/slovenija/reorganizacija-csd-jev-bo-stala-1-5-milijona-evrov-centri-jo-podpirajo/423936>
- Bakal, O. (2016). Zaradi centra za socialno delo ob 30.000 evrov? *Slovenske novice*, 9. 6. Pridobljeno 6. 3. 2019 s <https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/zaradi-centra-za-socialno-delo-ob-30000-evrov>.
- Blažič, G. (2018). Fakulteta za socialno delo – valilnica levičarskega džihada in LGBT kalifata? *Nova24TV*, 27. 3. Pridobljeno 16. 3. 2019 s <http://nova24tv.si/slovenija/politika/fakulteta-za-socialno-delo-valilnica-levicarskega-dzhada-in-lgbt-kalifata-ukinimo-jo/>
- Dimnik, Rikić, L. (2017). *CSD-ji še vedno neupravičeno prepovedujejo stike z otroki*. Pridobljeno 7. 3. 2019 s <https://www.rtv slo.si/slovenija/csd-ji-se-vedno-neupravico-prepovedujejo-stike-z-otroki/434623>
- Donko, F. (2018a). Dosje FSD: se Fakulteta za socialno delo igra z življenji svojih študentk? *Nova24TV*, 11. 3. Pridobljeno 21. 3. 2019 s <http://nova24tv.si/slovenija/politika/dosje-fsd-se-fakulteta-za-socialno-delo-poigrava-z-zivljenji-svojih-studentk/>
- Donko, F. (2018b). Dosje FSD: Se Fakulteta za socialno delo poigrava z življenji svojih študentk? *Nova24TV*, 11. 3. Pridobljeno 24. 3. 2019 s <http://nova24tv.si/slovenija/politika/dosje-fsd-se-fakulteta-za-socialno-delo-poigrava-z-zivljenji-svojih-studentk/>
- Donko, F. (2018c). Žalostna zgodba fanta, ki ga je punca zapustila: Na Fakulteti za socialno delo so ji oprali možgane in jo “cepili na teorijo spola in agresivni homoseksualni aktivizem”. *Nova24TV*, 26. 3. Pridobljeno 24. 3. 2019 s <http://nova24tv.si/slovenija/zalostna-zgodba-fanta-ki-ga-je-punca-zapustila-na-fakulteti-za-socialno-delo-so-ji-oprali-mozgane-in-jo-cepili-na-teorijo-spola-in-agresivni-homoseksualni-aktivizem/>
- Donko, F. (2018d). Bo treba Fakulteto za socialno delo tožiti zaradi kraje duš mladih Slovenk? Študentke vabi na druženje z migranti na hrvaško srbski meji. *Nova24TV*, 18. 3. Pridobljeno 20. 3. 2019 s <http://nova24tv.si/kolumna/bo-treba-fakulteto-za-socialno-delo-toziti-zaradi-kraje-dus-mladih-slovenk-studentke-vabi-na-druzenje-z-migranti-na-hrvasko-srbski-meji/>

- *Družinski zakonik je na referendumu padel.* (2012). Pridobljeno 24. 3. 2019 s <http://www.mladina.si/110640/druzinski-zakonik-je-na-referendumu-padel/>.
- *Feministični manifest.* (b.d.). (2018). Pridobljeno 21. 3. 2018 s <https://studentska-iskra.org/feministicni-manifest/>.
- Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (2015a). *Vrednota.* Pridobljeno 21. 3. 2018 s http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=vrednota&hs=1.
- Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (2015b). *Konformizem.* Pridobljeno 21. 3. 2018 s http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=konformizem&hs=1.
- Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu. (2006). Pridobljeno 18. 3. 2019 s https://www.fsd.uni-lj.si/mma/eticna_kodeka_sv_in_sd/2015102913184767/
- Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije. (2006). Pridobljeno 17. 3. 2019 s https://www.fsd.uni-lj.si/mma/eticna_kodeka_sv_in_sd/2015102913184767/
- Kosmač, G. (2018). *A. Jaš: Zakaj CSD ne vrne hčerk, čeprav so izpolnjeni vsi pogoji?* Pridobljeno 5. 3. 2019 s <https://www.rtvlo.si/slovenija/a-jas-zakaj-csd-ne-vrne-hcerk-ceprav-so-izpolnjeni-vsi-pogoji/444807>
- M. G. (2015). Hude zlorabe na Fakulteti za socialno delo. Obupani študenti: Prosimo, ukrepajte! *Nova24TV*, 17. 11. Pridobljeno 18. 3. 2019 s <http://nova24tv.si/slovenija/ljudje/fakulteta-za-socialno-delo-ideolosko-nasilje-nad-studenti/>
- Möller-Slawinski, H. (2016). *Stališča žensk in moških do enakosti spolov v Sloveniji.* Pridobljeno 21. 3. 2018 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OF92NIJN/97171867-93bd-45d6-9009-425a7102746a/PDF>.
- N. S. (2018). *'Vloge bomo rešili, za nevšečnosti se opravičujemo'.* Pridobljeno 14. 3. 2019 s <https://www.24ur.com/novice/slovenija/vloge-bomo-resili-za-nevsecnosti-se-opravicujemo.html>
- P. Pa. (2017). To je Olga, ki jo je Milan pokončal v Centru za socialno delo. *Slovenske novice*, 6. 7. Pridobljeno 5. 3. 2019 s <https://www.slovenskenovice.si/crni-scenarij/na-tujem/foto-je-olga-ki-jo-je-milan-pokoncal-v-centru-za-socialno-delo>
- Račič, M., & V. Š. (2018). *Je treba oddati vlogo za podaljšanje letnih pravic? Tega ne vedo niti na CSD.* Pridobljeno 20. 3. 2019 s <https://www.24ur.com/novice/slovenija/je-ali-ni-treba-oddati-vlogo-za-podaljsanje-letnih-pravic-tega-ne-vedno-niti-na-csd-jih.html>
- Rupar, A. (2018). *Ker CSD zamuja z odločbami, položnica za vrtec višja tudi za 200 evrov.* Pridobljeno 9. 3. 2019 s <https://siol.net/novice/slovenija/ker-csd-zamuja-z-odlocbami-poloznica-za-vrtec-visja-tudi-za-200-evrov-480621>

- STA, & A. L. (2017). Oglasila se je socialna služba. Zato so materi pokojne Arine odvzeli novorojenčka. *Slovenske novice*, 23. 3. Pridobljeno 10. 3. 2019 s <https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/oglasila-se-je-socialna-sluzba-zato-so-materi-pokojne-arine-odvzeli-novorojencka>
- STA, & Ma. F. (2013). Brez denarja: Centru za socialno delo grozi deložacija. *Slovenske novice*, 23. 12. Pridobljeno 17. 3. 2019 s <https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/brez-denarja-centru-za-socialno-delo-grozi-delozacija>
- SVET. (2016). *Morali bi pomagati, pa ne: Zakaj so v CSD Lendava zamolčali, da jim pripada nadomestilo?* Pridobljeno 18. 3. 2019 s <https://www.24ur.com/novice/slovenija/morali-bi-pomagati-pa-ne-zakaj-so-v-csd-lendava-zamolcali-da-jim-pripada-nadomestilo.html>
- Toš, N. (2011). *Zaključno poročilo o rezultatih raziskovalnega projekta* (Oznaka poročila: ARRS-RPROJ-ZP-2011-1/139). Pridobljeno 22. 3. 2018 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-EXFW91W9/834dba55-152b-4a8c-bbeb-9230f7e5b892/PDF>.
- Volmut, T., & Trebušak, U. (2019). *CSD na podlagi starih podatkov izračunal dražji vrtec in nižji otroški dodatek*. Pridobljeno 17. 4. 2019 s <https://www.24ur.com/novice/slovenija/csd-na-podlagi-starih-podatkov-izracunal-drazji-vrtec-in-nizji-otroski-dodatek.html>
- 24.kul.si. (2017). Fakulteta za socialno delo: Bodi proti pravicam otrok ali pa nikoli ne boš diplomiral! *Nova24TV*, 25. 6. Pridobljeno 26. 3. 2019 s <https://nova24tv.si/slovenija/fakulteta-za-socialno-delo-bodi-proti-pravicam-otrok-ali-pa-nikoli-ne-bos-diplomiral/>
- 24kul.si. (2017). Škandal na fakulteti za socialno delo stopnjujejo pritisk: od študentk in študentov se pričakuje, da podpišejo podporo sporni novi družinski zakonodaji! Pridobljeno, 27. 3. 2019 s <http://24kul.si/fakulteta-za-socialno-sedaj-se-morajo-podpisovati>

9. PRILOGE

9.1 Vprašalnik

DEMOGRAFSKI PODATKI

Spol:

Starost:

SPLOŠNO O DELU SD

Na katerih področjih si se udeleževal/-a tekom študija v smislu prakse in prostovoljnega dela?

Kaj si se tekom prakse in prostovoljstva naučil/-a o problematiki in uporabnikih, s katero(katerimi) si se srečeval/-a?

STALIŠČA

Kakšna so tvoja stališča glede problematike in skupine, s katero(katerimi) si delal/-a?

Kako meniš, da družba gleda na problematiko ali skupino ljudi, s katerimi si delal/-a prakso ali prostovoljno delo?

Si se kdaj soočal/-a z izzivi, da je družba obsojala tvoje delo na tem področju? Če da, s kakšnimi? Kdo je tvoje delo obsojal in na kakšen način?

Kaj pa je družba pozitivno sprejela, podprla?

OKOLIŠČINE ZA IZRAŽANJE STALIŠČ

Si kdaj težko izražal/-a stališča in prepričanja o neki problematiki ali skupini ljudi v širši družbi?

Če da, zakaj? Če ne, zakaj meniš, da ne?

V kakšnih okoliščinah najlažje izražáš svoja prepričanja in stališča?

V kakšnih okoliščinah pa najtežje?

Kateri so tisti dejavniki, zaradi katerih si upaš izražati mnenje in stališča?

Kateri so tisti dejavniki, zaradi katerih si ne upaš izražati mnenja in stališč?

Meniš, da svoje mnenje in stališča izražáš težje, lažje ali v enaki meri kot tvoji vrstniki?

Zakaj?

Kaj meniš, da bi pripomoglo k temu, da bi mladi lažje izražali svoja stališča in mnenja o aktualnih problematikah?

9.2 Zapis intervjuja G

INTERVJU G

Kraj in datum: Osnovna šola [ime OŠ], Ljubljana, 7. 9. 2018

Čas trajanja: 35 min

DEMOGRAFSKI PODATKI

Spol: ženski

Starost: 22 let

SPLOŠNO O DELU SD

Na katerih področjih si se udeleževala tekom študija v smislu prakse in prostovoljnega dela?

Prakso sem vsa štiri leta delala tukaj, v osnovni šoli (G1). Kar sem delala še dodatno, je bilo na Društvu za nenasilno komunikacijo z otročki, ki so bili žrtve nasilja, mislim, z enim fantkom no, ki je bil v njihovem programu (G2). Potem pa to, kar smo s tem TROP-om [TROP TNT] delali, ampak to je bilo tudi po osnovnih pa srednjih šolah, v bistvu preventiva. Torej z mladimi. (G3)

Kaj si se tekom prakse in prostovoljstva naučila o problematiki in uporabnikih, s katerimi si se srečevala?

O uporabnikih predvsem to, da ful še vedno nimajo svojega glasu (G4) in da se je treba za to ful boriti, da se jih sliši, da se jih vidi sploh (G5). Tukaj po šolah tudi to, da je ful institucionalnega nasilja v resnici (G6). Čeprav šola ni institucija, ki bi neko stigmatizacijo nosila, kot recimo Polje [Psihiatrična bolnišnica Ljubljana-Polje], se tudi tukaj to dogaja in sistem ful niso narejen za uporabnike. Kaj šele za kakšne, ki imajo še dodatne stigme in oznake (G7). Izzivi za socialno delo so predvsem to, da se mi ne zdi, da bi bilo spoštovano, mislim, nekaj takega, kar bi se sploh upoštevalo v šoli, ker ni to primarna, ciljna dejavnost (G8). V šoli je socialno delo recimo to, da zrihtaš, da imajo subvencionirano malico (G9). O problematiki, prav tako, z mulci, pa da bi bilo s socialnim delom povezano... Mene najbolj mori, ker ni teh odnosov vzpostavljenih z ljudmi, s katerimi naj bi delali, pa da v šoli ni prostora za to. Da bi socialno delo delal tako, kot je, recimo soustvarjanje (G10). Pa tudi ne samo ena na ena z nekom, ko pride v svetovalno službo, ampak jaz ful vidim, kako bi učitelji in šola lahko to vzeli za svoje (G11).

STALIŠČA

Kakšna so tvoja stališča glede problematike in skupin, s katerimi si delala?

Ful je široko (G12). Šola nima recimo, da jaz zdaj delam z begunci recimo. Tukaj notri imaš vse. Tukaj imamo Rome, imamo žrtve nasilja, imamo učne težave, imamo nasilje v družini, imamo medvrstniško nasilje, imamo vse živo (G13). Mislim, da si predstavljaš, kakšna so moja stališča glede tega – od ničelne tolerance nasilja do inkluzije... (G14) Če pa pogledaš zelo na splošno, pa res to, da se s temi otroci ne dela z njimi, ampak jih je treba »pač naučit tisto kar je treba in to je moja delovna obveznost, in nič drugega ne bom naredil,« (G15) pa še to ne naredijo tako, kot bi mogli, ker polovica še vedno nič ne zna (G16). Po pouku jih učijo tisti, ki so kul (G17). Ful ni to za njih narejeno, to je nekdo od zgoraj pač rekel, da je to tako dobro, in niti nikogar ne zanima niti jih ne slišijo, ko povejo, kaj bi oni rabili (G18). Da se vse zmenit, preverjeno, če se pogovarjaš in poslušáš in iščeš kompromis, se da vse naredit (G19). Šola je grozen sistem, grozna institucija, res (G20).

Kako meniš, da družba gleda na problematiko ali skupino ljudi, s katerimi si delala prakso ali prostovoljno delo?

Prva stvar je vedno – pa mislim, da se to vleče skozi vse generacije – »ta generacija je grozna, vsi so na telefonih, nič jih ne zanima, ful so pasivni, grozni so...« (G21). Predvsem pa se še vedno na te otroke in mlade ne gleda kot na male ljudi, kar so v resnici (G22). Znajo razmišljat, znajo se odločat, mogoče še niso tako odgovorni, kot bi moral bit, ker so še majhni in se morajo to naučit, zato imajo odrasle, ampak so mali ljudje! (G23) Niso kužki, ki jih je treba zdresirat. Ne dojemajo jih [otrok] kot nekoga, ki se je sposoben odločat, recimo zdaj je afera, da si bodo osemnajstletniki sami pisali opravičila. Ja, polnoleten je! (G24) »Treba jim je stvari dopovedat, jih naučit!« (G25)

Si se kdaj soočala z izzivi, da je družba obsojala tvoje delo na tem področju? Če da, s kakšnimi? Kdo je tvoje delo obsojal in na kakšen način?

Edino kar je mogoče bilo, takrat, ko smo se vpisovali na faks (G26), sem jaz imela še stike z babico in dedkom in tem delom družine, pa mogoče tudi ostali tako širše, mi je bilo rečeno, »Saj si ful dobro pisala maturo, ful imaš točk, zakaj greš na socialno delo? (G27) To so bedaki! (G28) Če hočeš delat z ljudmi, pojdi na psihologijo ali kaj takega.« (G29) Jaz tudi zaznavam med folkom, kako rečeš recimo sosedi na avtobusu, da študiraš socialno delo in kar vidiš, kako ji grejo kocine pokonci, ker se spomni tiste iz CSD-ja, ki ji ni dala otroškega dodatka. (G30)

Načeloma se mi zdi, da stroka socialnega dela in glih preveč priljubljena med ljudmi (G31). Toliko, kolikor imam izkušenj, pa mislim, da v institucijah, kjer to ni glavna dejavnost, je socialno delo vstran porinjeno. Se ne upošteva kaj dosti. Načeloma folk sploh ne ve, kaj je point nas in kje lahko prispevamo, tako jaz to vidim (G32). Dela z mladimi pa niso obsojali (G33). Da bi mi recimo kdo rekel, da se ne spleča z mladimi delat, to ne (G34). Je bilo pa veliko, veliko obsojanja, kako jaz z mladimi delam (G35). Ker ni tipično tako z mladim delat. To pa ja, ogromno (G36). S strani učiteljev (G37), pa sploh vseh tukaj v tej šoli, (G38) do točke ko je bilo to šikaniranje (G39) in verbalno nasilje (G40) in obrekovanje in tako naprej. (G41)

Kaj pa je družba pozitivno sprejela, podprla?

Ti ljudje, ki so meni kul, to vidijo kot nekaj super, kot »končno nekdo, ki se je pripravljen s tem sploh je*at«, (G42) [ime] je recimo vedno rekel: »Vau, kako plemenito, da se s tem ukvarjaš,«, ampak vedno s prizvokom »Ampak to je brez veze«, kot »To je no future« (G43). Kot da se je plemenito in lepo ukvarjat z ljudmi (G44). Moji bližnji recimo so vedno navdušeni nad tem, kaj socialno delo sploh je, nad to filozofijo (G45) in pristopom k ljudem, to definitivno (G46). Mami je psihologinja in je bila navdušena, ker je v resnici ves čas to [socialno delo] počela, pa ni vedela, da nekdo to nekje uči (G47). Na psihologiji je to druga zgodba. Na šoli pa kar je bilo podprtega, je bilo če nekomu odneseš nekaj od riti, so pač srečni, zadovoljni, da si to naredil, ne težijo. V smislu: »To si zdaj naredil namesto mene, jaz ne bom rabil sedet poleti tukaj na popravicah, ker si se ti z njim učila matematiko.« (G48) Širša družba pa mogoče to: »Ja, če se toliko ukvarjate z mladimi, zakaj so še vedno tako zje*ani in se še vedno tako grdo obnašajo?« (G49) Pa ful enih idej od ljudi, ki nimajo pojma, o tem, kako bi se mogle stvari delat (G50) in »Kaj se imate toliko za pogovarjat, ti mu poveš, kako more bit, in potem tako je!« (G51)

OKOLIŠČINE ZA IZRAŽANJE STALIŠČ

Si kdaj težko izražala stališča in prepričanja o neki problematiki ali skupini ljudi v širši družbi?

Tisto leto je bilo ful zanimivo, ko je bil begunski val (G52) in družinski zakonik (G53). Jaz načeloma med ljudmi, ki so mi blizu, načeloma nimam problema z izražanjem stališč in ti, ki so mi res res blizu, delijo ta stališča (G54). Takrat se je zgodilo, da mnogo prijateljev in znancev ni delilo teh stališč in načeloma jih jaz nisem imela problema izražat, (G55) dokler se to ni potem vnelo v en velik požar, kjer sem jaz vedno bolj izgubljala upanje v to, da se o tej temi sploh da normalno pogovarjat, brez da rabiš preklet cel svet in se skregat, to ni bil moj cilj (G56). Saj lahko debatirava tudi, če ne misliva isto. Sploh, če ti dam ogromno dokazov, zakaj ni res, zagrabi vsaj enega, probaj ga slišat (G57). Takrat se je razredčilo, s kom se družim in s

kom ne (G58). Kar se pa tiče tega, kar delam z mladimi tukaj, mi je bilo včasih težko, ker sem ipak v vlogi študentke na praksi, ki ni enakovredna vsem zaposlenim (G59). Včasih me tudi to ni ustavilo in sem si kar drznila zinit kaj. Ne velikokrat, ampak včasih (G60). Včasih je to okej, včasih je to katastrofa, sem pa vedno bolj suverena in prepričana, da to kar delam, je dobro, in tudi vedno večkrat upam zinit stvari (G61). Recimo, zdaj je bil Kongres svetovalnega dela na Filozofski fakulteti in smo bili kot prostovoljci tam. Ena delavnica, kjer so me povlekli not v skupinico svetovalnih delavk, ki so dobile za rešit en konkretni primer za rešit in so začele govorit take bedarije, da se bila samo »Ojoooj, ne morem, ne morem...« In potem sem zinila, in tam še celo ni bil problem, da se ne bi strinjale z mano, ampak nikakor niso hotele slišat tega, kar sem jaz v resnici govorila (G62). Če ti otroku pokažeš, da mu nočeš nič hudega in da ga spoštuješ, potem ti bo on tudi vrnil to spoštovanje nazaj. One pa: »Ja, to je odvisno od tega, kako se ujameta, ta energija...« Ne. (G63) Pa težko je poslušat koga tukaj, ko kdaj o Romih razlaga. Imaš kar potrebo, da bi razložil par stvari, ampak veš, da je pointless, veš, da te bo nekdo ubil, če odpreš usta (G64). Če bi bile to moje sodelavke, mogoče še celo bi kaj zinila (G65).

Zakaj?

Neodprtost ljudi oziroma da niso pripravljeni slišat, poslušajo samo zato, da lahko kontrirajo (G66). Pa v šoli ta hierarhija (G67).

V kakšnih okoliščinah najlažje izražaš svoja prepričanja in stališča?

Če to ni nekdo, za kogar slišim, da mi je kontra (G68) in mi je nadrejen (G69). Težko mi je, če nisem popolnoma prepričana, to sem se navadila, da moram imet zelo razdelane stvari, da upam argumentirat, da ne prodajam bučk nazaj (G70). Pa itak najlažje med ljudmi, med katerimi si sproščen in ti je kul in veš, da tudi če se ne boš strinjal ne bo bed (G71). Folk, ki ga poznaš (G72). Če recimo mi sedimo na neki delavnici in smo vsi na istem nivoju, mi ni problem tudi gospem iz prakse, ki to delajo že ne vem koliko časa, povedat, kaj pa jaz mislim (G73).

V kakšnih okoliščinah pa najtežje?

Kontraargumenti (G74), da nimam mogoče dovolj znanja (G75), pa ta šolska hierarhija... Hecno je pri tej hierarhiji, kakšnim vseeno upam povedat kaj, kakšnim ne, pa ne vem, zakaj (G76).

Kateri so tisti dejavniki, zaradi katerih si upaš izražati mnenje in stališča?

Ziher je veliko lažje, če nekoga poznaš, vsaj toliko, da si lahko predstavljaš, kako se bo odzval. Da veš, v kaj vstopaš (G77). Pa od tega, koliko ti je pomembno, kaj si ta človek misli potem o tebi naprej (G78). A veš, a lahko to kaj vpliva, a lahko to, da jaz gor zatežim, da o Romih ne boste govorili kot o klošarjih, a me bodo zdaj je*al zaradi tega na tej šoli in ne bom mogla v miru več tukaj počet nekaj, kar rada počnem, ali bo to okej in se bomo strinjali, da se ne strinjamo (G79).

Kateri so tisti dejavniki, zaradi katerih si ne upaš izražati mnenja in stališč?

Pretehtam, kaj je zdaj bolj pomembno. Pretehtaš, kaj se bolj splača: to, da izraziš svoje stališče in s tem povzročiš to, da boš imel vnaprej težave, ker itak veš, da če mnenje izraziš, ga ne bodo sprejeli in ne bo nič boljše (G80), če pa slutiš, da je lahko boljše in da pogovor steče in se mogoče kaj spremeni, pa se začne gledat drugače na stvar, potem pa definitivno (G81).

Meniš, da svoje mnenje in stališča izražaš težje, lažje ali v enaki meri kot tvoji vrstniki? Zakaj?

Za ene stvari, sploh kar se tiče socialnega dela, če se primerjam z ostalim letnikom, se mi zdi, da lažje (G82). Kolikor sem videla po kakšnih predavanjih ali kadar smo se kdaj pogovarjali, mislim, da vseeno večkrat in bolj glasno kot kdo drug (G83). Izven FSD-ja, pa tudi večkrat (G84). Mislim, da mi je lažje, ja. Meni je to socialno delo... Ful ga imam rada, ful mi je všeč to njegovo bistvo in ful sem prepričana v to. V teh štirih letih se je to še bolj okrepilo (G85). Če bi me to prvi letnik spraševala, bi bilo ziher drugače (G86). To je nekaj, kar dobro znam delat in sem prepričana v to (G87). Za kakšne ostale stvari sem bolj tiha, načeloma nisem nek glasen človek (G88), ko pa pridemo do tega pa to jaz vem in me ne bo noben je*al zaradi tega (G89).

Kaj meniš, da bi pripomoglo k temu, da bi mladi lažje izražali svoja stališča in mnenja o aktualnih problematikah?

Rabili bi to, da ne bi iz vsega postala ena ogromna drama in nasilje. Ne more se ti iz tega, da probaš debatirat, razvit nasilje (G90). Pa itak se te aktualne tematike... Nikoli niso predstavljene kot »Dajmo se o tem pogovoriti« ampak kot »Šokantno! Ah! Dajmo! Je*a! Vi ste na enem polu, vi pa na drugem polu, vi morate to mislit, vi pa to!« (G91) Pa mislim, da se folk ne zna normalno pogovarjat več (G92). Saj midve [z mami], ko sva bili na Škofijski gimnaziji, lahko normalno komunicirali z modelom - pa smo doma ful antikristi – uči na Škofijski gimnaziji, in če se pogovarjaš z njim ena na ena, ti bo rekel, da je proti splavu itd., ampak smo se o tem normalno pogovarjali. Pa imel je ene par dobrih, ne argumentov, ampak njegova filozofija je bila načeloma legit (G93). In je tekla debata in noben ni bil ogrožen, noben ni bil

nasršen, a veš, in je bilo kul. Ampak tega je treba bit sposoben (G94). Da bi se naučili komunicirat se mi zdi pomembno (G95). To je tudi majhen delček TROP-a, pogovarjat se, ampak to bi moralo bit v urnikih notri. Dajmo sedet in se pogovarjat. To se sliši ful preprosto, ampak ja, sigurno (G96). Pa v vrtcu načeloma to še počnejo, ker imajo cajt, si ga vzamejo, se mi zdi. V tistih krogcih sedijo pa se pogovarjajo. Otroci povzamejo tvoj način komunikacije (G97). Drugo, kar se mi zdi pomembno, je pa omejiti, kaj si mediji lahko privoščijo in kaj si ne smejo (G98). Te naslovnice, samo od Demokracije, kaj se zadnje čase objavlja, je tako... C'mon (G99). Pa tudi, če bi šel na nek tak glup način prodajat eno stališče, ki ga jaz delim – ne, prosim ne (G100).

9.3 Odprto kodiranje

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
G1	<i>Prakso sem vsa štiri leta delala tukaj, v osnovni šoli.</i>	osnovna šola	področje mladih	področja prakse SD	splošno o praksi SD
G2	<i>Kar sem delala še dodatno, je bilo na Društvu za nenasilno komunikacijo z otročki, ki so bili žrtve nasilja, mislim, z enim fantkom no, ki je bil v njihovem programu.</i>	fantek žrtv nasilja	področje nasilja	področja prakse SD	splošno o praksi SD
G3	<i>Potem pa to, kar smo s tem TROP-om [TROP TNT] delali, ampak to je bilo tudi po osnovnih pa srednjih šolah, v bistvu preventiva. Torej z mladimi.</i>	preventiva v osnovnih in srednjih šolah	področje mladih	področja prakse SD	splošno o praksi SD
G4	<i>O uporabnikih predvsem to, da ful še vedno nimajo svojega glasu [...]</i>	nimajo svojega glasu	položaj uporabnikov	pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	splošno o praksi SD
G5	<i>[...] in da se je treba za to ful borit, da se jih sliši, da se jih vidi sploh.</i>	zagovorništvo	narava dela	pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	splošno o praksi SD
G6	<i>Tukaj po šolah tudi to, da je ful institucionalnega nasilja v resnici.</i>	institucionalno nasilje	neprimerna obravnava in neustrezne prakse	pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	splošno o praksi SD
G7	<i>Čeprav šola ni institucija, ki bi neko stigmo nosila, kot recimo Polje [Psihiatrična bolnišnica Ljubljana-Polje], se tudi tukaj to dogaja in sistem ful niso narejeni za uporabnike. Kaj šele za kakšne, ki imajo še dodatne stigme in oznake.</i>	neustreznost sistema	neprimerna obravnava in neustrezne prakse	pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	splošno o praksi SD
G8	<i>Izzivi za socialno delo so predvsem to, da se mi ne zdi, da bi bilo spoštovano, mislim, nekaj takega, kar bi se sploh upoštevalo v šoli, ker ni to primarna, ciljna dejavnost.</i>	SD je nespoštovano	narava dela	pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	splošno o praksi SD
G9	<i>V šoli je socialno delo recimo to, da zrihtaš, da imajo subvencionirano malico.</i>	subvencionirana malica	narava dela	pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	splošno o praksi SD

G10	<i>O problematiki, prav tako, z mulci, pa da bi bilo s socialnim delom povezano... Mene najbolj mori, ker ni teh odnosov vzpostavljenih z ljudmi, s katerimi naj bi delali, pa da v šoli ni prostora za to. Da bi socialno delo delal tako, kot je, recimo soustvarjanje.</i>	ni prostora za SD	narava dela	pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	splošno o praksi SD
G11	<i>Pa tudi ne samo ena na ena z nekom, ko pride v svetovalno službo, ampak jaz ful vidim, kako bi učitelji in šola lahko to vzeli za svoje.</i>	uporabnost SD	narava dela	pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki	splošno o praksi SD
G12	<i>Ful je široko.</i>	široko polje SD	spoznanja o problematiki	osebna stališča	stališča
G13	<i>Šola nima recimo, da jaz zdaj delam z begunci recimo. Tukaj notri imaš vse. Tukaj imamo Rome, imamo žrtve nasilja, imamo učne težave, imamo nasilje v družini, imamo medvrstniško nasilje, imamo vse živo.</i>	več marginaliziranih skupin skupaj	spoznanja o problematiki	osebna stališča	stališča
G14	<i>Mislím, da si predstavljaš, kakšna so moja stališča glede tega – od ničelne tolerance nasilja do inkluzije...</i>	ničelna toleranca, inkluzija	lasten odnos	osebna stališča	stališča
G15	<i>Če pa pogledaš zelo na splošno, pa res to, da se s temi otroci ne dela z njimi, ampak jih je treba »pač naučit tisto kar je treba in to je moja delovna obveznost, in nič drugega ne bom naredil,«[...]</i>	otroke treba naučit	prepoznavanje pojavov kot problematike	osebna stališča	stališča
G16	<i>[...] pa še to ne naredijo tako, kot bi mogli, ker polovica še vedno nič ne zna.</i>	slabo učenje	prepoznavanje pojavov kot problematike	osebna stališča	stališča
G17	<i>Po pouku jih učijo tisti, ki so kul.</i>	po pouku delo s kul učitelji	prepoznavanje pojavov kot problematike	osebna stališča	stališča
G18	<i>Ful ni to za njih narejeno, to je nekdo od zgoraj pač rekel, da je to tako dobro, in niti nikogar ne zanima niti jih ne slišijo, ko povejo, kaj bi oni rabili.</i>	poslušanje uporabnikov	potrebe po izboljšavah	osebna stališča	stališča
G19	<i>Da se vse zmenit, preverjeno, če se pogovarjaš in poslušaš in iščeš kompromis, se da vse naredit.</i>	možnost kompromisov	dobre prakse	osebna stališča	stališča

G20	<i>Šola je grozen sistem, grozna institucija, res.</i>	šola grozna institucija	prepoznavanje pojavov kot problematike	osebna stališča	stališča
G21	<i>Prva stvar je vedno – pa mislim, da se to vleče skozi vse generacije – »ta generacija je grozna, vsi so na telefonih, nič jih ne zanima, ful so pasivni, grozni so...«.</i>	grozna generacija	diskriminirane skupine	družbena stališča	stališča
G22	<i>Predvsem pa se še vedno na te otroke in mlade ne gleda kot na male ljudi, kar so v resnici.</i>	mladi niso ljudje	odnos do diskriminiranih skupin	družbena stališča	stališča
G23	<i>Znajo razmišljat, znajo se odločat, mogoče še niso tako odgovorni, kot bi moral bit, ker so še majhni in se morajo to naučit, zato imajo odrasle, ampak so mali ljudje!</i>	mladi so ljudje	norme in vrednote	družbena stališča	stališča
G24	<i>Niso kužki, ki jih je treba zdresirat. Ne dojemajo jih [otrok] kot nekoga, ki se je sposoben odločat, recimo zdaj je afera, da si bodo osemnajstletniki sami pisali opravičila. Ja, polnoleten je!</i>	mladi niso spodobni odločanja	odnos do diskriminiranih skupin	družbena stališča	stališča
G25	<i>»Treba jim je stvari dopovedat, jih naučit!«</i>	dopovedovanje, učenje	odnos do diskriminiranih skupin	družbena stališča	stališča
G26	<i>Edino kar je mogoče bilo, takrat, ko smo se vpisovali na faks[...]</i>	čas vpisa na FSD	neodobravanje	obsojanje s strani družbe	stališča
G27	<i>sem jaz imela še stike z babico in dedkom in tem delom družine, pa mogoče tudi ostali tako širše, mi je bilo rečeno, »Saj si ful dobro pisala maturo, ful imaš točk, zakaj greš na socialno delo?</i>	boljši faks	neodobravanje	obsojanje s strani družbe	stališča
G28	<i>To so bedaki!</i>	socialni delavci bedaki	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča
G29	<i>Če hočeš delat z ljudmi, pojdi na psihologijo ali kaj takega.«</i>	psihologija boljša	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča
G30	<i>Jaz tudi zaznavam med folkom, kako rečeš recimo sosedi na avtobusu, da študiraš socialno delo in kar vidiš, kako ji grejo kocine pokonci, ker se spomni tiste iz CSD-ja, ki ji ni dala otroškega dodatka.</i>	družba ne mara SD	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča
G31	<i>Načeloma se mi zdi, da stroka socialnega dela in glih preveč priljubljena med ljudmi.</i>	neprijubljenost SD	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča

G32	<i>Toliko, kolikor imam izkušenj, pa mislim, da v institucijah, kjer to ni glavna dejavnost, je socialno delo vstran porinjeno. Se ne upošteva kaj dosti. Načeloma folk sploh ne ve, kaj je point nas in kje lahko prispevamo, tako jaz to vidim.</i>	postranskost SD, nepoznavanje	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča
G33	<i>Dela z mladimi pa niso obsojali.</i>	mladi	ni obsojanja	obsojanje s strani družbe	stališča
G34	<i>Da bi mi recimo kdo rekel, da se ne spleča z mladimi delat, to ne.</i>	mladi	ni obsojanja	obsojanje s strani družbe	stališča
G35	<i>Je bilo pa veliko obsojanja, kako jaz z mladimi delam.</i>	kritika načinov dela	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča
G36	<i>Ker ni tipično tako z mladim delat. To pa ja, ogromno.</i>	kritika načinov dela	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča
G37	<i>S strani učiteljev [...]</i>	učitelji	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča
G38	<i>[...] pa sploh vseh tukaj v tej šoli [...]</i>	šolski delavci	kritika stroke	obsojanje s strani družbe	stališča
G39	<i>[...] do točke, ko je bilo to šikaniranje [...]</i>	šikaniranje	nasilje	obsojanje s strani družbe	stališča
G40	<i>[...] in verbalno nasilje [...]</i>	verbalno nasilje	nasilje	obsojanje s strani družbe	stališča
G41	<i>[...] in obrekovanje in tako naprej.</i>	obrekovanje	nasilje	obsojanje s strani družbe	stališča
G42	<i>Ti ljudje, ki so meni kul, to vidijo kot nekaj super, kot »končno nekdo, ki se je pripravil s tem sploh je*at«, [...]</i>	super	nekdo mora to počet	sprejemanje s strani družbe	stališča
G43	<i>[...] [ime] je recimo vedno rekel: »Vau, kako plemenito, da se s tem ukvarjaš«, ampak vedno s prizvokom »Ampak to je brez veze«, kot »To je no future«.</i>	plemenito, a brezveze	nekdo mora to počet	sprejemanje s strani družbe	stališča
G44	<i>Kot da se je plemenito in lepo ukvarjat z ljudmi.</i>	plemenito	nekdo mora to počet	sprejemanje s strani družbe	stališča
G45	<i>Moji bližnji recimo so vedno navdušeni nad tem, kaj socialno delo sploh je, nad to filozofijo [...]</i>	filozofija SD	zanimanje	sprejemanje s strani družbe	stališča
G46	<i>[...] in pristopom k ljudem, to definitivno.</i>	pristopi SD	zanimanje	sprejemanje s strani družbe	stališča
G47	<i>Mami je psihologinja in je bila navdušena, ker je v resnici ves čas to [socialno delo] počela, pa ni vedela, da nekdo to nekje uči.</i>	uporaba SD	zanimanje	sprejemanje s strani družbe	stališča

G48	<i>Na psihologiji je to druga zgodba. Na šoli pa kar je bilo podprtega, je bilo če nekemu odneseš nekaj od riti, so pač srečni, zadovoljni, da si to naredil, ne težijo. V smislu: »To si zdaj naredil namesto mene, jaz ne bom rabil sedet poleti tukaj na popravcih, ker si se ti z njim učila matematiko.«</i>	opravljanje dela namesto drugega	nekdo mora to počet	sprejemanje s strani družbe	stališča
G49	<i>Širša družba pa mogoče to: »Ja, če se toliko ukvarjate z mladimi, zakaj so še vedno tako zje*ani in se še vedno tako grdo obnašajo?«</i>	nerazumevanje	stroka SD	sprejemanje s strani družbe	stališča
G50	<i>Pa ful enih idej od ljudi, ki nimajo pojma, o tem, kako bi se mogle stvari delat [...]</i>	zapovedovanje kako delati SD	stroka SD	sprejemanje s strani družbe	stališča
G51	<i>[...] in »Kaj se imate toliko za pogovarjat, ti mu poveš, kako more bit, in potem tako je!«</i>	zapovedovanje kako delati SD	stroka SD	sprejemanje s strani družbe	stališča
G52	<i>Tisto leto je bilo ful zanimivo, ko je bil begunski val [...]</i>	begunci	določene teme	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G53	<i>[...] in družinski zakonik.</i>	LGBTIQ+	določene teme	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G54	<i>Jaz načeloma med ljudmi, ki so mi blizu, načeloma nimam problema z izražanjem stališč in ti, ki so mi res res blizu, delijo ta stališča.</i>	bližnji	ne	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G55	<i>Takrat se je zgodilo, da mnogo prijateljev in znancev ni delilo teh stališč in načeloma jih jaz nisem imela problema izražat, [...]</i>	ne kljub različnim mnenjem	ne	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G56	<i>[...] dokler se to ni potem vnelo v en velik požar, kjer sem jaz vedno bolj izgubljala upanje v to, da se o tej temi sploh da normalno pogovarjat, brez da rabiš preklet cel svet in se skregat, to ni bil moj cilj.</i>	nezmožnost civiliziranega pogovora	da	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G57	<i>Saj lahko debatirava tudi, če ne misliha isto. Sploh, če ti dam ogromno dokazov, zakaj ni res, zagrabi vsaj enega, probaj ga slišat.</i>	poskus argumentiranega pogovora	da	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G58	<i>Takrat se je razredčilo, s kom se družim in s kom ne.</i>	redčenje družbe	da	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč

G59	<i>Kar se pa tiče tega, kar delam z mladimi tukaj, mi je bilo včasih težko, ker sem ipak v vlogi študentke na praksi, ki ni enakovredna vsem zaposlenim.</i>	hierarhija	da	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G60	<i>Včasih me tudi to ni ustavilo in sem si kar drznila zinit kaj. Ne velikokrat, ampak včasih.</i>	izražanje samo včasih	neizražanje stalič	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G61	<i>Včasih je to okej, včasih je to katastrofa, sem pa vedno bolj suverena in prepričana, da to kar delam, je dobro, in tudi vedno večkrat upam zinit stvari.</i>	suverenost	ne	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G62	<i>Recimo, zdaj je bil Kongres svetovalnega dela na Filozofski fakulteti in smo bili kot prostovoljci tam. Ena delavnica, kjer so me povlekli not v skupinico svetovalnih delavk, ki so dobile za rešit en konkretni primer za rešit in so začele govorit take bedarije, da se bila samo »Ojooo, ne morem, ne morem...« In potem sem zinila, in tam še celo ni bil problem, da se ne bi strinjale z mano, ampak nikakor niso hotele slišat tega, kar sem jaz v resnici govorila.</i>	izražanje kljub nerazumevanju	Strokovni pogum	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G63	<i>Če ti otroku pokažeš, da mu nočeš nič hudega in da ga spoštuješ, potem ti bo on tudi vrnil to spoštovanje nazaj. One pa: »Ja, to je odvisno od tega, kako se ujameta, ta energija...« Ne.</i>	izražanje kljub nerazumevanju	Strokovni pogum	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G64	<i>Pa težko je poslušat koga tukaj, ko kdaj o Romih razlaga. Imaš kar potrebo, da bi razložil par stvari, ampak veš, da je pointless, veš, da te bo nekdo ubil, če odpreš usta.</i>	strah	da	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G65	<i>Če bi bile to moje sodelavke, mogoče še celo bi kaj zinila.</i>	hierarhija	da	izkušnja težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G66	<i>Neodprtost ljudi oziroma da niso pripravljeni slišat, poslušajo samo zato, da lahko kontrirajo.</i>	neodprtost, nezmožnost pogovora	odnos soljudi	argumentacija izkušnje težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč
G67	<i>Pa v šoli ta hierarhija.</i>	hierarhija	konflikt interesov	argumentacija izkušnje težkega izražanja stališč	okoliščine za izražanje stališč

G68	<i>Če to ni nekdo, za kogar slišim, da mi je kontra [...]</i>	niso kontra	možnost dialoga	okoliščine za lažje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G69	<i>[...] in mi je nadrejen.</i>	enakovrednost	določene skupine ljudi	okoliščine za lažje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G70	<i>Težko mi je, če nisem popolnoma prepričana, to sem se navadila, da moram imet zelo razdelane stvari, da upam argumentirat, da ne prodajam bučk nazaj.</i>	znanje	poznavanje problematike	okoliščine za lažje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G71	<i>Pa itak najlažje med ljudmi, med katerimi si sproščen in ti je kul in veš, da tudi če se ne boš strinjal ne bo bed.</i>	sproščenost	določene skupine ljudi	okoliščine za lažje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G72	<i>Folk, ki ga poznaš.</i>	poznani ljudje	določene skupine ljudi	okoliščine za lažje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G73	<i>Če recimo mi sedimo na neki delavnici in smo vsi na istem nivoju, mi ni problem tudi gospem iz prakse, ki to delajo že ne vem koliko časa, povedat, kaj pa jaz mislim.</i>	enakovrednost članov	določene skupine ljudi	okoliščine za lažje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G74	<i>Kontraargumenti, [...]</i>	kontra argumenti	nestrinjanje sogovornikov	okoliščine za težje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G75	<i>[...] da nimam mogoče dovolj znanja [...]</i>	premalo znanja	pomanjkanje informacij	okoliščine za težje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G76	<i>[...] pa ta šolska hierarhija... Hecno je pri tej hierarhiji, kakšnim vseeno upam povedat kaj, kakšnim ne, pa ne vem, zakaj.</i>	hierarhija	ustanove in službe	okoliščine za težje izražanje stališč	okoliščine za izražanje stališč
G77	<i>Ziher je veliko lažje, če nekoga poznaš, vsaj toliko, da si lahko predstavljaš, kako se bo odzval. Da veš, v kaj vstopaš.</i>	poznavanje sogovornikov	določene skupine ljudi	spodbudni dejavniki	okoliščine za izražanje stališč
G78	<i>Pa od tega, koliko ti je pomembno, kaj si ta človek misli potem o tebi naprej.</i>	zaskrbljenost z mnenjem	čustvena vpetost	spodbudni dejavniki	okoliščine za izražanje stališč
G79	<i>A veš, a lahko to kaj vpliva, a lahko to, da jaz gor zatežim, da o Romih ne boste govorili kot o klošarjih, a me bodo zdaj je*al zaradi tega na tej šoli in ne bom mogla v miru več tukaj počet nekaj, kar rada počnem, ali bo to okej in se bomo strinjali, da se ne strinjamo.</i>	vpliv na prihodnje delo	čustvena vpetost	spodbudni dejavniki	okoliščine za izražanje stališč

G80	<i>Pretehtam, kaj je zdaj bolj pomembno. Pretehtaš, kaj se bolj splača: to, da izraziš svoje stališče in s tem povzročiš to, da boš imel vnaprej težave, ker itak veš, da če mnenje izraziš, ga ne bodo sprejeli in ne bo nič boljše, [...]</i>	tehtanje	občutki	ovirajoči dejavniki	okoliščine za izražanje stališč
G81	<i>[...] če pa slutiš, da je lahko boljše in da pogovor steče in se mogoče kaj spremeni, pa se začne gledat drugače na stvar, potem pa definitivno.</i>	možnost sprememb	občutki	ovirajoči dejavniki	okoliščine za izražanje stališč
G82	<i>Za ene stvari, sploh kar se tiče socialnega dela, če se primerjam z ostalim letnikom, se mi zdi, da lažje.</i>	lažje	lažje	primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki	okoliščine za izražanje stališč
G83	<i>Kolikor sem videla po kakšnih predavanjih ali kadar smo se kdaj pogovarjali, mislim, da vseeno večkrat in bolj glasno kot kdo drug.</i>	večkrat pove	lažje	primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki	okoliščine za izražanje stališč
G84	<i>Izven FSD-ja, pa tudi večkrat.</i>	večkrat	lažje	primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki	okoliščine za izražanje stališč
G85	<i>Mislim, da mi je lažje, ja. Meni je to socialno delo... Ful ga imam rada, ful mi je všeč to njegovo bistvo in ful sem prepričana v to. V teh štirih letih seje to še bolj okrepilo.</i>	ljubezen do SD	strokovni pogum	argumentacija primerjave težavnosti izražanja stališč z vrstniki	okoliščine za izražanje stališč
G86	<i>Če bi me to prvi letnik spraševala, bi bilo ziher drugače.</i>	skozi študij okrepilo	strokovni pogum	argumentacija primerjave težavnosti izražanja stališč z vrstniki	okoliščine za izražanje stališč
G87	<i>To je nekaj, kar dobro znam delat in sem prepričana v to.</i>	samozavest	Osebnostne prednosti	argumentacija primerjave težavnosti izražanja stališč z vrstniki	okoliščine za izražanje stališč
G88	<i>Za kakšne ostale stvari sem bolj tiha, načeloma nisem nek glasen človek, [...]</i>	manj za druge teme	relativno	primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki	okoliščine za izražanje stališč
G89	<i>[...] ko pa pridemo do tega pa to jaz vem in me ne bo noben je*al zaradi tega.</i>	poznavanje socialmodelovnih tem	osebne prednosti	argumentacija primerjave težavnosti izražanja stališč z vrstniki	okoliščine za izražanje stališč
G90	<i>Rabili bi to, da ne bi iz vsega postala ena ogromna drama in nasilje. Ne more se ti iz tega, da probaš debatirat, razvit nasilje.</i>	nasilje	zagotovitev varnosti	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč

G91	<i>Pa itak se te aktualne tematike... Nikoli niso predstavljene kot »Dajmo se o tem pogovoriti« ampak kot »Šokantno! Ah! Dajmo! Je*a! Vi ste na enem polu, vi pa na drugem polu, vi morate to mislit, vi pa to!«</i>	polariziranje, enostransko poročanje	vloga medijev in spleta	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G92	<i>Pa mislim, da se folk ne zna normalno pogovarjat več.</i>	nezmožnost pogovora	znanje	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G93	<i>Saj midve [z mami], ko sva bili na Škofjski gimnaziji, lahko normalno komunicirali z modelom - pa smo doma ful antikristi – uči na Škofjski gimnaziji, in če se pogovarjaš z njim ena na ena, ti bo rekel, da je proti splavu itd., ampak smo se o tem normalno pogovarjali. Pa imel je ene par dobrih, ne argumentov, ampak njegova filozofija je bila načeloma legit.</i>	civiliziran argumentiran pogovor	znanje	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G94	<i>In je tekla debata in noben ni bil ogrožen, noben ni bil nasršen, a veš, in je bilo kul. Ampak tega je treba bit sposoben.</i>	civiliziran argumentiran pogovor	znanje	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G95	<i>Da bi se naučili komunicirat se mi zdi pomembno.</i>	učenje komunikacije	znanje	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G96	<i>To je tudi majhen delček TROP-a, pogovarjat se, ampak to bi moralo bit v urnikih notri. Dajmo sedet in se pogovarjat. To se sliši ful preprosto, ampak ja, sigurno.</i>	učenje pogovarjanja	izobraževalne ustanove	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G97	<i>Pa v vrtcu načeloma to še počnejo, ker imajo cajt, si ga vzamejo, se mi zdi. V tistih krogcih sedijo pa se pogovarjajo. Otroci povzamejo tvoj način komunikacije.</i>	pogovarjanje samo v vrtcih	izobraževalne ustanove	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G98	<i>Drugo, kar se mi zdi pomembno, je pa omejiti, kaj si mediji lahko privoščijo in kaj si ne smejo.</i>	omejitve	vloga medijev in spleta	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G99	<i>Te naslovnice, samo od Demokracije, kaj se zadnje čase objavlja, je tako... C'mon.</i>	nesprejemljivost naslovnice	vloga medijev in spleta	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč
G100	<i>Pa tudi, če bi šel na nek tak glup način prodajat eno stališče, ki ga jaz delim – ne, prosim ne.</i>	potrebno inteligentno izražanje stališč	vloga medijev in spleta	ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin	okoliščine za izražanje stališč

9.4 Osno kodiranje

SPLOŠNO O PRAKSI SOCIALNEGA DELA

Področja prakse socialnega dela

Področje mladih:

- Osnovna šola (G1)
- Preventiva v osnovnih in srednjih šolah (G3)

Področje nasilja:

- Fantek žrtev nasilja (G2)

Pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki

Položaj uporabnikov:

- Nimajo svojega glasu (G4)

Narava dela:

- Zagovorništvo (G5)
- Socialno delo je nespoštovano (G8)
- Subvencionirana malica (G9)
- Ni prostora za socialno delo (G10)
- Uporabnost socialnega dela (G11)

Neprimerna obravnava in neustrezne prakse:

- Neustreznost sistema (G7)

STALIŠČA

Osebna stališča

Spoznanja o problematiki:

- Široko polje socialnega dela (G12)
- Več marginaliziranih skupin skupaj (G13)

Lasten odnos:

- Ničelna toleranca, inkluzija (G14)

Prepoznavanje pojavov kot problematike:

- Otroke treba naučit (G15)
- Slabo učenje (G16)
- Po pouku delo s kul učitelji (G17)
- Šola grozna institucija (G20)

Potrebe po izboljšavah:

- Poslušanje uporabnikov (G18)

Dobre prakse:

- Možnost kompromisov (G19)

Družbena stališča

Diskriminirane skupine:

- Grozna generacija (G21)

Odnos do diskriminiranih skupin:

- Mladi niso ljudje (G22)
- Mladi niso sposobni odločanja (G24)
- Dopovedovanje, učenje (G25)

Norme in vrednote:

- Mladi so ljudje (G23)

Obsojanje s strani družbe

Neodobravanje:

- Čas vpisa na FSD (G26)
- Boljši faks (G27)

Kritika stroke:

- Socialni delavci bedaki (G28)
- Psihologija boljša (G29)
- Družba ne mara socialnega dela (G30)
- Nepriljubljenost socialnega dela (G31)
- Postranskost socialnega dela, nepoznavanje (G32)
- Kritika načinov dela (G35, G36)
- Učitelji (G37)
- Šolski delavci (G38)

Ni obsojanja:

- Mladi (G33, G34)

Nasilje:

- Šikaniranje (G39)
- Verbalno nasilje (G40)
- Obrekovanje (G41)

Sprejemanje s strani družbe

Nekdo mora to početi:

- Super (G42)
- Plemenito, a brez veze (G43)
- Plemenito (G44)
- Opravljanje dela namesto drugega (G48)

Zanimanje:

- Filozofija socialnega dela (G45)
- Pristopi socialnega dela (G46)
- Uporaba socialnega dela (G47)

Stroka socialnega dela:

- Nerazumevanje (G49)
- Zapovedovanje kako delati socialno delo (G50, G51)

OKOLIŠČINE ZA IZRAŽANJE STALIŠČ

Izkušnja težkega izražanja stališč

Določene teme:

- Begunci (G52)
- LGBTIQ+ (G53)

Ne:

- Bližnji (G54)
- Ne, kljub različnim mnenjem (G55)
- Suverenost (G61)

Da:

- Nezmožnost civiliziranega pogovora (G56)
- Poskus argumentiranega pogovora (G57)
- Redčenje družbe (G58)
- Hierarhija (G59, G65)
- Strah (G64)

Neizražanje stališč:

- Izražanje samo včasih (G60)

Strokovni pogum:

- Izražanje kljub nerazumevanju (G62, G63)

Argumentacija izkušnje težkega izražanja stališč

Odnos soljudi:

- Neodprtost, nezmožnost pogovora (G66)

Konflikt interesov:

- Hierarhija (G67)

Okoliščine za lažje izražanje stališč

Možnost dialoga:

- Niso kontra (G68)

Določene skupine ljudi:

- Enakovrednost (G69), enakovrednost članov (G73)
- Sproščenost (G71)
- Poznani ljudje (G72)

Poznavanje problematike:

- Znanje (G70)

Okoliščine za težje izražanje stališč

Nestrinjanje sogovornikov:

- Kontra argumenti (G74)

Pomanjkanje informacij:

- Premalo znanja (G75)

Ustanove in službe:

- Hierarhija (G76)

Spodbudni dejavniki

Določene skupine ljudi:

- Poznavanje sogovornikov (G77)

Čustvena vpetost:

- Zaskrbljenost z mnenjem (G78)
- Vpiv na prihodnje delo (G79)

Ovirajoči dejavniki

Občutki:

- Tehtanje (G80)
- Možnost sprememb (G81)

Primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki

Lažje:

- Lažje (G82,
- Večkrat pove (G83), večkrat (G84)

Relativno:

- Manj za druge teme (G88)

Argumentacija primerjave težavnosti izražanja stališč z vrstniki

Strokovni pogum:

- Ljubezen do socialnega dela (G85)
- Skozi študij okrepilo (G86)

Osebne prednosti:

- Samozavest (G87)
- Poznavanje socialnodelovnih tem (89)

Ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin:

Zagotovitev varnosti:

- Nasilje (G90)

Vloga medijev in spleta:

- Polariziranje, enostransko poročanje (G91)
- Omejitve (G98)
- Nesprejemljivost naslovnice (G99)
- Potrebno inteligentno izražanje stališč (G100)

Znanje:

- Nezmožnost pogovora (G92)
- Civiliziran, argumentiran pogovor (G93, G94)
- Učenje komunikacije (G95)

Izobraževalne ustanove:

- Učenje pogovarjanja (G96)
- Pogovarjanje samo v vrtcih (G97)

9.5 Odnosno kodiranje

Tabela 1: Področja prakse socialnega dela

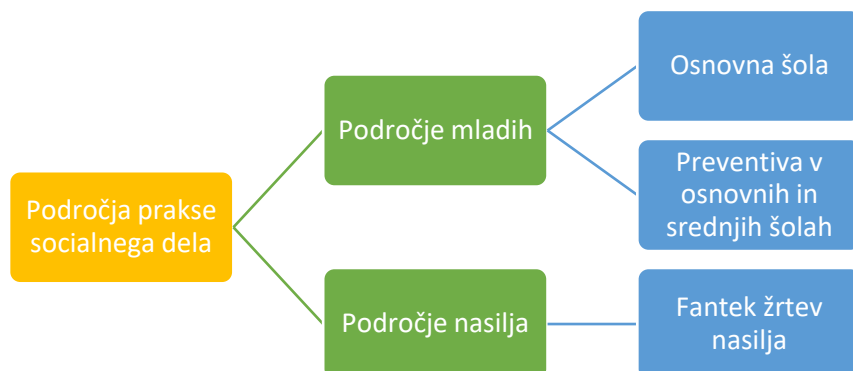

Tabela 2: Pridobljeno znanje o uporabnikih in problematiki

Položaj uporabnikov	Narava dela	Neprimerna obravnava in neustrezne prakse
Nimajo svojega glasu	- Zagovorništvo - Socialno delo je nespoštovano - Subvencionirana malica - Ni prostora za socialno delo - Uporabnost socialnega dela	Neustreznost sistema

Tabela 3: Osebna in družbena stališča

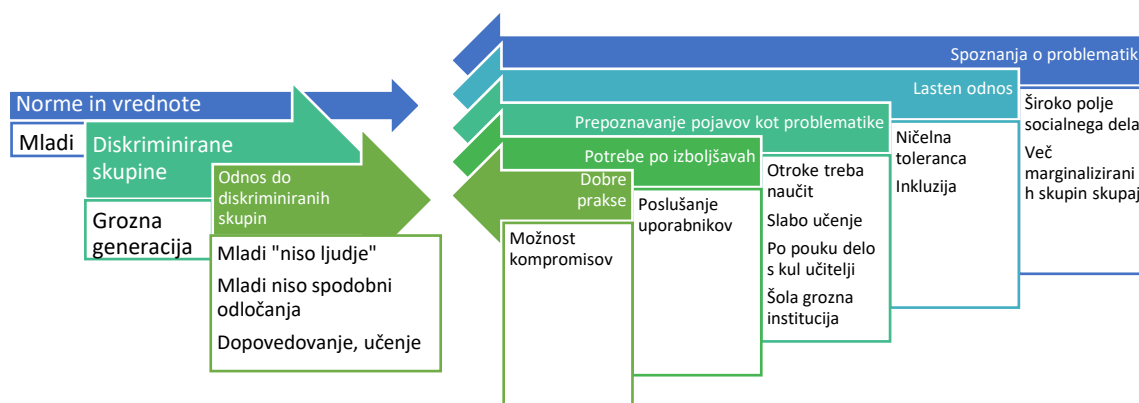

Tabela 4: Obsojanje in sprejemanje s strani družbe

Obsojanje s strani družbe	Sprejemanje s strani družbe
•Ni obsojanja •<i>Mladi</i> •Neodobravanje •<i>Čas vpisa na FSD</i> •<i>Izberi boljši faks</i> •Kritika stroke •<i>Socialni delavci bedaki</i> •<i>Psihologija boljša</i> •<i>Družba ne mara socialnega dela</i> •<i>Nepriljubljenost socialnega dela</i> •<i>Kitika načinov dela</i> •<i>Učitelji</i> •<i>Šolski delavci</i> •Nasilje •<i>Šikaniranje</i> •<i>Verbalno nasilje</i> •<i>Obrekovanje</i>	•Nekdo mora to počet •<i>Super</i> •<i>Plemenito, a brez veze</i> •<i>Plemenito</i> •<i>Opravljanje dela namesto drugega</i> •Zanimanje •<i>Filozofija socialnega dela</i> •<i>Pristopi socialnega dela</i> •<i>Uporaba socialnega dela</i> •Stroke socialnega dela •<i>Nerazumevanje</i> •<i>Zapovedovanje kako delati socialno delo</i>

Tabela 5: Izkušnja težkega izražanja stališč

Tabela 6: Argumentacija izkušnje težkega izražanja stališč

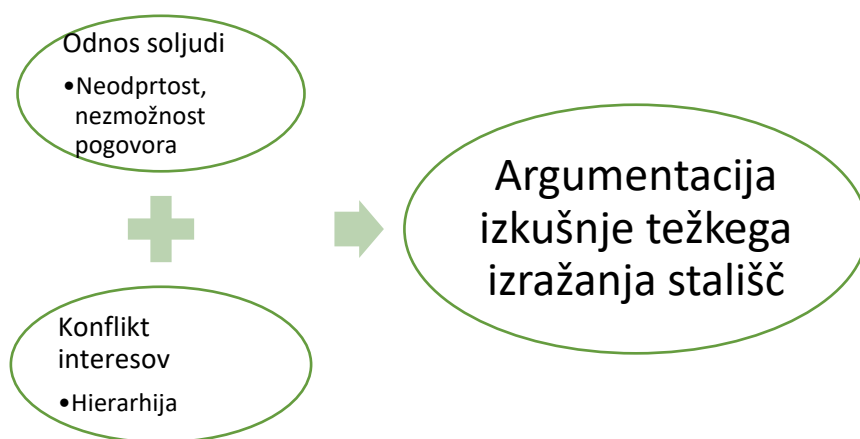

Tabela 7: Okoliščine za težje in lažje izražanje stališč

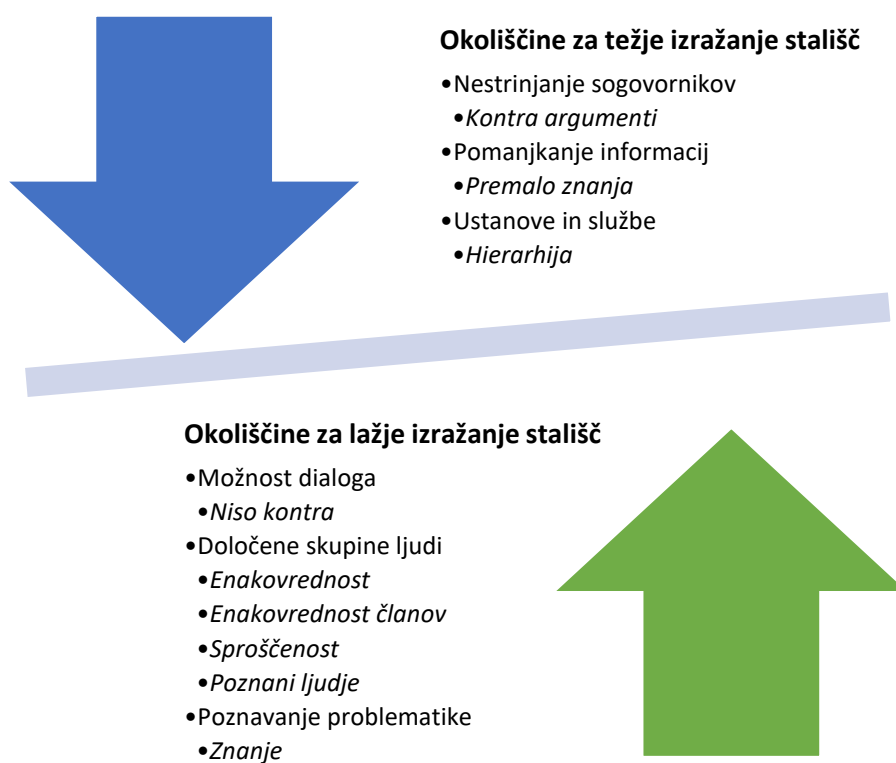

Tabela 8: Spodbudni in ovirajoči dejavniki

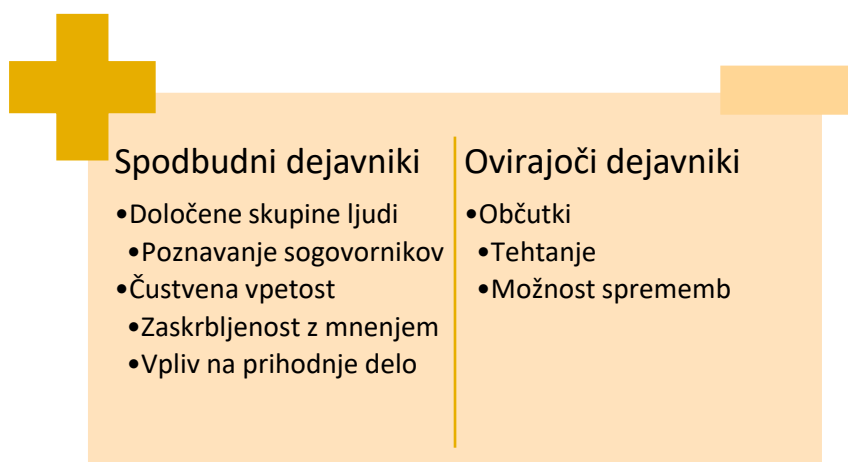

Tabela 9: Primerjava težavnosti izražanja stališč z vrstniki in argumentacija

Tabela 10: Ideje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin

